

GLASUL BUCOVINEI
*
THE VOICE OF BUKOVINA

The Romanian Cultural Institute

THE VOICE OF BUKOVINA

QUARTERLY REVIEW OF HISTORY AND CULTURE

CHERNIVTSI – BUCHAREST

2017, No.1
Year XXIII. No. 93

Editor-in-chief: ALEXANDRINA CERNOV
Honorary Member of the Romanian Academy

EDITORIAL COMMITTEE: Univ. Prof. PhD. Mircea Anghelescu (Bucharest), Assist. Prof. PhD. Harieta Mareci (Suceava), PhD. Marian Olaru (Rădăuți), Assoc. Prof. PhD. Florin Pintescu (Suceava), Univ. Prof. PhD. Ion Popescu-Sireteanu (Jassy), Univ. Prof. PhD. Ștefan Purici (Suceava), Univ. Prof. PhD. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu (Chișinău), Vasile Tărățeanu, Honorary Member of the Romanian Academy (Chernivtsi), PhD. Constantin Ungureanu (Chișinău), Dimitrie Vatamaniuc, Honorary Member of the Romanian Academy (Bucharest), PhD. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava).

EDITORIAL OFFICE: Univ. Prof. PhD. Ilie Luceac (Assist. Chief Editor), PhD. Marin Gherman.

Institutul Cultural Român

GLASUL BUCOVINEI

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE ISTORIE ȘI CULTURĂ

CERNĂUȚI – BUCUREȘTI

20167 Nr. 1

Anul XXIII. Nr. 93

Redactor-șef: ALEXANDRINA CERNOV

Membru de onoare al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE: prof. univ. dr. Mircea Anghelescu (București),
lector univ. dr. Harieta Mareci (Suceava), dr. Marian Olaru (Rădăuți),
conf. univ. dr. Florin Pintescu (Suceava), prof. univ. dr. Ion Popescu-
Sireteanu (Iași), prof. univ. dr. Ștefan Purici (Suceava), prof.
univ. dr. Adrian Dinu Rachieru (Timișoara), Arcadie Suceveanu
(Chișinău), Vasile Tărățeanu, membru de onoare al Academiei
Române (Cernăuți), dr. Constantin Ungureanu (Chișinău), Dimitrie
Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române (București),
dr. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava).

REDACȚIA: prof. univ. dr. Ilie Luceac (redactor-șef adjunct), dr. Marin
Gherman.

TABLE OF CONTENTS

BUKOVINA – HISTORICAL AND SOCIAL PROCESSES

Alexandrina Cernov , <i>Education in Romanian throughout Ukraine Is in Danger</i>	7
--	---

DIALOGUES WITH THE BUKOVINIANS

Ilie Luceac , <i>A Consecutive Defender of the Romanian Folklore: Ioan Paulencu - a Bukovinian and Chişinău National Opera Soloist</i>	19
---	----

THEORY, CRITICS AND HISTORY OF LITERATURE

Adrian Dinu Rachieru , <i>Rereadings: Eusebiu Camilar and the „the Spirit of Poetry”</i>	39
Catinca Agachi , <i>The Historian and the Literary Critic Dan Mănuacă, a Model of Academic Rigour</i>	45

FROM THE ROMANIAN MUSIC HISTORY

Vladimir Acatrini , <i>The Mandichevskis in the Context of the Musical Life of Bukovina</i>	52
--	----

THE BUKOVINIAN ARCHIVE

Filip Țopa , <i>The Tale of Bukovina, Vol. II [abstract VIII] (a typed manuscript)</i>	
---	--

BOOKS. JOURNALS. SEMINARS

Doina Cernica , <i>The Book of Voroneţ – a Journey within Time, Geography and Soul</i>	
Alexandrina Cernov , <i>School nr 10 in Cernăuţi – 200th Anniversary</i>	
Marin Gherman , <i>„An Autumn Sketch” – a Poetry Collection from the North Bukovinian Cutlural Society</i>	

Summary, „The Voice of Bukovina”, nr. 1-4, 2016	
---	--

TO CONTRIBUTORS.....	
----------------------	--

SUMAR

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ȘI SOCIALE

Alexandrina Cernov , <i>Învățăământul în limba română din Ucraina este în pericol</i>	
--	--

DIALOGURI CU BUCOVINENII

Ilie Luceac , <i>Un apărător consecvent al folclorului românesc: bucovineanul Ioan Paulencu, solist al operei naționale din Chișinău</i>	19
---	----

TEORIE, CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

Adrian Dinu Rachieru , <i>Recitiri: Eusebiu Camilar și „duhul poeziei”</i>	39
Catinca Agachi , <i>Istoricul și criticul literar Dan Mănuță, model de rigoare academică</i>	45

DIN ISTORIA MUZICII ROMÂNEȘTI

Vladimir Acatrini , <i>Familia Mandicevschi în contextul vieții muzicale a Bucovinei</i>	52
---	----

ARHIVA BUCOVINEI

Filip Țopa , <i>Povestea Bucovinei, Vol. II [fragment VIII] (manuscris dactilografiat)</i>	
---	--

CĂRȚI. REVISTE. CONFERINȚE

Doina Cernica , <i>Cartea Voronețului – o călătorie în timp, geografie și suflet</i>	
Alexandrina Cernov , <i>Școala nr. 10 din Cernăuți – 200 de ani de la întemeiere</i>	
Marin Gherman , <i>„Motiv de toamnă” – o carte de versuri din spațiul cultural nord-bucovinean</i>	
Sumar „Glasul Bucovinei”, nr. 1-4, 2016	

CĂTRE COLABORATORI	
--------------------------	--

Legendă:

Foto coperta I:

Foto coperta IV: *Imagini din Cernăuțiul de altădată*

ÎNVĂȚĂMÂNTUL ÎN LIMBA ROMÂNĂ DIN UCRAINA ESTE ÎN PERICOL

Alexandrina Cernov*
Cernăuți

Cu 160 de ani în urmă Doxaki Hurmuzaki de la Cernauca ne-a lăsat un Testament: „...Să nu uitați că aveți de îndeplinit trei datorii mari și sfinte pentru care aveți a răspunde înaintea lui Dumnezeu, înaintea oamenilor și a urmașilor voștri. Aceste trei datorii sunt: Patria, Limba și Biserica... Să fiți urmași demni de străbunii și părinții voștri, ca să vă nevoiți cu toată virtutea nu numai să apărați drepturile, religiunea și limba Patriei voastre, ci să le-o lăsați urmașilor voștri într-o stare mai înfloritoare decât le-ați primit”.

Un stat n-ar avea probleme cu minoritățile dacă nu le-ar fi limitat în libertatea să se manifeste în cultură, iar cultura națională supraviețuiește prin limbă, credință și creație.

Astăzi este necesar să salvăm cu toată ființa limba română. Ceea ce ne propun autoritățile de la Kiev în domeniul învățământului pentru minoritățile naționale pune în pericol identitatea națională a românilor din Ucraina. Românii din nordul Bucovinei, din actuala regiune Cernăuți, situați secole la rând la margine de țară sau imperiu (Țara Moldovei, apoi Austria, România, URSS, Ucraina), constituită din nordul Bucovinei, ținutul Herța și o parte din județul Hotin au devenit minoritari la ei acasă, formând, conform recensământului din 1989, aproape 20% din totalul populației. Care vor fi rezultatele următorului recensământ? Știm doar că, în situația în care mulți au devenit șomeri, iar alții, nefiind în stare să-și întrețină familia cu salariile și pensiile mizerabile, în condițiile în care se măresc alarmant costurile la întreținere, gaz, încălzire etc., au plecat în lume să-și câștige existența. Războiul nedeclarat din estul Ucrainei, care a luat viețile multor tineri, migrația populației

***Alexandrina Cernov** s-a născut la 24 noiembrie 1943 în orașul Hotin. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității Naționale „Iu. Fedkovyci” din Cernăuți (1966). A susținut teza de doctorat în 1989 la Chișinău. Conf. univ. dr. la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale din Cernăuți (1971–2002). A publicat studii și articole în domeniul teoriei traducerii, lingvostilisticii și poeziei comparate (română, rusă, ucraineană). Este autor de manuale școlare de limba și literatura română pentru școlile românești din Ucraina. Este redactor-șef la revista trimestrială de istorie și cultură „Glasul Bucovinei”. Membru de onoare al Academiei Române (1991), membru fondator și director executiv al Editurii Alexandru cel Bun din Cernăuți (1995), membru fondator al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, vicepreședinte (1989) și președinte al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți (1990 – 1994).

din Crimeea și Donbas spre vestul Ucrainei, inclusiv regiunea Cernăuți, va schimba esențial componența ei etnică. Recensământul ce urmează ar putea să ne aducă niște surprize neașteptate. Majoritatea dintre copiii românilor, care au plecat la studii în România, nu s-au mai întors acasă, căci acasă nu și-au găsit un loc de muncă corespunzător studiilor făcute, nu li s-au recunoscut diplomele primite în România. În această situație alarmantă, conducerea de la Kiev pune la cale o altă capcană pentru românii din Ucraina. Deznaționalizarea lor prin școală, eliminarea limbii și literaturii române din lista disciplinelor de bază din programele de învățământ pentru clasele a X-ea și a XI-ea, duce la bun sfârșit politica etnică stalinistă de epurare a populației românești, de data aceasta realizată printr-o metodă mai sofisticată. Lovitura de grație se dă împotriva limbii române. Este o nouă inițiativă discriminatorie a Ministerului Învățământului și Științei de la Kiev: proiectul Programului de Învățământ pentru clasele a X-a și a XI-a.

Și totuși, românii și-au păstrat până în prezent tot ceea ce înseamnă pentru un popor conștiință și identitate națională. Generații de intelectuali români, numele cărora merită să fie revalorificate pentru istoria românilor, a culturii și civilizației românești, au luptat cu perseverență pentru păstrarea bisericii, limbii și a școlii. Mulți bucovineni din diaspora românească au trăit și mai trăiesc și astăzi experiența Bucovinei ca o durere personală și o nostalgie romantică. Soarta istorică a românilor din Bucovina, situată dincolo de orice retorică sentimentală sau tendențiozitate politică, a fost, în primul rând, o istorie a rezistenței lor prin limbă, cultură, biserică și școală. S-a dus dintotdeauna o luptă îndârjită pentru păstrarea limbii române, luptă care continuă și astăzi, și constituie una din preocupările esențiale ale intelectualității românești din Cernăuți.

După ce la *Congresul I al intelectualității românești din regiunea Cernăuți* (1999), care a fost precedat de o Conferință consacrată problemelor școlilor cu limba română de predare (vezi anexa nr. 1), au fost analizate situația populației românești și problemele ce au apărut după semnarea *Tratatului de Bază dintre Ucraina și România*, au fost formulate doleanțele lor, referitoare la păstrarea identității naționale (vezi anexa nr. 2), la cel de *al doilea Congres* (2000) a apărut necesitatea

de a pune în discuție statutul limbii române în școlile din regiunea Cernăuți. Cel de al III-lea *Congres* (2001) a pus în discuție problema consolidării tuturor forțelor politice economice, culturale și confesionale ale minorității românești din Ucraina. *Congresul* al IV-lea (2005), din nou a fost dedicat problemelor învățământului în limba română (vezi anexa nr. 3). Toate aceste probleme și cerințe au fost analizate de către principalii raportori, au fost discutate de către cei peste 600 de intelectuali, participanți la aceste *Congrese*. Memorandumul, precum și demersurile adresate instituțiilor respective au fost adoptate unanim de către participanți. Însă dezbaterea s-a oprit aici, organizatorii congreselor nu au mai continuat analizele și nici nu au monitorizat evoluția problemelor. Au apărut doar în revista „Glasul Bucovinei” și în presa din Cernăuți diverse articole care au constatat, într-un fel sau altul, problemele apărute în învățământ. Trebuie să fim sinceri și să recunoaștem faptul că toate aceste probleme nu au fost sistematizate și nu au avut un efect decisiv în rezolvarea lor. Astăzi este evidentă necesitatea organizării celui de al V-lea *Congres*, la care să formulăm clar poziția intelectualității românești din Ucraina, în primul rând a elevilor, profesorilor și a părinților, în problemele stringente, legate de învățământul în limba română.

Bătălia pentru limba română continuă deja într-un nou context. Zbaterea pentru viitor a intelectualității românești din Cernăuți înseamnă, mai ales, conștientizarea apartenenței sale național-teritoriale și asumarea responsabilității pentru promovarea românismului prin cultură și, desigur, aceasta înseamnă, mai întâi de toate, păstrarea școlilor cu limba română de predare, promovarea unui sistem de învățământ modern și eficient. Astfel, continuă acțiunile discriminatorii, ce s-au făcut și se fac în continuare, din partea unor cercuri ultranaționaliste din conducerea învățământului din Ucraina și chiar din Rada Supremă, de a minimaliza rolul limbii și literaturii române în școlile noastre: eliminarea lor, mai întâi din lista examenelor obligatorii și scăderea numărului de ore repartizate pentru studierea acestor discipline, elaborarea unor ordonanțe, scrisori și recomandări cu caracter discriminatoriu – acum propunându-se programe și planuri de învățământ în care sunt eliminate limba și literatura română în clasele a X-ea și a XI-ea din componenta de bază (disciplinele invariabile). Limba română este inclusă în lista disciplinelor variative, doar trei ore pe săptămână, iar literatura română nu mai figurează deloc în planurile de învățământ.

Această poziție a Ministerului de Învățământ și Știință de la Kiev a stârnit un val de nemulțumiri și proteste. Aducem doar un singur exemplu. Departamentul pentru Învățământ, Tineret și Sport al Administrației de Stat din raionul Herța a primit multiple demersuri și scrisori, semnate de către elevi, profesori și părinți, adresate Ministerului de la Kiev. Proiectul respectiv a fost discutat în instituțiile de învățământ din raion. Au urmat și alte demersuri similare din raioanele cu populație majoritară românească, în care se menționează că documentul propus spre dezbatere, având de fapt un caracter dictatorial, este o încălcare a drepturilor minorităților naționale și duce, prin obiectivele propuse, la micșorarea nivelului de cunoștințe al elevilor, orizontul lor de cultură națională și universală. Disciplinele facultative sunt excluse.

Ministerul Învățământului și Științei de la Kiev propune ca acest proiect să intre în vigoare din anul de învățământ 2018-2019, și pretinde, într-un mod incompetent și discriminatoriu, că susține formarea unei școli cu profil, însă schimbările

fundamentale sunt îndreptate împotriva școlilor cu limbile de predare ale minorităților și vor începe chiar din anul următor de învățământ (2017-2018). Aceste schimbări fundamentale vor avea loc în continuare, conform următorului plan: ianuarie 2017 – discutarea publică; februarie-aprilie – elaborarea noilor programe de învățământ pentru clasele a X-a, a XI-a; în anul 2018 – tipărirea manualelor pentru clasa a X-a, iar în 2019 – pentru clasa a XI-a. Este evidentă graba cu care vor fi aplicate aceste deziderate, astăzi încă contestate de minorități. Menționăm că nerespectarea drepturilor minorităților naționale, consfințite de legislația în vigoare a țării, a devenit suficient de agresivă pentru a ne convinge de adevăratele intenții ale autorităților ucrainene, intenții ce vin în contradicție cu principiile unei societăți democratice.

În perioada 13-14 decembrie 2016 Curtea Constituțională a Ucrainei a examinat în timpul ședințelor sale *Legea Ucrainei privind principiile politicii lingvistice de stat*. Din inițiativele unor demnitari de la Kiev se încearcă excluderea drepturilor minorităților naționale la educație în limba maternă și folosirea ei în instituțiile publice. Prin introducerea unor amendamente la *Legea Educației din Ucraina* și posibila anulare a *Legii privind principiile politicii lingvistice de stat*, majoritatea instituțiilor de învățământ de cultură generală din Ucraina cu limba română de predare, precum și cu limba de predare a altor minorități riscă să fie închise sau transformate în școli de bază cu limba ucraineană de predare. Mai mult decât atât, *Legea Ucrainei privind principiile politicii lingvistice de stat*, *Constituția țării*, garantează dreptul românilor și al altor grupuri etnice la educație în limba maternă. Astăzi se încearcă anularea acestei legi și modificarea art. 7 din *Legea Educației* adoptată în prima lectură. Acestea sunt niște tentative foarte serioase de distrugere a sistemului legislativ pentru minoritățile din Ucraina. Așadar, potrivit „reformatorilor” de la Kiev trebuie introduse amendamente la articolul 7 al *Legii Educației* printr-un proiect de lege, care a fost votat deja de Parlament în prima lectură (nr. 3491-d). Dacă *Legea educației din Ucraina* prevede că statul garantează dreptul minorităților naționale la învățământ în limba maternă, atunci Ministerul Educației și Științei propune modificarea conținutului acestui text și schimbarea cuvântului „garantează” în „au dreptul”. Adică, statul nu mai garantează nimic, iar minoritățile etnice vor avea dreptul la educație în limba maternă, „pe lângă limba ucraineană în zonele locuite compact de minorități” în condiții suplimentare. Se propune din nou trecerea școlilor cu predare în limbile minorităților, în exclusivitate, în limba ucraineană.

Reprezentanții minorităților naționale din Ucraina s-au adresat atât președintelui țării, cât și reprezentantului Radei Supreme pentru drepturile omului, menționând că garanțiile constituționale sunt subminate cu drepturi abstracte, fiind introduse și unele condiții suplimentare care nu figurează în *Legea Fundamentală*: se spune într-o scrisoare semnată de V. Brenzovici, președintele Societății pentru cultură maghiară din Transcarpatia, A. Kisse, președintele Asociației Bulgarilor din Ucraina și Aurica Bojescu, secretar responsabil al Uniunii Interregionale „Comunitatea Românească din Ucraina” ș.a. În luna octombrie 2016, ministrul Învățământului și Științei al Ucrainei, Lilia Grinevici, a comunicat că în școlile cu predare în limbile minorităților naționale va fi mărit numărul orelor de predare în limba ucraineană. „În școlile minorităților etnice este necesară o creștere a volumului de predare în limba ucraineană și am în vedere nu numai creșterea numărului de ore de limbă și literatură ucraineană, ci și studierea în limba de stat a altor obiecte, spre exemplu

Istoria Ucrainei. Modificările care vor fi întreprinse în sistemul de învățământ vor fi puse în aplicare treptat, ele prevăzând și o perioadă de tranziție”, a subliniat Lilia Grinevici, adăugând că „suplimentarea orelor de studiere în limba ucraineană în aceste școli este necesară”. „Nu vom încălca legislația, continuă perfid doamna ministru, ci le vom oferi acestor copii

posibilitatea să-și perfecționeze cunoștințele, să învețe mai bine limba de stat, ceea ce îi va ajuta să obțină mai ușor studii superioare în Ucraina”.

Contactată de reporterul portalului de știri BucPress din Cernăuți, doamna Aurica Bojescu, secretar responsabil al Uniunii Interregionale „Comunitatea Românească din Ucraina” a comunicat că minoritățile naționale din Ucraina riscă să rămână fără o legislație care să le asigure drepturile în sfera educației, deoarece se discută anularea *Legii Ucrainei privind principiile politicii lingvistice de stat*, care prin articolul 20 prevede folosirea limbii române și a altor limbi ale minorităților naționale din Ucraina în sistemul de învățământ. Doamna Aurica Bojescu a adăugat că după votarea în prima lectură a amendamentelor la *Legea Educației*, în cea de-a doua lectură sunt discutate modificări și mai drastice, care prevăd lichidarea sistemului de învățământ în limba maternă, ceea ce este o discriminare, un genocid cultural, încălcându-se astfel Constituția Ucrainei. Pericolul este mare, „pentru că prin aceste două momente se distruge sistemul legislativ pentru minoritățile din Ucraina”, a conchis doamna Aurica Bojescu. Din alte surse, demne de încredere, BucPress a fost informat că la soluționarea acestor probleme apărute în domeniul educației, care vizează minoritățile naționale din Ucraina, s-au implicat deja ambasadorii a 4 state, inclusiv Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al României la Kiev, Cristian-Leon Țurcanu. Or, minoritatea românească din Ucraina numără peste jumătate de milion de vorbitori de limbă română, fiind a doua ca număr, după comunitatea rusă.

Se pare că oficialitățile din Ucraina încearcă să creeze o societate omogenă, lingvistic și chiar etnic, utilizând metode anticonstituționale. O soluție în spiritul aspirațiilor democratice și a valorilor europene ar fi preluarea modelelor europene, pentru conservarea identității culturale a minorităților, și nu asimilarea lor. Este foarte posibil ca aceste măsuri să aibă efectul bumerang-ului. La acest semnal de alarmă, românii din Ucraina au început o serie de proteste împotriva eliminării limbii și literaturii române din instituțiile din învățământ. Liderii asociațiilor național-culturale românești din Ucraina s-au adresat instituțiilor statului ucrainean: președintelui țării, Petro Poroșenko, premierului Volodymyr Groisman, ministrului Educației

și Științei, Lilia Grinevici, precum și Reprezentanței UE în Ucraina cu o cerere de protest împotriva eliminării limbii și literaturii române din clasele superioare din școlile de cultură generală cu limba română de predare din Ucraina, menționând faptul că potrivit unui proiect de decizie al Ministerului Educației și Științei de la Kiev, în anul de învățământ 2017/2018 în clasele 10-11 (clasele superioare) lipsește cu desăvârșire din componentul invariativ al planului de învățământ (limba și literatura română, limba maternă), ceea ce constituie o încălcare fără precedent a drepturilor minorității românești din Ucraina, drepturi de care comunitatea românească nu a fost lipsită nici în perioada sovietică (vezi anexa nr. 4). Au semnat: Vasile Tărățeanu, președinte al Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din regiunea Cernăuți; Vasile Băcu, președinte al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți, membru de onoare al Academiei Române; Ilie T. Zegrea, președinte al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți; Vitalie Zăgrea, președinte al Ligii Tineretului Român „Junimea” din regiunea Cernăuți; Nicolae Toma, președinte al Societății Jurnaliștilor Români Independenți din regiunea Cernăuți; Marin Gherman, președinte al Centrului Media BucPress; Mircea Pilat, președinte al Asociației republicane științifico-pedagogice „Aron Pumnul”; Alexandrina Cernov, directorul Editurii „Alexandru cel Bun”, redactor-șef al revistei „Glasul Bucovinei”, membru de Onoare al Academiei Române; prof. univ. dr. Ilie Luceac, redactor-șef al Editurii „Alexandru cel Bun”, profesor de limba română; Aurica Bojescu, secretar responsabil al Asociației interregionale „Comunitatea românească din Ucraina”; Iurie Levciuc, președintele Centrului Bucovinean pentru păstrarea și valorificarea culturii tradiționale românești.

Așteptăm în continuare și reacția Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității din Cernăuți, mai ales că în momentul de față atacul asupra limbilor minorităților naționale continuă. În Rada Supremă a Ucrainei au fost înaintate spre a fi discutate mai multe proiecte de lege pentru funcționarea limbii ucrainene, care limitează drastic folosirea limbilor minorităților, *încălcându-se Constituția țării. Ar trebui să ne pronunțăm* părerile noastre de pe acum, *să nu fie prea târziu! Este evidentă și necesitatea unor cercetări sociologice în comunitățile românești din Ucraina.*

Trebuie să ne opunem practicii de a formula documente și ordonanțe adiacente, legi noi prin care sunt limitate drepturile noastre consfințite prin Constituție.

ANEXA nr. 1

Rezoluția conferinței „limba și literatura ROMÂNĂ ÎN ȘCOLILE DIN UCRAINA” 1999

1. Considerații generale

1.1. Considerăm că limba folosită de populația autohtonă română din regiunile Cernăuți, Transcarpatia și Odesa, precum și limba instruirii și educației școlare în instituțiile respective de învățământ este limba română. De aceea **cerem** anularea termenului de „limba moldovenească”, referitor la limba noastră maternă, care a fost creat artificial de conjunctura politică oficială și promovat insistent de către structurile guvernamentale și administrative ucrainene, în special de către

Ministerul Învățământului din Ucraina.

1.2. Dezaprobăm situația, că în lipsa unor reglementări legislative clare, privind învățământul în limbile minorităților naționale, în prezent iau o tot mai mare amploare dispozițiile (ordonanțele) dictatoriale ale Ministerului Învățământului din Ucraina și direcțiile regionale, raionale și orășenești de învățământ, care limitează (ajungând până la propunerea de a lichida treptat școlile cu limba de predare a minorităților) drepturile la instruire în limba maternă, toate acestea fiind în contradicție cu art. 22 punctul 3 al Constituției Ucrainei.

1.3. Cerem ca Rada Supremă a Ucrainei să ratifice Carta europeană pentru limbile regionale și minoritare în întregime (nu numai a uneia dintre variante), acordând astfel posibilitatea alegerii acelei variante care corespunde cu statutul minorității respective (populație autohtonă cu tradiții istorice și culturale, populație dispersată sau diaspora etc.).

2. Folosirea limbii române în domeniul învățământului

2.1. Cerem ca statul să garanteze prin lege dreptul de a învăța în limba română, de a beneficia de instruire și educație în instituții de stat cu predare în limba română la toate nivelurile și formele de învățământ: preșcolar, mediu, profesional, superior, universitar și postuniversitar, asigurarea învățământului postgradual, precum și a posibilității de susținere a gradelor didactice și a unor titluri științifice în limba română (elaborarea și susținerea lucrărilor). Cerem, de asemenea, și organizarea cursurilor de reciclare în limba română pentru profesorii școlilor românești din Ucraina la toate disciplinele școlare.

2.2. Cerem asigurarea predării limbii și literaturii române și în instituția de învățământ în localitățile în care nu există numărul minim de 5-7 elevi, pentru a crea clase sau grupe cu limba română de predare.

2.3. Cerem introducerea studierii în limba și literatura română a istoriei românilor, a culturii și civilizației românești, a religiei și a altor obiecte care constituie componentul național.

3. Predarea limbii și literaturii române

3.1. Cerem egalarea orelor la predarea limbii și literaturii române cu cele rezervate pentru predarea limbii și literaturii ucrainene în școlile ucrainene.

3.2. Ne pronunțăm împotriva introducerii disciplinelor (integrate) literatura română/literatura universală și cerem predarea literaturii universale în școlile românești în același volum de ore ca și în școlile ucrainene.

3.3. Ne pronunțăm împotriva „experimentelor” dăunătoare practicate în unele școli din regiune de către unii metodiști zeloși, precum:

a) predarea concomitentă („integrată”) a alfabetelor român și ucrainean;

b) învățarea alfabetului ucrainean începând cu clasa I, imediat după învățarea alfabetului român.

Acestea sunt în detrimentul instruirii copiilor.

4. Programe și manuale școlare

4.1. Cerem asigurarea cu manuale și carte școlară în limba și literatura română pentru toate clasele. Cerem eliminarea din învățământ a *Abecedarului* elaborat în 1997 (autor S. Crigan). Solicităm folosirea manualelor din România în calitate de

manuale-alternativă.

4.2. Considerăm că statul, ai cărui cetățeni loiali suntem, trebuie să susțină financiar și moral editurile de stat și cele cu statut de persoane juridice, care editează cărți în limba română, inclusiv și carte școlară, prin scutirea de impozite, TVA și arendă; scutirea de taxe vamale pentru cărți, facilitatea relațiilor cu instituțiile similare din România, Republica Moldova, și alte țări.

4.3. Cerem să se renunțe la practica de a aproba și a recomanda programe școlare și manuale de limba și literatura română, destinate școlilor românești, și să se creeze pe lângă Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității din Cernăuți (unica în Ucraina, după părerea noastră, care este abilitată pentru a analiza și recomanda manuale și programe la limba și literatura română) a unui Consiliu științifico-metodic din care ar face parte și reprezentanții editurilor respective, ale altor instituții de învățământ (colegii, direcții, institute, centre de cercetare etc.).

5. Universitatea polilingvă (multiculturală)

Considerăm ca fiind necesare:

5.1. Inaugurarea la 1 septembrie 1999 a Universității polilingve (multiculturale) din Cernăuți, luând în considerare propunerile anexate la această Rezoluție.

5.2. Înființarea unui centru științific de studii românești.

5.3. Încurajarea publicațiilor științifice și a altor publicații românești (monografii, reviste etc.).

ANEXA nr. 2

Memorandumul celui de al doilea congres AL INTELECTUALITĂȚII ROMÂNEȘTI (INCLUSIV A CONAȚIONALILOR RECENZAȚI MOLDOVENI) DIN REGIUNEA CERNĂUȚI, UCRAINA

Statutul limbii române în Ucraina

Congresul I al Intelectualității Românești din regiunea Cernăuți, care a avut loc la 25 aprilie 1999, a pus în discuție problemele păstrării identității naționale și a adoptat un *Memorandum*, formulând principalele cerințe ale minorității românești din Ucraina, care au fost înaintate, pentru prima dată, încă în *Memoriul Societății pentru cultura românească „Mihai Eminescu”* (30 martie 1990) și în *Programul de dezvoltare națională*, adoptat la primul Congres al românilor din regiunea Cernăuți (7 iunie 1992), cu completările impuse de situația reală a comunității românești în acea perioadă.

În *Memorandumul* adoptat la primul Congres al Intelectualității Românești din regiunea Cernăuți s-a revenit la cerințele formulate deja în documentele forurilor noastre precedente, luând în considerație noii factori politici, mai ales semnarea *Tratatului de bază între România și Ucraina*.

Formulând principalele cerințe ale populației autohtone românești din regiunea Cernăuți, *Memorandumul* s-a referit și la folosirea limbii române în domeniile învățământului, culturii, informației publice, ale vieții sociale și politice în Rada

Supremă, în organele legislative și executive locale, în instituțiile științifice, probleme care constituie tematica principală a dezbaterilor celui de al doilea Congres al Intellectualității Românești din regiunea Cernăuți.

Cerințele referitoare la folosirea limbii române în învățământ au fost formulate și în *Rezoluția conferinței „Limba și literatura română în școlile din Ucraina”*.

Menționăm că, în anul care s-a scurs de la lucrările primului Congres al Intellectualității, au fost îndeplinite doar câteva dintre cerințele noastre, printre care evidențiem în mod deosebit ratificarea de către Rada Supremă a Ucrainei a *Cartei europene a limbilor regionale și minoritare*, a altor documente internaționale referitoare la drepturile minorităților naționale, deschiderea Consulatului României la Cernăuți și a Institutului Român „Eudoxiu Hurmuzaki”.

Constatăm că se continuă practica elaborării unor concepții, recomandări și ordonanțe, cu caracter discriminatoriu, prin care este limitată funcționarea limbii române, îndeosebi a statutului ei în școlile cu predarea în limba română din regiunea Cernăuți.

Ultima „indicație” de acest gen, semnată de către șeful Direcției de învățământ a ARS, preconizează introducerea în școală a unui „experiment” antiuman și antipedagogic, elevilor de etnie română, recomandându-li-se să învețe o zi pe săptămână numai în limba ucraineană, la toate obiectele (cu excepția limbii române și a limbii străine), să converseze la recreații (și profesorii și elevii) numai în limba ucraineană. Aceasta se referă și la activitățile extrașcolare (subliniem că astfel de excese de zel „patriotic” au avut loc și în perioada sovietică, atunci, însă, nu se permitea ca studierea limbii ruse să se facă în detrimentul obiectelor de bază de învățământ și a limbii române).

Se continuă practica reducerii orelor rezervate predării limbii și literaturii române (vezi planurile de învățământ, recomandările metodice, Ordinul nr. 31/40 din 15.02.2000, Ordinul despre studierea limbii ucrainene în școlile cu limba de predare de la 01.09.2000, elaborate de către Direcția de învățământ a ARS, despre planurile de învățământ în școlile generale pe anul de învățământ 1998/1999, elaborat de către Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei) etc.

Alte cerințe, specificate în *Memorandum*, au fost incluse, parțial, în *Ordinul* nr. 845-p din 29 decembrie 1999 al Administrației Regionale de Stat *Despre acțiunile concrete referitoare la dezvoltarea culturii minorităților naționale din regiunea Cernăuți până în anul 2001*. Acest document, însă, nu a fost publicat în presă, nu a fost tradus în limbile minorităților naționale din regiune etc.

Intellectualitatea română din regiunea Cernăuți, întrunită la cel de al doilea Congres, reactualizează cerințele sale formulate în documentele sus-amintite, înmânate înalților demnitari ai țărilor semnatare ale *Tratatului de bază între Ucraina și România* publicate în presă și într-o broșură aparte:

1. Să se urgelizeze transmiterea către Consiliul Europei a instrumentului de ratificare (gramota) a Legii din 24 decembrie 1999 „Cu privire la limbile regionale și minoritare” în varianta votată de Rada Supremă a Ucrainei;
2. Să se garanteze reprezentarea în Rada Supremă a minorităților naționale proporțional cu numărul acestora (după exemplul României, Croației etc.);
3. Să se respecte cu strictețe drepturile și libertățile noastre consfințite în legislația în vigoare;

4. Să se urgenteze înființarea Universității multiculturale la Cernăuți cu linia de predare în limba română, avându-se drept model universitățile policulturale moderne din Europa, în special Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, România. Acest deziderat al populației românești din Ucraina a rămas, ca și multe altele, nerealizat.

Notă: Se preconizează inaugurarea numai a unui Institut multicultural în cadrul Universității din Cernăuți, cu câteva specializări de profil umanistic (în special filologie, având drept nucleu didactic Catedra de Filologie Română și Clasică).

Intellectualitatea românească din regiunea Cernăuți, întrunită la al doilea Congres, consideră că această microstructură (Institutul multicultural) nu rezolvă nici pe departe problema învățământului superior în limba română în Ucraina.

5. Să se realizeze proiectul Universității multiculturale cu linia de predare a tuturor disciplinelor în limba română, elaborat în 1999 de către un grup de profesori de la Universitatea din Cernăuți și experți ai Ministerului Educației Naționale și Ministerul Afacerilor Externe din România, ținându-se cont și de consultațiile ulterioare ale specialiștilor din România și Ucraina. Înființarea la Cernăuți a unei Universități multiculturale, care să întrunească componentele fundamentale ale învățământului superior modern (cu specialități de perspectivă, mai cu seamă în domeniul relațiilor economice internaționale, al limbilor străine, tehnicii moderne etc.) ar rezolva și celelalte probleme, inclusiv asigurarea absolvenților cu locuri de muncă;
6. Să se constituie definitiv Institutul Român „Eudoxiu Hurmuzaki”, inaugurat la Cernăuți în 1999, ca Centru de studii românești și de coordonare a relațiilor interstatale (Ucraina – România) în domeniul învățământului, științei și culturii românești; să se asigure cu specialiști; să se inaugureze o bibliotecă și un cabinet metodic etc.;
7. Să se asigure Catedra de Filologie Română și Clasică cu un număr suficient de cadre didactice;
8. Să se rezolve problema subvenționării de către stat a publicațiilor românești, inclusiv a celor independente, conform devizelor de cheltuieli prezentate de acestea;
9. Să se atragă atenția redacțiilor emisiunilor radio și TV asupra necesității de a îmbunătăți calitatea programelor, inclusiv și a cultivării vorbirii; majorarea numărului de ore pentru emisiunea „Cuvânt românesc”;
10. Să se sprijine editarea de carte românească;
11. Să se asigure bibliotecile cu literatură în limba română, la Cernăuți să se deschidă o librărie de carte românească;
12. Să se instituie o Comisie de monitorizare care să cerceteze situația reală, creată în școlile românești din regiune; să se informeze prin mass-media despre încălcarea drepturilor de a învăța în limba română, precum și alte încălcări din partea direcțiilor școlilor, a Institutelor și Cabinetelor metodice, a Direcțiilor de învățământ, a Administrațiilor de stat și a Ministerelor responsabile de asigurarea acestor drepturi;
13. Să se recomande Societăților, Asociațiilor și altor organizații nonguvernamentale românești din regiunea Cernăuți să organizeze frecvent activități de propagare a culturii și civilizației românești în satele din regiune;
14. Să se intervină cu demersuri la Departamentul pentru Relațiile cu Românii

- de peste Hotare în vederea organizării de spectacole ale unor teatre profesionale din România, concerte ale unor renumiți cântăreți etc.;
15. Să se organizeze în una din localitățile românești din regiunea Cernăuți cursuri de limbă, cultură și civilizație românească în colaborare cu Institutul Român „Eudoxiu Hurmuzaki” și cu profesorii invitați din România, Republica Moldova și alte țări;
 16. Cerem a-l împuternici pe deputatul Ion Popescu să informeze permanent organele internaționale, inclusiv Consiliul Europei, despre problemele și situația comunității românești din Ucraina.

Memorandumul, redactat în limbile română și ucraineană (rezumate în limbile germană și engleză) a fost adoptat în unanimitate la Congresul al doilea al Intelighualității Românești din regiunea Cernăuți să se prezinte spre examinare, în timp de zece zile.

ANEXA nr. 4

Stimate domnule Președinte Petro Poroșenko!

Vă aducem la cunoșlința Dumneavoaștră situația deplorabilă privind asigurarea drepturilor comunității românești din Ucraina. Administrația actuală a Ucrainei, în pofida legislației ucrainene, desfășoară presiuni în creștere asupra drepturilor minorităților naționale. Numărul școlilor românești din regiunea Cernăuți după anul 1991 s-a redus de la 91 la 62, o serie de materii în aceste școli fiind trecute forțat la predarea în limba ucraineană, lucru care nu și-a permis nici măcar regimul totalitar sovietic; documentația în școlile cu limba română de predare a obiectelor e completată doar în limba ucraineană. Pentru confirmarea celor de mai sus venim cu un nou exemplu.

Recentul Plan-model de învățământ pentru clasele 10-11 a instituțiilor de învățământ general, pentru anul de învățământ 2017/2018, a stârnit indignarea și repulsia comunității române din regiunea Cernăuți. Dispariția din componentul invariativ al planului de învățământ a limbii române (limbii materne) și a literaturii române e o încălcare fără precedent a drepturilor noastre, pe care nu și-a permis-o nici regimul totalitar stalinist. Includerea limbii materne în categoria obiectelor de profil opțional duce inevitabil la dispariția orelor de limbă maternă în proporție de 90%. Realizarea acestui plan e un pas în plus spre asimilarea comunității românești din Ucraina, care constituie 0,5 mln. din populația țării. Asemenea tentative noi le înțelegem ca încercări de lezare directă a dreptului de studiere a limbii materne și a literaturii, prin aceasta încălcându-se o serie de legi ale Ucrainei și a mai multor convenții europene, ratificate de Ucraina.

Constituția Ucrainei prevede că la adoptarea de legi sau decizii noi nu se permite restrângerea conținutului și volumului drepturilor și libertăților existente (art. 22), însă proiectul de decizie în cauză încalcă dreptul nostru la studierea limbii materne. *Planul de învățământ propus de Ministerul Învățământului și Științei* din Ucraina contrazice prevederilor art. 6 al Legii Ucrainei privind minoritățile naționale, conform căreia statul garantează dreptul la instruire în limba maternă în instituțiile de învățământ de stat. Articolul 14, pct.2 al Legii Ucrainei privind ratificarea Convenției-cadru a Consiliului Europei privind protecția minorităților naționale a stabilit faptul că statul se obligă să asigure „condiții adecvate pentru predarea limbii

minorității respective sau pentru studierea în această limbă”. Planul de învățământ *propus creează condiții neadecvate* pentru învățământul în limba română, întrucât restrânge drepturile existente anterior. Carta Europeană privind limbile regionale și ale minorităților (partea II, art.7, paragraful f) printre scopurile și principiile care se impun a fi respectate, își concentrează atenția asupra „stabilirii formelor și mijloacelor adecvate de predare și de studiere a limbilor regionale și ale minorităților la toate nivelurile”, însă planul de învățământ propus îi lipsește pe elevi de posibilitatea de a studia limba maternă *la nivelul claselor a 10-11. În egală măsură, se impune a fi luată în considerație* situația politică care s-a creat în prezent în Ucraina și de a nu insista asupra asimilării românilor din Ucraina. Aceste intenții intră în contradicție cu *Legea Ucrainei privind ratificarea Convenției-cadru a Consiliului Europei* privind protecția minorităților naționale, care în preambul insistă *asupra tezei, conform căreia* „protecția minorităților naționale reprezintă un element esențial pentru asigurarea stabilității, democrației și păcii pe întregul continent”. Oare o politică atât de dură față de comunitatea românească din Ucraina contribuie la stabilitate, democrație și pace?

Reieșind din cele de mai sus, apelăm la ajutorul Dumneavoastră în vederea protecției drepturilor noastre la studierea limbii materne și a literaturii de către elevii claselor 10-11 a școlilor de cultură generală, respectiv păstrarea în componentul invariativ a planului de învățământ al limbii și literaturii române.

SUMMARY

What has been offered as a solution for the national minorities' education by the authorities from Kiev puts the national identity of the Romanians of Ukraine in danger. Thus, the battle for the Romanian language continues in a different context. The struggle for the future of the Romanian intellectuals from Cernăuți means, above all, the awareness of its national and geographical membership and the assumption of the responsibility for the promotion of the Romanians by the means of culture. Through the introduction of some amendments to the *Ukraine's Education Law* and the possible annullment of the *Law regarding Principles of the State Linguistic Policy*, the majority of the general educational institutions of Ukraine with Romanian as a teaching language, as well as other teaching languages, risk to get shut down or transformed into general schools with Ukrainian as main teaching language. Moreover, the *Law regarding the Principles of the State Linguistic Policy* and the nation's *Constitution* guarantee the right of the Romanians and other ethnic groups to education in their mothertongues. Today, an annullment of the above right and a modification of the original Art. 7 of the *Education Law* have been attempted.

The representatives of the national minorities of Ukraine addressed the country's President, as well as the representative of the Supreme Committee for the Human Rights, mentioning that the constitutional guarantees have been undermined with some abstract rights and some suplimentary conditions being introduced on top, initially not mentioned in the *Fundamental Law*.

It looks like the officials of Ukraine have been trying to create a homogeneous society, from the linguistic and even ethnic point of view, utilizing anticonstitutional methods. A solution in the spirit of democratic aspirations would be taking over the European models for the sake of preserving the cultural identity of the

**UN APĂRĂTOR CONSECVENT AL FOLCLORULUI
ROMÂNESC: BUCOVINEANUL IOAN PAULENCU, SOLIST AL
OPEREI NAȚIONALE DIN CHIȘINĂU**

Ilie Luceac*
Cernăuți

La 5 decembrie 2016 Voloca Bucovinei a marcat o dată frumoasă și memorabilă. Un fiu destoinic al acestei comune, cunoscută nu numai în Ucraina, dar și peste hotarele ei, și-a marcat cea de a 76-ea aniversare. Este vorba despre domnul Ioan Paulencu, artist al poporului din Republica Moldova, conferențiar universitar, solist al Operei Naționale, cavaler al Ordinului de Onoare al RM, președinte al Societății culturale „Salvați folclorul” din capitala Basarabiei.

În vara anului 2015 a avut loc un spectacol în aer liber (la marginea pădurii), organizat de solista de muzică populară Maria Iliuț de la Crasna, altă comună unde tradițiile populare sunt conservate și valorificate de către crăsneni la toate sărbătorile de peste an. Printre altele fie spus, doamna Iliuț, „Măria cântecului bucovinean”, a împlinit la 23 februarie curent 62 de ani. Cu această ocazie îi dorim sănătate și succes în activitatea ei artistică. La acel splendid spectacol de atunci a luat parte și solistul Ioan Paulencu. Vivacitatea și energia cu care a interpretat câteva piese populare și câteva dansuri strămoșești au captat atenția spectatorilor. Când l-am întrebat pe domnul Paulencu dacă ar fi dispus să realizăm un dialog pentru revista „Glasul Bucovinei” despre activitatea artistică a domniei sale, el a fost de acord și atunci am fixat să ne întâlnim a doua zi la Voloca, în casa maestrului. Convorbirea ni s-a părut interesantă și instructivă.

Cu toate că timpul este nemilos cu noi, ceea ce ne-a povestit Ioan Paulencu

* **Ilie Luceac**, prof. univ. dr. Istoric, critic și istoric literar, editor. Studii universitare: licențiat al Universității din Cernăuți. Facultatea de Filologie (specialitatea: Limba și Literatura română) (1974) și Facultatea de Istorie (1992). Doctor în istorie. Redactor-șef adjunct la revista „Glasul Bucovinei”. Membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova, al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți și al Societății Scriitorilor Bucovineni din Suceava. Domenii de cercetare: istoria culturii și civilizației românești din Bucovina. A publicat trei volume despre familia Hurmuzaki din Bucovina. 1. *Familia Hurmuzaki: între ideal și realizare (O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Editura Alexandru cel Bun–Cernăuți, Editura Augusta–Timișoara, 2000, 364 p. [Premiul „Eudoxiu Hurmuzaki” al Academiei Române]; 2. *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei–Din viața parlamentară a Bucovinei în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*. Ediție bilingvă, cu stabilire de text, prefată, note și comentarii de Ilie Luceac. Traducerea textului german de Catrinel Pleșu, Institutul Cultural Român, București, 2007, 367 p.; 3. *Eudoxiu (Doxaki) Hurmuzaki (1812-1874)*, Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, Editura DrukArt, 2015, 120 p.

atunci este valabil și astăzi și îi face cinste, el rămânând un adevărat ambasador cultural al Bucovinei care își desfășoară activitatea artistică și pedagogică la Chișinău.

Propunem atenției cititorilor noștri convorbirea care a avut loc în vara anului 2015, corelând evenimentele și întâmplările la momentul când a fost înregistrat textul.

Luceac: Domnule Ioan Paulencu, cât de frumoasă a fost această zi de la mijloc de vară, ziua de ieri am în vedere, 14 iulie 2015, când v-am urmărit în acel spectacol de la Crasna, ați cântat o doină, ați interpretat o sărbă cu strigături, și încă două cântece, *Satul meu din depărtare* și *Aseară-am fost la mândra*. V-am văzut cu câtă ardoare și cu câtă dăruire interpretați piese din folclorul nostru, cât de bine îl cunoașteți și cât de la mijlocul folclorului sunteți. Probabil creația populară v-a adus satisfacție în întreaga dumneavoastră activitate. Așa am înțeles că folclorul este centrul spațiului activității dumneavoastră artistice. De ce folclorul?

Paulencu: Domnule Luceac, din cauză că folclorul este creația poporului, este sufletul poporului, ce-a fost mai frumos din sufletele buneilor și stră stră

buneilor noștri a rămas în folclor, s-a întipărit în folclor, așa cum ar fi niște monumente de piatră, care dăinuiesc peste veacuri. Cum să nu-mi placă folclorul dacă aici găsim cea mai mare bogăție spirituală, cea mai mare filozofie a existenței noastre. Ca să vezi matală de ce iubesc atât de mult creația populară, vă dau câteva exemple. Am să citez doar câteva rânduri memorabile:

Eu doinesc pădurea sună, / mândra patru

boi adună, / Eu doinesc pădurea crapă, / mândra patru boi adapă. / Nu-i adapă că li-i sete, / dar i-adapă că mă vede. Iată ce bogăție spirituală avem adunată în folclor.

Luceac: Da, ca și în altă strofă splendidă, de exemplu: *Ioane, de dorul tău mă uit la brazi*.

Paulencu: Desigur, eu cred că în doină este adunată cea mai desăvârșită bogăție a sufletului nostru. Cred că doina este *cununa folclorului nostru*. În doină se poate cânta de dragoste, de ură, de jale, de tragedie, de răsplată, absolut despre toate stările sufletului uman. Mulți folcloriști din Chișinău scriu despre doină și când redau definiția că doina este cununa folclorului românesc scriu în paranteză: Ioan Paulencu. Vreau să vă spun că în Chișinău eu am cele mai multe doine cântate

de mine. Eu am mai multe doine în fondul fonotecii radioului decât toți cântăreții împreună luați. Foarte puțini interpreți iubesc cu adevărat doina. Ați văzut chiar în piesa aceasta care v-am dat-o ca exemplu câtă respirație, câtă voce trebuie de dat. O lungime și o lărgime imensă, nu mai vorbesc de profunzimea mesajului.

Nicolae Sulac când m-a auzit interpretând această doină, – or, s-a întâmplat să ne întâlnim în studioul atunci – el repeta piesa lui preferată, *Hai la joc, măi moșnegele*, iar eu imprimam exact această doină care v-am dat-o ca exemplu. Și când m-a auzit cântând, mi-a spus: „Apoi, măi Ioane, tu ești cântăreț adevărat că știi să cânți asemenea doine”. În pauză, când am ieșit din studioul, eu i-am cântat câte a strofă din mai multe doine și balade, câte le-am știut, la care el a rămas uimit, spunându-mi că trebuie să se apuce și el de doine. Se pare că Sulac are înregistrate câteva doine, dar foarte puține, din păcate.

Luceac: Cu câți ani în urmă se întâmplau aceste lucruri?

Paulencu: Cred că era prin 1969-70. Încă de atunci toți cântăreții își alegeau un gen ieftin și ușor, nu genul baladei sau al doinei, fiindcă baladele noastre iarăși sunt atât de bogate prin mesajul lor, atât de încărcate de sens, încât un scriitor cu o fantezie bogată ar putea scrie volume întregi pe marginea lor. De exemplu, balada *Codreanu*. Și vă demonstrez cele spuse: „*Prin pădure, prin poiană, / Trece mama lui Codreanu. / Lângă un bătrân stejar, / Se-ntâlne c-un pădurar. / Pădurare, pădurare, / N-ai văzut Codreanu mamei / L-am văzut cu-ai săi haiduci / Chelfănea un cârd de turci... [...]* Și acum sfârșitul acestei balade: *El o să ne izbăvească / De omida cea turcească / Țara mea moldovenească. / Măi Codrene, măi haiduce, / Măi Codrene, măi haiduce*”. V-am fredonat așa, fugitiv, un fragment din balada *Codreanu* ca să vă dați seama în același timp și de bogăția liniei melodice a baladei.

Luceac: Un univers întreg condensat în câteva strofe, unde și melodia este adecvată. Într-adevăr baladele și doinele noastre fac cununa creației populare orale. Ele s-au plămădit și s-au cristalizat secole întregi.

Paulencu: De dragul cântecului nostru popular am studiat folclorul mai multor popoare din lume ca să mă dumeresc care este cel mai frumos. Și m-am convins. Nici un folclor din lume nu se aseamănă cu al nostru. Creația noastră populară este plină de filozofie, de frumusețe, de nostalgie. Este ca o apă vie și împede care se prelinge din stânca unui munte. Este o podoabă care s-a cristalizat zeci și sute de ani. E ceea ce a rămas mai frumos. Deci cum să nu-mi placă folclorul. Cum să nu-l fi îndrăgit pe parcursul carierei mele de interpret.

Luceac: Pe parcursul întregii dumneavoastră cariere muzicale ați acumulat o experiență mare, așadar cum ați estima locul folclorului, cum trebuie valorificată și conservată această zestre spirituală a unui popor?

Paulencu: Știți ce mi-a spus Andrei Strâmbeanu atunci când a vizionat filmul *Sărbătorile de iarnă*, pe care l-am filmat anul trecut și acum o lună l-am terminat de montat, ca să poată fi vizionat. El a privit filmul la Academia de Științe din Chișinău. Când m-a întâlnit, mi-a spus: „Ioane, știi de ce ești formidabil și atât de original, fiindcă tu lucrurile acestea nu numai că le cunoști, dar și le redai într-o formă în care îți pui tot sufletul pentru a le exprima sau prezenta. Acest lucru valorează mai mult decât ce scriu unii în volume întregi”.

Nu vreau să mă laud sau să fiu lăudat, or, tot ce am dorit în viață am reușit

să-mi fac, mulțumesc lui Dumnezeu, dar parcă mi se strânge inima de durere când văd că tineretul nostru rămâne cu o avere spirituală secată de tot, batjocorită. De ce tot tineretul este înnebunit după melodii ieftine, după manele lipsite de sens și frumusețe? De ce se duc pe drumul acesta? Este o batjocoră în deplinul sens al cuvântului. De ce se dansează și se cântă așa de ieftin, când în același timp avem o muzică populară atât de frumoasă și un dans atât de caracteristic nouă? Fiindcă trebuie să înveți, să studiezi toate acestea. Înainte trebuia să știi să dansezi *Ciobanca, Hora, Coroghiasca, Bătuta, Ruseasca, Coasa* și alte dansuri. Fiecare din ele avea frumusețea și farmecul lui.

De ce credeți că am dansat ieri sârba pe care am dansat-o acolo, unde a avut loc spectacolul doamnei Maria Iliuț. Fiindcă am văzut că un colectiv întreg de la începutul dansului și până la sfârșit făcea una și aceeași figură. Poate că maestrul de balet al colectivului să însușească câteva figuri pe care să le aplice mai târziu. Poate nu vor muri pe viitor aceste dansuri cu figurile lor caracteristice.

Eu vreau pe viitor *Sârba, Hora mare, Ruseasca cu strigături* și *Cazaciocul* să le montez cu niște colective de dansatori din Chișinău. M-am adresat la niște domni din Chișinău, oferindu-le aceste dansuri, dar dâșii motivând că mai trebuiesc prelucrate, n-au fost de acord. Vroiam să fac această ofertă gratuit, doream doar să se amintească numele meu ca persoană de la cine s-au cules piesele, dar nu am reușit.

Luceac: Între artiști slăbiciunile omenești sunt uneori de proporții foarte mari. Păcat că se întâmplă așa, toate aceste lucruri sunt în detrimentul artei.

Paulencu: Domnule Luceac, mai frumos ca folclorul nu găsesc nimic în arta muzicală a unui popor, în cazul dat folclorul nostru ține întâietatea. De ce marii compozitori italieni s-au bazat pe folclor? Am citit într-o carte că celebrul compozitor Giuseppe Verdi s-a inspirat din creația populară. El spune cam așa, citez din memorie: „Eu n-am lăsat nici o melodie populară italiană să se piardă. Toate le-am introdus în operele mele”. Toată muzica clasică are în substratul ei melodiile poporului. Toată muzica celebră, care dăinuiește peste ani, are în ea motive care caracterizează poporul respectiv. Toate muzele își au întâlnire în melodiile clasice celebre, Euterpe, Terpsihora, muza luminii de scenă, într-un cuvânt, frumusețea este greu s-o descrii. În muzică trebuie s-o auzi și s-o simți.

Luceac: Aveți perfectă dreptate, or nu numai Verdi s-a adăpat la fântâna creației populare, ci și mulți alții dintre compozitori, Edward Grieg, Piotr Ceaikovski, Beethoven, Liszt și câți alții. Dintre compozitorii noștri, toți s-au adăpat la fântâna nesecată a folclorului. Să ne aducem aminte de Enescu, de Porumbescu, de Gavril Muzicescu etc.

Paulencu: Cât privește folclorul și marea muzică clasică, vreau să mai fac o mică remarcă. Tot referitor la Giuseppe Verdi. După cum se știe, marele compozitor italian a scris opera *Rigoletto* în patruzeci de zile. Într-o inspirație continuă. Ce primea de la libretistul Piavi într-o zi, a doua zi muzica era gata. Opera este într-adevăr genială și se joacă peste tot în lume. Dar eu vreau să vă spun altceva. În textul operei există o melodie populară italiană pe care compozitorul a folosit-o, însă n-a dezvăluit-o până în ziua premierei. Este vorba despre cântecul contelui. Compozitorul a chemat interpretul la el, i-a prezentat partitura, a repetat și cu

orchestra aparte. Și a urmat surpriza premierei. A doua zi după spectacol gazetele aveau să scrie cum că toate caretele fredonau celebrul motiv arhicunoscut astăzi de toți melomanii. Deci iată puterea melodiei din popor.

Despre folclor se poate vorbi la nesfârșit. Vedeți, domnule Luceac, multe lucruri de la noi din sat, din Voloca mea dragă, multe ornamente, ornamentațiile de pe unele fântâni, de pe case, porțile de la intrare în curte și altele sunt măiestrite tot sub influența folclorului. Eu sunt pe deplin convins că atâta timp cât trăiește

Serată de creație cu orchestra „Folclor”, dirijor Petre Neamțu

folclorul, trăiește și poporul respectiv și invers. Cât dăinuie un popor, e viu și folclorul lui. Un popor care nu-și respectă folclorul se prefacă în masă cenușie. Și, din păcate, asta ne urmărește pe noi acum dacă vom da uitării creația populară, ceea ce s-a cristalizat în decursul sutelor de ani.

Dar ce-am văzut ieri la Crasna a fost o minune. Costumația, portul popular splendid, care se poartă acolo, de la mic la mare, este o splendoare. Acesta este buletinul de identitate românesc. Nimeni nu va fi în stare să-l anuleze, să-l anihileze. Turci, tătari, oricine ar fi, nimeni n-o să-l poată schimba. De aici pornește identitatea noastră, secretul originalității și al nemuririi noastre.

Luceac: Folclorul este considerat ca bază a oricărei activități muzicale, orice domeniu al activității muzicale, de altfel ați și amintit că folclorul este cultivat și în operele marilor compozitori. La Enescu, mai ales la el în cele două rapsodii, în *Poema Română*, la Porumbescu nici nu mai vorbim, la fel și la alți compozitori clasici întâlnim în lucrările lor fragmente și arii care se bazează pe creația populară orală. În legătură cu acest lucru aș dori să vă întreb care este părerea dumneavoastră în ceea ce privește muzica clasică ce se compune/scrie astăzi și atitudinea compozitorilor față de creația populară orală.

Paulencu: Vreau să vă spun că în ultimele cinci-șase decenii în muzica clasică observăm o tendință spre disonanță și spre modernizarea liniei melodice a ariilor

din opere sau a pieselor instrumental-simfonice, unde folclorul nu mai tronează în țesătura melodică a bucății muzicale și e păcat acest lucru. Mie-mi vine foarte greu să mă adaptez acestor norme melodice moderne, disonanțelor care împânzesc deseori linia melodică. Chiar și în opera *Alexandru Lăpușneanu* de Gheorghe Mustea, unde am interpretat rolul lui Lăpușneanu. Cred că am rămas tradiționalist și nu m-am adaptat la muzica unui Stravinski, Șostakovici sau alții. Această operă a fost scrisă aproape toată la mine în casă. Compozitorul Gheorghe Mustea era vecin cu mine

și venea foarte des și compunea la mine în casă. Ne consultam și eu eram primul ascultător al ariilor care se nășteau. Cu toate că nu acceptam multe arii care erau scrise în stil modern, el a reușit să introducă multe disonanțe care au rămas în partitură. În pofida acestui fapt, eu am interpretat rolul lui Lăpușneanu, devenindu-mi un rol îndrăgit. Opera începe

cu *Balada lui Jianu*, din piesa de Crăciun, *Ceata lui Jianu*. Introducerea începe în *a cappella*, foarte impresionantă. În partiția mea, adică rolul lui Lăpușneanu este ponderat, nu abundă în disonanțe. Câteva duete sunt foarte greu de interpretat.

Luceac: Sigur, ceea ce percepem ascultând, de exemplu, cele două *Rapsodii*, *Poema Română* de Enescu, sau la Porumbescu, ariile din *Crai Nou* sau *Balada* pentru vioară este cu totul altceva decât atunci când audiem piese sau arii din opere contemporane, unde cântecele din popor nu sunt valorificate. În același timp, nu trebuie să uităm că și creatorul modern de muzică trebuie să fie racordat la ceea ce se face astăzi, am zice așa că trebuie să fie la modă, pentru ca operele lui să fie receptate de publicul larg.

Paulencu: Deci, cum să nu fie frumos folclorul, cum să nu-l iubesc?! Ați văzut cum am salvat eu ieri situația. Într-o conăcărie simplă eu am rostit o iertăciune scurtă, pentru ca oamenii să se simtă că sunt români. Eu fac tot posibilul întotdeauna ca să le-amintesc oamenilor cine sunt ei. Așa procedez și cu studenții mei. Eu încerc prin folclor, prin orații, conăcării, iertăciuni, colinde, plugușoare, balade, doine, să le reamintesc cine sunt. Dar nu numai atât. Eu mă stăruie să-i molipsesc de aceste lucruri. Asta cred că trebuie s-o facem cu toții.

Luceac: Domnule Paulencu, m-am întâlnit cu ceva timp în urmă cu cineva la Cernăuți și discutam despre un concert al dumneavoastră susținut în capitala Bucovinei, la care persoana respectivă mi-a spus: „În Chișinău Paulencu este considerat o enciclopedie pe picioare. Are o memorie formidabilă”.

Paulencu: Andrei Tamazlăcaru, șeful Casei de Creație la Uniunea Muzicienilor din Chișinău când mă întâlnește îmi zice: „Tătuca folclorului”. Și „tătuca folclorului” n-a fost invitat în ultimii ani nici la un concurs ca să fiu membru al juriului. Fiindcă „tătuca folclorului” nu lasă să treacă nici o piesă care nu merită să treacă. Acolo sunt în juriu oameni care n-au cântat nici o doină în viața lor. Amatori care n-au cântat, nu cunosc genul, nu au habar de mesajul acestei specii de cântec.

Tamazlăcaru îmi spunea tot timpul: „Bădiță Ioane, nu sunteți înghițit, nu sunteți gustat aici la Chișinău, din păcate. Dacă încearcă cineva să vă muște, știe ce va păți și mai bine nu se încumetă”.

Luceac: Mai revenim la aceste lucruri pe parcurs. Să ordonăm un pic discuția noastră. S-o luăm totuși la rând. Cine este Ioan Paulencu și cum a ajuns la muzică și de unde a plecat?

Paulencu: Am înțeles că ne punem serios pe treabă. Atunci să vă dau răspuns la întrebarea dumneavoastră. Eu m-am născut la 5 decembrie 1940, într-o familie de voloceni înstăriți. De la vârsta de zece ani am cântat în corul de la biserică. Și am cântat în acest cor până la vârsta de douăzeci și șase de ani. Sunt botezat la biserica Sfântul Nicolae din Cernăuți. În Voloca nu era preot atunci, timpurile erau grele, puterea sovietică nu avea nimic comun cu biserica, ba chiar o prigonea.

Am terminat școala de șapte ani aici, la Voloca, și fiind timpurile foarte grele, a trebuit să caut să lucrez undeva. La vârsta de cincisprezece ani mi-am luat adeverință de la primărie cum că am șaptesprezece ani, pentru ca să pot lucra la Cernăuți. Eu la cincisprezece ani aveam înălțimea de astăzi, numai că eram zvelt și slăbuț. M-am angajat la diferite lucruri. Întâi la o companie județeană de drumuri, apoi căruțaș la căile ferate, după aceea la o stațiune de mașini și apoi am fost și CFR-ist. Vreo doi ani de zile am lucrat la direcția orașenească de tramvaie-troleibuze. Un timp am muncit și în colhoz, apoi făceam stâlpi și diferite acareturi pentru garduri. Și ultima mea meserie a fost că am învățat cizmăria. Am învățat această meserie de unul singur. Mergeam în atelierele meseriașilor și învățam din ceea ce vedeam. Am ajuns să fac încălțăminte domnească. Știam să dubesc pielea, adică cunoșteam procesul de la început până la sfârșit. Vreau să vă spun că și în Chișinău când am venit, câștigam foarte bine cu meseria de cizmar.

Luceac: Maestre, cum ați ajuns totuși la muzică?

Paulencu: Foarte simplu. După ce am devenit un cizmar bun, câștigam bine, mi-am făcut și casă, eram pe picioarele mele, dar totuși mă durea inima pentru muzică, tânjeam după ea.

Luceac: De mic copil v-a plăcut să cântați? Cum v-a cucerit muzica?

Paulencu: Sigur că da. De ce-aș fi mers să cânt în corul bisericesc! De mic copil pășteam oile și-mi făceam tilincă din băț de răchită, din salcie, și astfel cântam. Ce m-a făcut să revin la muzică. Eu eram deja gospodar hotărât. Eram căsătorit, aveam un copil de doi ani. Corul bisericesc însă și preotul din sat vedea în persoana mea un potențial dirijor. Muriseră Gheorghe Lungu, a murit unchiul Tanase Ursuleac care conducea corul bisericesc din sat, îl mai conducea din când în când Gheorghe Lupuleac, Gheorghe Golovaci, dar un dirijor constant nu era. Eu atunci m-am gândit că pentru ca să fii dirijor trebuie să cunoști teoria muzicii.

Cneazul Gremen, opera „Evgheni Oneghin”

Atunci am aflat că la mine în sat este un profesor de fizică și matematică pe nume Dionis Banaru, din Costiceni Noua Suliței, care cunoaște muzica. Cunoștea teoria muzicii, a terminat studiile de operă din Cernăuți, pe lângă Casa Ofițerilor. El ne predă la școala de seară fizica și matematica. Și, într-adevăr, cunoștea foarte bine teoria muzicii. Așa cum mi-a predat el teoria muzicii, nici la conservator nu mi-au predat-o specialiștii atât de explicit. În condițiile de la țară, seara lucra cu mine, că doar atunci puteam să ne ocupăm și dânsul era profesor la școala serală, unde am terminat și eu studiile medii.

Într-o joie am venit la el cu lecțiile nefăcute și ca să mai atenuez lucrurile am început să-i cânt *Mureș, Mureș, apă lină...* Atunci el mi-a solicitat să mai cânt și i-am cântat până la orele două noaptea. El m-a ascultat și mi-a spus: „Tu ai talent, măi băiete, tu trebuie să cânți, tu trebuie să ajungi la conservator”. Și atunci s-a trezit ceva în mine, ce adormise deja. S-a deschis ca o rană. A erupt dorul de muzică. Acesta a fost omul care m-a descoperit și mi-a deschis ochii.

Asta se întâmpla într-o joie seara și duminică seara am plecat amândoi spre Chișinău, să ne încercăm norocul la conservator.

Luceac: Dar Dionis Banaru a plecat în calitate de însoțitor?

Paulencu: Nu, și el a plecat cu gândul să intre la conservator. El a venit cu aria lui *Rigoletto*, era foarte bine pregătit și să știți că a intrat. Avea o pregătire foarte bună din Cernăuți. Era un bariton liric.

Luceac: Și cum ați intrat dumneavoastră la conservator?

Paulencu: Cu intrarea mea la conservator a fost o întreagă odisee. Când a aflat comisia de primire că am 26 de ani, că sunt căsătorit, am un fiu de doi anișori, au ezitat să mă asculte. I-am rugat să-mi dea voie să interpretez ceva, dar nu s-a acceptat. Atunci eu am ieșit din sala unde era comisia și am intrat într-o clasă alăturată care era la moment liberă și văzând un pian acolo mi-am luat o tonalitate

și am cântat o doină de jale și încă vreo câteva piese. Mi-am zis că măcar să cânt într-o sală de conservator, dacă nu vor să mă asculte. Când m-am întors spre ușă, toată comisia era acolo și asculta cu atenție. Imediat m-au chemat în sala de primire și am mai cântat câteva piese.

Luceac: Și cum au decis totuși, până la urmă?

Paulencu: Întrebându-mă, cu regret, unde am fost până acum, mi-au spus să aștept o zi pentru ca să se ceară acceptul ministerului ca să fiu primit, fiindcă aveam o vârstă, ca până la urmă să fiu acceptat, ca excepție, cu condiția că voi prezenta interes pentru cultura republicii. Așa am devenit student.

Ai mei de-acasă când au auzit că sunt student, toți erau mirați, mai ales rudele mele apropiate, inclusiv mama, soția și frații mei. În special mama, care își frângea mâinile știind că voi pleca de acasă și va rămânea toată gospodăria pe capul ei. Ea ne-a crescut pe toți trei frați și nu vroia să se despartă de mine. Tatăl nu mai era în viață și ea nu s-a mai recăsătorit. Familia noastră era înstărită și noi trăiam bine. M-a ajutat directorul școlii de atunci, domnul Nicolae Pitei, care i-a spus mamei: „Liță Zinovia, trebuie să te bucuri că băiatul este student și nu să fii supărată. Cine a mai devenit student la conservator de la noi, din Voloca?” De fapt, în Chișinău era Lucian și Dina Cocea, de la noi de aici, din Voloca. Până la urmă, mămuca s-a liniștit și s-a împăcat cu gândul. Adevărat că la început dânsa mi-a dosit chemarea la studii, dar până la urmă s-au aplanat lucrurile.

Luceac: Trebuie s-o ierțați, fiindcă mamele vor ca fiii și ficele lor să fie întotdeauna în preajma lor. Așadar, ați început să învățați la specialitatea *Canto academic*.

Paulencu: Aș dori să fac o paralelă aici, importantă, zic eu, pentru amintirile mele. Când am venit la Chișinău, chiar în prima zi după ce m-am cazat, am reușit să câștig cu cizmăria 17 ruble, atunci când bursa era de 15 ruble și copeici. Deci erau bani pe atunci acele 17 ruble. Mi-am zis în gândul meu atunci: „Vei învăța, Ioane!”. Și așa a fost. Meseria m-a ajutat foarte mult. La un timp nu puteam scăpa de comenzi. Toți vroiau pantofi la modă, cu tocul înalt și botul ascuțit.

În anul întâi lucram deja ca solist și în orchestra „Folclor”, condusă de Dumitru Blajinu, deci aveam posibilitate să învăț, din punct de vedere material.

Luceac: Totuși munca a stat la căpătâiul tuturor începuturilor.

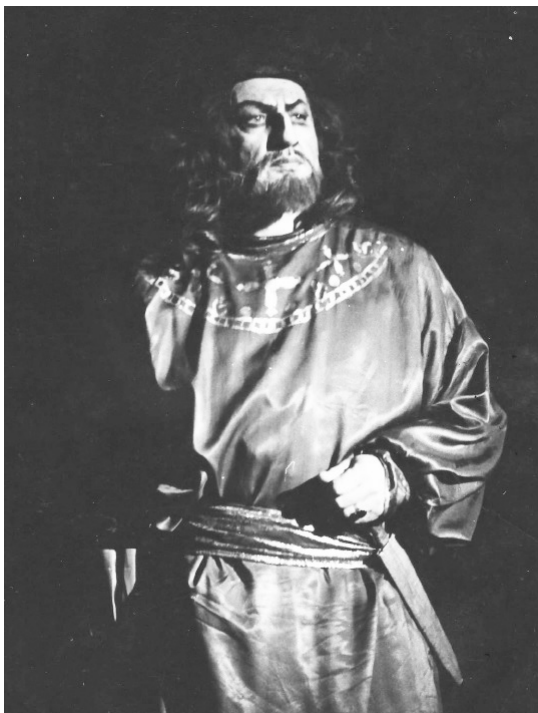
Paulencu: Absolut perfect. Și cea fizică și cea intelectuală. Dar vreau să remarc că nimeni din sat nu m-a îndemnat să merg la studii, cu excepția domnului Pitei despre care v-am vorbit. El a liniștit-o pe mama și tot el m-a îndemnat să insist cu învățătura.

Da, spuneam de orchestra „Folclor” și vreau să vă comunic vestea tristă că acum câteva zile a decedat maestrul viorii Dumitru Blajinu. Să știți că am fost unul dintre acei care tot timpul eram indignat și vociferam la postul de radio „Vocea Basarabiei” de ce acest om n-a primit până acum Premiul de Stat al Moldovei. Într-o emisiune a mea i-am invitat pe Simeon Duja, profesor la Academia de muzică, Sergiu Ciuhrii, profesor la Academie, compozitor, Vasile Crăciun, compozitor și profesor la Academie, naistul Vasile Iovu, profesor la Academie, Vasile Chiselița, doctor în muzicologie, de aici de la noi. Două ore cât a ținut emisiunea a răsunat muzica lui Blajinu și toate aceste personalități invitate s-au adresat la Guvern,

indignați de atitudinea față de acest artist care a fost Dumitru Blajinu. Impactul a fost unul benefic. Peste vreo jumătate de an Blajinu a primit totuși Premiul de Stat, dar nu mai știu dacă a reușit să-l consume totul fiindcă a decedat. După cum v-am mai spus, l-am îngropat cu câteva zile în urmă. A plecat dintre noi un mare artist, un artist nativ și un compozitor bun.

Luceac: Foarte frumos că reușiți să faceți lucruri bune și de mare folos pentru mulți dintre colegii muzicieni. Este o calitate nobilă, înseamnă că aveți un suflet mare.

Paulencu: Domnule Luceac, eu simt o necesitate să fac un lucru bun pentru cineva, eu caut s-o fac atunci când apare posibilitatea. Iar pentru colegii mei care sunt oameni adevărați, nu stau pe gânduri niciodată. Îi ajut cum pot și unde pot. Colegii întotdeauna îi ajutam la examene. Profesoara noastră de armonie de la conservator, Aleksandra Ibramovna Blehermann, mă lăsa pe mine cu colegii atunci când avea probleme. Eu ieșeam lângă tablă și ajutam colegii, apoi îmi rezolvam și problema mea de armonie direct pe tablă. Din cauză că mă străduiam să fac bine, de multe ori sufeream.

Alexandru Lăpușneanul din opera cu același nume

Profesorul Berov, șeful catedrei de teorie și compoziție nu o prea accepta pe doamna Blehermann. Și la un examen despre care vă povesteam s-a ajuns la aceea că eu am fost notat cu notă insuficientă până la momentul când a văzut domnul Berov orchestrațiile mele la o melodie. La insistența doamnei și la controlul profesorului Berov, care s-a convins de orchestrație, am primit până la urmă nota cea mai bună.

Luceac: Ce profesori ați mai avut, vă rog să vă amintiți, pentru cei ce vă cunosc și vă admiră activitatea. Aceste mărturisiri sunt interesante și pentru cititorii noștri.

Paulencu: Cu plăcere vreau să-l amintesc pe profesorul Boris Miliutin. Printre altele fie spus, nu demult am fost la cimitirul armean și am reparat un colț al monumentului de la mormântul profesorului. Acest om a jucat un rol extraordinar de mare în viața mea de muzician. Eu trebuia să fac doi ani pregătitori, dar datorită dânsului am făcut numai un an pregătitor. Era un om cu o cultură vastă, era din Petersburg. El mi-a fost profesor la clasa de operă.

Cum vă spuneam, eu trebuia să fac doi ani pregătitori și apoi să urmez

cursul de bază, dar am făcut numai un an pregătitor, fiindcă am învățat stăruitor și bine. Miliutin mi-a spus că nu am ce căuta în anul doi pregătitor, ci am mers în anul întâi de bază. Așa că eu am făcut șase ani conservator și nu șapte. Revin la profesorul Miliutin, care avea o cultură vastă. El a fost și dirijor la teatru. Când

am venit prima dată la lecție la el, dânsul s-a sculat de la pian și mi-a spus: „Tinere, aveți un bas care se aude în tot conservatorul. Dar vreau să vă spun ceva. Vocea încă nu înseamnă nimic dacă nu ai o cultură generală întinsă”.

Luceac: Și ce ați făcut cu educația, cu lectura? Ce ați făcut ca să însușiți o cultură generală?

Paulencu: Am citit foarte mult la îndemnul profesorului meu. Îmi plăceau romanele și povestirile de aventuri. *Aventurile submarinului Dox*, *Contele de Monte Cristo*, foarte mult din ceea ce a scris Jules Verne. Am citit istoriile romanțate ale cântăreților și pictorilor. A trebuit să mă cultiv.

Am ajutat mulți colegi, cu ce am putut i-am ajutat. Încă un moment pe care aș dori să-l evoc, care ține de amintirea profesorului meu drag, Boris Miliutin. Când am susținut examenul de stat la clasa

de operă am interpretat *Scena nebuniei morarului* din opera *Rusalka* de Modest Musorgski.

Luceac: Vă mai amintiți și alte scene care au legătură cu profesorul Miliutin, despre care vorbiți atât de frumos?

Paulencu: Vă spuneam de Miliutin, care a avut în cariera mea formativă un rol hotărâtor și decisiv. El mi-a trasat calea pe care trebuia să merg, el a fost îndrumătorul meu preferat. Adevărul este că mi-a plăcut dramaturgia foarte mult. Pot să spun că am fost nu numai un cântăreț, dar și un regizor. Îmi construiam după simțul meu, după gustul meu fiecare personaj pe care îl interpretam. Pentru aceasta a trebuit să citesc foarte mult. Să mă cultiv, să învăț și să muncesc, ceea ce nu era străin de felul meu de a fi. Cu munca eram obișnuit. Toate le-am învățat de la Miliutin, Dumnezeu să-l odihnească.

Luceac: Mai vorbiți-ne puțin despre aria pe care ați cântat-o la examenul de absolvire și cum v-a influențat profesorul Miliutin cariera dumneavoastră de mai departe.

Paulencu: Rolul pe care l-am cântat era greu de interpretat nu numai din

punct de vedere al dramaturgiei, dar era greu și de cântat. Trei note de Fa octava întâi se întâlnesc în partitură, ceea ce pentru bașii slabi este o catastrofă. Eu treceam fără nici o greutate aceste obstacole. Atacam aceste note fără nici o greutate. Maria Bieșu fiind în comisia de examinare și ascultându-mă a spus că în teatru este nevoie de așa un bas. Dar la repartiție Veronica Garștea care era dirijor al capelei „Doina” m-a propus să fiu repartizat ca solist al capelei „Doina”. Eu eram absolut dezorientat. Și iarăși a intervenit profesorul Miliutin cu autoritatea lui și am fost repartizat ca solist al teatrului. El a fost pentru mine mai mult decât un părinte. Astea sunt amintirile de la clasa de canto clasic.

Luceac: Ce profesori ați mai avut la celelalte discipline? Vă mai amintiți și de alți profesori care au contribuit la formarea dumneavoastră ca muzician?

Paulencu: Acum aș vrea să vă vorbesc despre clasa de canto. De la început l-am avut pe profesorul Mihail Maiburov. Dar a decedat după câteva luni. După aceea am fost trecut la Nicolae Chiosa.

Cu Chiosa nu am făcut mare lucru. Noroc că eram angajat în orchestra „Folclor”, lucru care mi-a ajutat să nu degradez cu vocea. Apoi am fost repartizat la clasa Polinei Botezat. Ea era solistă în teatrul nostru, artistă a poporului din Moldova. Era o profesoară foarte bună. Învățam pe atunci aria lui Filip din *Don Carlos* de Verdi. Aria se termină cu un *mi becar* sus, excepțională arie. Dar totul depinde de aparatul vocal care este cel mai important instrument al vocii umane. De la coardele vocale la aparatul vocal. Înțelegând acest lucru eu am reușit să cânt ușor practic toate ariile scrise pentru bas, dar am ajutat și mulți colegi la conservator.

Deci la canto am avut acești doi profesori minunați, Miliutin și Botezat.

Datorită acestor doi profesori eu am devenit cântăreț de operă. Am devenit solist al teatrului, ceea ce îmi doream de fapt.

Luceac: Să revenim la alte întrebări care trebuie să le cunoască cititorii noștri. Când ați intrat la conservator? Să încercăm să ordonăm lucrurile după ani.

Paulencu: Din 1966 până în 1972 mi-am făcut studiile la conservator. Din 1967 până în 1972 am lucrat în orchestra „Folclor”. Și în 1972, când am fost repartizat ca solist la teatru am ieșit din orchestra „Folclor”. După examenul de stat, când am cântat aria lui Filip din opera *Don Carlos*, am fost observat de directoarea teatrului și am fost primit cu brațele deschise. Pe atunci toți soliștii mai vechi din teatru, am în vedere bașii, erau în frăție cu păhărelul. Eu veneam ca o salvare a rolurilor pentru bas. Așadar, din 1972 până în prezent sunt în teatru, la lucrul de bază. Lucrez pe un salariu la Academia de Muzică și Arte Plastice și pe un salariu la Colegiul „Ștefan Neaga”. La Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice [AMTAP] (fostul Institut de Arte, apoi Conservatorul din Chișinău) predau canto popular din 1985. Prin mâinile mele au trecut o sumedenie de studenți, azi soliști cunoscuți în diferite orașe și chiar în alte țări. La mine au învățat Adriana Ochisanu, Viorica Moraru, solistă în orchestra „Folclor”, Ileana Gheorghită, o cântăreață foarte bună, Diamanda Petreu, laureată a Premiului Mare a Festivalului Crizantema de Argint de la Chișinău, Neonela Duplei, laureată a Premiului Mare la Crizantema de Argint, acuma a plecat în România și s-a angajat acolo. Am două fete care au terminat la mine, acuma sunt în Italia. Dumitru Caulea din Cernăuți a fost studentul meu. Dumitru Caulea a studiat cu mine și apoi a plecat la București. La Colegiul „Ștefan

Neaga”, pe lângă faptul că predau canto popular din 1997-98, am înființat ansamblul etno-folcloric „Bucovina”, denumire pe care am reușit s-o dau ansamblului cu mare greutate. Abia am reușit să-l numesc „Bucovina”. Oricum putea fi numit, numai nu „Bucovina”. Mulți artiști mari au trecut prin acest ansamblu.

Luceac: Cunoaștem mai multe cazuri de acest gen, nu sunt o noutate pentru noi aceste metehne.

Paulencu: Domnule Luceac, se cântă că „unde joacă moldovenii, acolo pământul geme”. Din păcate, nu geme de joc, ci de rușine și de trădare, de invidie. Câtă invidie există în mijlocul nostru, de ce ar exista, de ce s-ar dușmăni rudele între ele, frații, surorile. Câtă trădare există între noi. Este un lucru greu de înțeles. Eu am o doină care o cânt studenților mei, pentru ca ei să fie oameni adevărați în viață. Să înțeleagă ce înseamnă să fii om adevărat. O doină pe care eu o numesc imnul de suflet al românilor. Am să v-o recit să vedeți că merită să fie știută. Ea are un mesaj tragic și de mare învățătură: *De ce Doamne ai lăsat / Omul să cadă-n păcat / Ne certăm, ne judecăm / Prea multe lacrimi vărsăm. // Vino, Doamne, și le scoate / Mila Ta le poate toate, / Dintre frați scoate mânia / Și din om rău dușmănia. // Omule, ce s-a-ntâmpat, / Cine mi te-a blestemat? / Pe străini îi tot cinstești / Iar cu-a tăi te dușmănești. // Când dorul ți-i căpătâi / Tot la soră fugi și-i spui. // Sângele apă nu se face, / Frate tot la frate trage, / Un război de ce-ar veni / Că și-așa putem muri. // Când vezi ura dintre frați / Și părinți la greu lăsați, / Ori vezi copil omorât / De cel care-a fost născut. // Ori îi vezi pe drum lăsați / Dezbrăcați și nemâncați. // Vino, Doamne, și le scoate / Mila Ta le poate toate. / Dintre frați scoate mânia / Și din om rău dușmănia!*

Luceac: Un mesaj cu adevărat de mare învățătură. E binevenit pentru semenii noștri. Dar să revenim la Colegiul „Ștefan Neaga”. În acest colegiu a învățat și muzicianul Mihai Amihalachioae, nu-i așa?

Paulencu: Da, Mihai Amihalachioae este un muzician mare, un acordeonist minunat, actualmente dirijor și aranșor foarte bun, cât și un compozitor. A lucrat la noi în teatru dirijor de operă câțiva ani de zile. Am cântat cu el *Traviata*, *Trubadurul* de Verdi, *Bărbierul din Sevilla* de Rossini. Vreau să vă spun că *Bărbierul din Sevilla* și *Trubadurul* le-am făcut cu dânsul din nou, adică am lucrat la muzicalitate. Am revizuit muzical rolurile pe care le-am cântat. În *Bărbierul* l-am jucat pe Don Basilio, iar în *Trubadur* pe Ferrando. Eu deschideam spectacolul cu o arie mare, desfășurată. Am renăscut din nou aceste roluri. Cu el le-am remodelat, este un muzician extraordinar. Mihai Amihalachioae este o onoare a Bucovinei pentru marea muzică, nu numai din Basarabia, dar și de pretutindeni.

Luceac: Domnule Paulencu, cum reușiți să le faceți pe toate în iureșul de zi cu zi? În această goană a timpului, cum reușiți să faceți față atâtor angajări? Adică, nu e ușor să faci atâta muncă. Să predați și la Academia de Muzică, și la Colegiul „Ștefan Neaga”, să realizați și emisiunile de la „Vocea Basarabiei” etc.?

Paulencu: Dragă domnule, de la fiecare muncă pe care o fac, eu am o enormă satisfacție, dacă am două ore libere, ele îmi par ca o săptămână. Eu simt o necesitate să fiu tot timpul ocupat. Dumnezeu mi-a hărăzit să am satisfacție de la viață și de la munca pe care o îndeplinesc. Îmi place enorm să muncesc și să mă bucur de energia pe care o am și să dea bunul Dumnezeu s-o am în continuare.

Luceac: Maestre, vorbiți puțin despre rolurile pe care le-ați cântat în Teatrul de Operă, despre vocea dumneavoastră, despre repertoriul dumneavoastră, în general.

Paulencu: Ca să vedeți ce fel de bas am avut eu, trebuie să vă spun că eu am cântat aproape toate rolurile care au fost scrise pentru bas din repertoriul clasic național și universal. Aici e locul să vă istorisesc niște lucruri de la începuturile mele pe scena Teatrului de Operă. Începând cu rolul lui Mefisto din *Faust*, care trebuie nu numai cântat dar și jucat. Acest rol mi-a rămas cel mai drag.

Acuma am să vă spun un lucru trist, și anume, atunci când am venit în teatru, moldovenii erau priviți ca niște străini. Cu mine s-au purtat mizerabil până am demonstrat potențialul meu de bas, învățând câteva roluri pe care le-am însușit de unul singur.

Primul meu rol în teatru a fost contele Monteroni din *Rigoletto* de Verdi. Nu mi-au dat o lecție, nu mi-au dat o scenă, nu mi-au dat o repetiție cu orchestra, pentru ca să mă pregătesc de spectacol. Am lucrat și cu dirijorul și pianistul Hudalei. Și în ziua premierei operei am salvat opera. Am cântat foarte bine. În felul acesta m-am impus. Dirijorul Albert Mocialov m-a ascultat și m-a acceptat. Pentru ca să le demonstrez invidioșilor că sunt un profesionist, am cântat în *Bărbierul din Sevilla* cu trei repetiții și în rolul lui Mefistofeles cu cinci repetiții pe scenă. Pentru rolul lui Mefisto era prea puțin, era incredibil, însă am reușit să-l pregătesc bine, încât la premieră am fost chemat la bis de mai multe ori.

Cu cât mai bine cântam, cu atâți mai mulți invidioși câștigam. Și astfel m-am afirmat în teatrul de operă.

Vreau să vă spun câteva cuvinte despre rolurile mele. În *Don Carlos* am cântat două roluri importante, și anume, regele Filip și rolul marelui Inchizitor. Două roluri foarte mari și extraordinar de greu de interpretat. Ambele roluri le-am învățat cu dirijorul Alexandru Samuilă, despre care nu am amintiri plăcute. În *Kneazul Igor* de Borodin l-am cântat pe hanul Konciak și pe kneazul Galițki. Într-un spectacol, în actul întâi îl cântam pe Galițki și în actul doi pe hanul Konciak. Galițki era scris pentru bas înalt, aproape bariton, iar Konciak pentru bas jos. Ambele roluri le cântam cu mult succes.

Dar în lumea noastră, a artiștilor, și nu numai, întotdeauna a fost, este și va fi invidie, dar eu am găsit puteri să trec peste aceste intemperii.

Am cântat în *Iolanta* de Ceaikovski, și anume, pe regele Rene, un rol scris cu o țesătură complicată și cu note înalte. În *Bărbierul din Sevilla* l-am interpretat pe Don Basilio, am mai spus-o, în *Clopoțelul* de Donizetti am cântat Farmacistul, un rol scris pentru bariton dramatic, un rol hazliu, fiindcă asta este o comedie excepțională, publicul nu se putea potoli de râs pe parcursul întregului spectacol, în *Rigoletto* l-am cântat și pe contele Monteroni și ucigașul Sparafucil, ambele roluri mi-au plăcut foarte mult. Din *Forța destinului* de Verdi l-am interpretat pe pater Gordian, pe contele Raimondo din *Lucia de Lammermoor* de Puccini, pe kneazul Gremin din *Evgheni Oneghin* de Ceaikovski. Printre altele fie spus, când am avut un turneu la Moscova, critica muzicală de acolo a vorbit în termeni laudativi despre tânărul bas de la Chișinău, Ioan Paulencu, unicul care a excelat în spectacolul *Evgheni Oneghin* de Piotr Ceaikovski. Cazuri de felul acesta am avut foarte multe,

dar eu nu reacționez la succese și nu-mi pierd capul.

În total am cântat vreo patruzeci de roluri. Am cântat în *Norma* de Belinni, tata lui *Norma*, în *Traviata* de Verdi, *Rigoletto*, *Trubadur*, *Don Carlos*, *Forța destinului*. De Ceaikovski v-am spus, am evoluat în *Evgheni Oneghin* și *Iolanta*. Am cântat în câteva opere ale compozitorilor sovietici contemporani, cum ar fi opera *V buriu [În furtună]* de Tihon Hrennikov, în rolul lui Frol Petrov, un rol foarte frumos, solid și puternic. Că este vorba de restabilirea puterii sovietice mai puțin contează pentru mine. Muzica face mai puțină politică, contează muzica care este foarte bună. Am cântat în *Serghei Lazo* de Svetlana Burgiu, nu prea grozav rol, dar l-am cântat. În *Barbu Lăutaru*, în *Alexandru Lăpușneanu* și multe altele. Mai în scurt, de când am venit în Teatrul de la Chișinău, toate rolurile care s-au scris pentru bas, toate le-am cântat.

La Simferopol, în stagiu, ne-am întâlnit cu Dmitro Gnatiuk, cântărețul iubit al ucrainenilor. După ce m-a auzit cântând, relațiile noastre s-au răcit. Or, el ar fi vrut să mă ademenească spre Opera din Kiev. Nu a fost să fie. De fapt, vreau să spun că mai grav este când simți că frații tăi te invidiază, asta este mai grav. Gnatiuk a fost în primul rând un cântăreț de muzică populară ucraineană, el nu a fost un veritabil cântăreț de operă. Motivul acestei atitudini a mai multor colegi ruși și ucrainenii era originea mea românească. Mai dureroasă a fost pentru mine atitudinea artistei Maria Bieșu. Asta m-a durut mai mult. Am avut mai multe experiențe cu doamna Bieșu. Ca și cu cântărețul Mihai Munteanu și alții. Oamenii tăi când te invidiază e mai dureros și mai grav. Așa-i neamul nostru.

Succesul nu mi-a adus decât ură și pedeapsă pe parcursul mai multor ani.

Luceac: Așa este, domnule Paulencu, talentul aduce și ură și pedeapsă. Amintiți-vă de soarta lui Mozart.

Paulencu: Acum după cum am promis, doresc să vă povestesc câteva secvențe despre cunoștința noastră cu dirijorul Alexandru Samuilă. Să vă istorisesc cum l-am adus la noi, la Chișinău. Am fost invitat în orașul Permi din Rusia să cânt trei spectacole. *Bărbierul din Sevilla*, *Kneazul Igor* și *Mefisto*. Dimineața repetam și seara cântam spectacolul. M-au primit foarte bine acolo, chiar m-au invitat să vin la ei la teatru, promițându-mi o casă ca un castel dacă mă prind să rămân la ei. Sigur că nu am făcut-o. Eu îl căutam însă pe Alexandru Samuilă. El conducea o orchestră de instrumente populare ruse la Institutul de Cultură din Permi. Îl cunoșteam de când era copil mic. Avea repetiție cu orchestra simfonică în acea zi. Vasile Corpaci mi-a spus că el este acolo. L-am găsit repetând cu orchestra. După ce a terminat m-am apropiat de el, am schimbat câteva vorbe, el s-a bucurat că aude vorbă românească. Seara m-a invitat la el în ospete și mi-a spus că ar veni mai aproape de casă. Și atunci i-am spus despre intenția mea de a-l aduce acasă. Părea foarte bucuros și bine intenționat. Nu știam însă că sub această mască a feței bine intenționate se ascunde foarte mult orgoliu, mândrie și ne iubire de neam.

M-am întors la Chișinău și am discutat cu Dumitru Goia, dirijorul la orchestra simfonică, căruia i-am sugerat gândul de a-l aduce pe Samuilă la Chișinău. Știam că se căuta un dirijor-doi la orchestra simfonică. Dumitru Goia a rămas cam pe gânduri la propunerea mea, dar odată ce-l rugam eu, caracterizându-l pe Samuilă ca un băiat de treabă, a fost de acord, însă mi-a spus că transferul rămâne pe răspunderea

mea. El m-a preîntâmpinat atunci că îl cunoștea pe Samuilă de la Conservatorul din Petersburg, unde ambii au studiat. Peste vreo jumătate de an a fost numit dirijorșef al teatrului. Într-o zi, întâlnindu-ne în fața teatrului, el mi-a spus: „Noi vom lucra împreună, însă de acum înainte nu mai suntem prieteni”. Abia mai târziu am aflat că i s-a sugerat că dacă dorește să aibă o carieră frumoasă, trebuie să rupă orice relație cu Paulencu. Iată care a fost mulțumita pentru faptul că i-am ajutat să vină la Chișinău, l-am ajutat cu apartamentul, l-am împrumutat chiar cu bani de la început. Vreau să vă spun că atunci când a venit în teatru, a scos cele mai frumoase spectacole pentru bas, ca să-mi facă șicane de felul acesta. Vocea n-a putut să mi-o ia.

Ca dovadă că a făcut așa este și faptul că atunci când Gheorghe Mustea a scris opera Alexandru Lăpușneanu, Samuilă, înțelegând că nu are cine interpreta rolul lui Lăpușneanu, a spus: „Aici nu am ce-ți face, te-am scăpat din gheare”.

O întreagă odisee a fost și cu premiera operei Alexandru Lăpușneanu. Eu

Opera „Faust” de Charl Gunoud

m-am îmbolnăvit și solistul care a cântat partea lui Lăpușneanu nu a fost în stare să interpreteze rolul așa cum trebuie. Iar Samuilă a declarat pe deasupra că cică moldovenii nu pot cânta muzică de operă, fiindcă ei sunt obișnuți cu melismele, influențați fiind de muzica populară. Iar cu *Alexandru Lăpușneanu* a fost un dezastru. Eu fiind bolnav, i-au dat rolul lui Lăpușneanu altui interpret, care nu a fost în stare să cânte aria lui Lăpușneanu, o arie asemănătoare celei din *Boris Godunov*. Samuilă dacă a văzut că opera n-a avut succes, a scos-o din repertoriu pe motiv că nu are relevanță. Așa a procedat Samuilă la noi în teatru. Muzicant bun, nimic de zis, dar ca om este sub orice critică. Am scris în „Sovetskaia cultura” despre tot ce s-a petrecut la noi în teatru. Articolul s-a intitulat *Bas vopiiușcego v pustâne* (*Un bas care strigă în pustiu*). Redactorul s-a speriat de articol, dar eu i-am răspuns franc că nu voi schimba nici un gând, nici o frază, învinuindu-l că nu este un jurnalist cinstit

și obiectiv. Atunci el a publicat articolul fără schimbări.

După asta au urmat ședințe interminabile, discuții despre ceea ce se întâmplă în teatrul nostru de operă. Fiecare avea părerea lui personală, care trebuia să corespundă cu linia generală de partid. Dirijorul Samuilă în discursul său a spus că în teatrul nostru tronează o atmosferă de înțelegere, toată lumea e mulțumită etc, etc. Deci el juca așa cum îi cântau rușii, cu alte cuvinte, turna apă la moara rușilor, aceștia spunând că el face „ordine” singur cu oamenii lui, deci el ne convine nouă și de aceea trebuie promovat.

Apoi au mai avut loc câteva ședințe, după care mi-au dat dreptate, iar cei care erau de partea neadevărului peste vreo trei săptămâni au primit titluri de artiști emeriti sau artiști ai poporului, ca Alexandru Samuilă.

Luceac: Spuneți câteva cuvinte despre discipolii pe care i-ați învățat dumneavoastră și cu care ați colaborat. Unde sunt angajați?

Paulencu: Am avut șase soliști în teatru pe care Samuilă i-a concediat. Acum sunt angajați care și unde. Lenuța Gherman, artistă a poporului, Vasile Becușa, tenor angajat la Iași, Vasile Cheptănar, tenor, a plecat în Statele Unite, Năstică Buruiiană, angajată la Cluj. Toți acești tineri de naționalitate români au fost concediați de la teatru, ca artiști fără perspectivă, la ordinul lui Samuilă.

Cu tristețe trebuie să vă mărturisesc că pe mine m-au susținut și m-au iubit colegii ruși, iar frații mei, moldovenii, au căutat tot timpul să mă stopeze și să-mi pună piedici. Cu toate astea, am ajutat, după cum vă mai spuneam, mulți tineri. Pe cine exmatricula Mihai Munteanu, ca șef de catedră, eu îi restabileam, fie la București, fie la Iași. O fată care am pregătit-o și am ajutat-o, trimițând-o la Viorica Cortez, este în prezent solistă la Viena.

Luceac: Soarta dumneavoastră se aseamănă cu cea a scriitorului Ion Druță, care a fost expulzat din Chișinău, iar cei de la Moscova l-au primit și l-au ajutat. Mai mult decât atât, la Moscova i-au pus piesele în scenă și l-au primit în Uniunea Scriitorilor, pe când în Moldova a fost exclus din Uniune.

Dar să revenim la niște lucruri mai practice. Când ați primit titlul de artist al poporului?

Paulencu: Cred că prin anul -'75-'76 am primit titlul de artist emerit. Am pregătit cu ansamblul „Fluieraș” un program pentru ca să plecăm în America Latină, într-un turneu, pentru trei luni și jumătate. Dar nu s-a realizat intenția mea. Atunci când s-au făcut listele, numele meu nu figura în liste. Regretatul Serghei Lunchevici, cu care eram în relații foarte bune, mi-a spus să mă liniștesc că s-a implicat KGB-ul și eu urma să plec în turneu cu Teatrul nostru de Operă la Moscova și Iaroslav, nu în America Latină.

Luceac: Și titlul de artist al poporului când vi s-a decernat?

Paulencu: Cam prin anul 1981-82. Aproximativ cam așa.

Luceac: Sunteți președinte al Societății culturale „Salvați folclorul” din Chișinău. Cine a inițiat-o, tot dumneavoastră cred că, și cu ce se ocupă această societate?

Paulencu: Sigur că eu am fondat-o și eu o conduc. Când am înființat-o credeam că oamenii bogați vor veni cu basculantele și vor dona bani în fondul societății. Dar de unde?! Nimeni pentru cultură nu vrea să dea bani. Eu mă chinui și

fac ceea ce fac mai mult pe contul meu.

Luceac: De fapt, dumneavoastră care sunteți cântăreț de operă la Teatrul Național, sunteți aproape că unicul care luptați și pentru viața folclorului, pentru ca această zestre populară să nu moară.

Paulencu: Foarte corect. De aceea și mă numesc colegii enciclopedie pe picioare. Eu pot să vă cânt sau să vă recit ore întregi creații populare. Mi-a fost drag dintotdeauna folclorul, și dacă auzeam o piesă o singură dată, o memorizam. Eu sunt foarte legat de creația noastră populară, care, după părerea mea, nu are pereche în lume.

În teatru sunt marginalizat cumplit și demonstrativ. Și pentru faptul că sunt român și cred că și pentru activitatea mea. De vreo jumătate de an nu am cântat nici un spectacol, ultima dată l-am cântat pe contele Monteroni din *Rigoletto* de Verdi, de atunci n-am mai cântat nici un spectacol. Dar când au mai auzit că eu lucrez și la postul de radio „Vocea Basarabiei”, nu mi-au mai dat nici un rol.

Morarul din opera „Rusalca” de A. Dragomijski

Luceac: Vă rog să spuneți câteva cuvinte despre acest post de radio, ce impact are el asupra ascultătorilor și în ce măsură sunteți implicat în emisiunile acestui post?

Paulencu: „Vocea Basarabiei” este un post de radio ascultat nu numai în Republica Moldova, dar și peste hotare, în Belgia, în Olanda, în România, în Europa, în general. Cei de la radio, știind că eu sunt folclorist, mi-au dat o emisiune de folclor de două ore. Fac această emisiune în direct. Până să vin la postul acesta, toată lumea uitase de Nicolae Sulac, de Maria Drăgan, de Negară, de Angela Păduraru și alți mari cântăreți ai noștri, adevărați rapsozi populari. În emisiunea mea eu promovez aceste valori. Am în vedere folcloriștii mari care sunt aproape uitați, dar au rămas niște valori uriașe ale poporului nostru. Alături de aceste valori promovez foarte mult studenții mei, care iubesc folclorul și îl cunosc foarte bine. Mai frumos decât toți cei ce au titluri și regalii. Mai frumos decât unii profesori universitari de la conservator. Două studențe de-ale mele deja au întemeiat ansambluri etno-folclorice la Institutul de Studii Economice de la Chișinău. Cu ele aș putea să fac o emisiune de câteva ore la rând la postul nostru de radio.

Toată speranța mi-o pun în discipolii mei. Mă bucur întotdeauna de succesele lor și-i susțin pe toate căile.

De fapt, eu îndeplinesc rolul unui muzicolog la acest post de radio și fac tot ce cred de cuviință pentru a promova talentele tinere și pentru a nu uita marii noștri cântăreți și rapsozi.

Luceac: O viață destul de agitată și – de ce nu?– frumoasă, interesantă, dar și foarte grea. Este o adevărată luptă.

Paulencu: Într-un interviu am menționat că dacă se crede că teatrul e un lucru sfânt, să nu credeți ceea ce vi se spune. El numai pe deasupra e sfânt, dar în interiorul lui e putred.

Luceac: Dar înăuntru este un teatru. Maestre, să adăugăm puțin optimism și mai bine să ne spuneti ce-ați mai reușit?

Paulencu: Am alcătuit un manual de canto. Am realizat patru filme la care țin foarte mult. Un scenariu intitulat *Nunta străbunilor*. Un film al meu se intitulează *Cuvânt pentru Mesia*. Este un film cu substrat folcloric, or eu lucrez la secția de folclor. Alt film intitulat, *Sărbătorile de iarnă*, este un film unic, nu a realizat nimeni un asemenea film. Un scenariu și film *Nunta străbunilor*, pe care a pus sechestru televiziunea în prezent, e ca și cum arestat. De la laureații mei, studenții cu care lucrez, am optsprezece premii internaționale importante, dar de premiile întâi și diplome naționale, premii republicane, nici nu mai țin cont câte sunt.

Invidia n-a putut să umbrească aceste realizări, cu toate că n-am fost nici comsomolist, nici membru de partid.

Luceac: Maestre Paulencu, numiți câțiva artiști buni din Cernăuți, care au activat la Chișinău.

Paulencu: Am avut un foarte bun bariton din Cernăuți, Boris Raisov, de fapt numele lui era Boris Katz, evreu de naționalitate. Un actor de talie mondială. Și un bariton de excepție. Când îl juca pe Figaro, iar eu îl jucam pe Don Basilio, realizam niște spectacole de excepție. Apoi din Cernăuți o avem pe Elena Gherman, o foarte bună cântăreață. Și, bineînțeles, Alexandru Samoilă, despre care v-am vorbit deja. Aceștia sunt cântăreții din partea Cernăuțiului. Și, bineînțeles, muzicianul și dirijorul Mihai Amihalachioae, despre care v-am vorbit și pe care îl stimez foarte mult.

Luceac: Maestre, eu sunt convins că atât timp cât sunt astfel de oameni ca Paulencu, folclorul nostru nu va muri, dimpotrivă, va străluci și mai mult.

După toate aceste bătălii și după toată această viață artistică, Voloca rămâne în inima dumneavoastră?

Paulencu: Cu siguranță. Voloca este și va fi în inima mea cât voi trăi. I-am spus soției mele că atunci când nu voi mai fi, aș dori să-mi dorm somnul de veci aici, la Voloca, lângă bisericuță, în curtea mea, în grădina mea. Voloca îmi rămâne în suflet și eu mulțumesc consătenilor mei măcar pentru faptul că ei au păstrat și păstrează obiceiul sărbătorilor de iarnă frumos. Nu numai Voloca o port în inimă, ci întreaga noastră Bucovină e mereu alături de gândurile mele cele mai frumoase.

SUMMARY

One of the Chişinău's Opera Theatre artist, Mister Ioan Paulencu, the national artist of the Republic of Moldova, is Bukovinian by origin, born in Voloca, near Cernăuţi. Apart from the fact that he is an opera singer, he is an ardent fan of the Romanian folklore, one of the most prominent promoters and supporters of the folk music, especially of folk ballads and doinas.

Ioan Paulencu supports the fact that, our folklore resembles no other in the whole world, especially pieces that crystallized over hundreds of years, such as doinas, ballads and folk songs, where one can find a deep philosophy and reveal our souls, eternalizing our Romanian identity.

An opera soloist (he has performed almost all the written bass roles from the national and universal repertoire), a musicologist, the singing professor at the Musical Academy, the collaborator at the radio station „The Voice of Bassarabia”, the president of the cultural society „Save the Folklore”, the cultural life animator in Moldova and Bukovina, Ioan Paulencu plays a major role in establishing the young generation of singers, contributing to their both personal and professional education.

RECITIRI: EUSEBIU CAMILAR ȘI „DUHUL POEZIEI”

Adrian Dinu Rachieru*
Timișoara

Aproape uitat, presimțind că va dura „numai cât puterea trupului”, Eusebiu Camilar (1910-1965) a scris enorm, „muntele textual”, prin partea sa ignobilă, îngrășând cimitirele literare. Scrierile poartă un timbru baladesc și o viziune sumbră, vorbind despre fabulosul rural; fie oferind un panoramic expresionist, terifiant, fie idealizând pe tipar maniheic, plătind un greu tribut schematismului, propriu cărților de epocă (ca în *Temelia*, din 1951, primul roman despre cooperativizare, încununat, de altfel, cu Premiul de Stat al literaturii reperiste). Paginile sale evidențiază, indiscutabil, pecetea unui *prozator liric*. El n-a fost, totuși, scutit de „lipsuri politice și artistice” (ca în *Dreptul la viață*, de pildă, unde cei ce vegheau, cu intransigență ideologică, asupra producției literare, descoperiseră că scriitorul denatura politica Partidului). Important ar fi să observăm *sadovenismul* acestui prozator, considerat de unii critici (Al. Piru, Ion Rotaru) doar un biet epigon. Evident, scriitorul udeștean purta cu mândrie blazonul rural și, îmbrățișând filosofia naturistă, iubea traiul curat, țărănesc; prozele sale, dincolo de impulsul evocator, au drept protagoniști pe acești „împărați în opinci”, setoși de pământ, prefigurând o umanitate rudimentară, răscolită de bătaii crâncene, ascultând însă de legi imuabile. Trebuie să precizăm imediat că Eusebiu Camilar are *obsesia spațiului natal*. Jurnalul său, considerat „interesantisim” de Șerban Cioculescu este îmbibat cu „evenimente udeștene” și trădează această „făloșenie aristocrată”. Pe „Eusebiu al nostru” (cum îl întâmpinau consătenii) nu l-a speriat destinul de țăran (ca pe Marin Preda, de pildă).

El se mișca firesc în acel amfiteatru udeștean și glorifica, anteic, „puterile pământului”, rădăcina rurală. *Cartea de piatră* (Ed. Dacia, 1981), îngrijită acribios de Constantin Călin, cel mai temeinic exeget al său, poartă aceste ecouri ale *vieții la țară*;

* **Adrian Dinu Rachieru** este istoric și critic literar, sociolog. După absolvirea Liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava, în 1967, urmează cursurile Facultății de Filosofie, secția Sociologie, de la Universitatea din București (1967-1971). Este doctor în sociologie al Universității din București cu teza *Postmodernismul românesc și circulația elitelor în context postdecembrist* (1999). Funcționează ca sociolog la diferite întreprinderi din Timișoara, între anii 1971 și 1985. Cercetător științific, inspector-șef la Cultură, în județul Timiș (1993-1994), consilier al Editurii „Augusta”, redactor la revistele „Rostirea românească” (2000-2006), „Oglinda literară” etc. Conferențiar, apoi profesor, la Universitatea Tibiscus din Timișoara. A fost decanul Facultății de Jurnalism, Comunicare și Limbi Moderne până în toamna anului 2012, când a fost numit prorector al Universității Tibiscus din Timișoara. Adrian Dinu Rachieru continuă să publice lucrări interesante de critică literară, de sociologie a culturii și romane incitante ale paradoxalei realități postdecembriste.

dar e vorba de o viață „filtrată”, în care foiesc intermediarii. Academicianul Camilar, bun gospodar, cândva ducând o viață plină de privațiuni, trăind din expediente și slujbe umile, nu uita că „talpa goală ia contact direct cu puterile pământului”. Și „pisarul Eusevie”, trăia țărănește, desfătându-se cu „deprinderile primordiale”, așa cum, altădată, Creangă se „proslăvea” în bojdeuca sa. Camilar află în *rusticitate* optimism și putere creatoare; a umbla desculț devine o terapeutică. Plecat în lume și confruntat cu „talazurile lumii”, el simte, irepresibil, chemarea locurilor natale. Fiind un evocator, el „îmblânzește” viziunile apocaliptice și redescoperă, chiar și lacunar, reevaluându-le, unele evenimente din Udeștiul drag, în care revine cât de des poate pentru a-și căuta rădăcinile: „Cine n-are părinți prin grădini?” (vezi *Rugăciune*, 1942).

Ar fi necesar să amintim că „*Ideea de Udești*” sună ca o dulce chemare, aducându-i înșeninaarea; ba chiar prospețime mitologică, hrănind o proză poetică, pe suportul unei filosofii naturiste. Acel „alt destin” (marcat, recunoaște Constantin Călin, și de „eșecuri clare”) l-a îndepărtat de viața udeșteană. Revenind, el află oaza necesară, acel răgaz care îl împacă cu sinele într-o vreme tulburată de „directive schimbăcioase”, cum notează fugar, iritat de critica autoritară a epocii, contrariind – observa Camilar – „morală naturii”. Or, *morală naturii* este mediul genetic al unei literaturi sănătoase. Iar proza sa poetică vorbește despre „firea față de moarte”, încercând totodată, fără a reuși, o emancipare de fabulosul model sadovenian.

Jurnalul său, de factură etnosociologică, amintind cumva de cel rebrenian, pendulează între dorința de a începe lucrul (plin de seriozitate și gravitate) și conștientizarea visurilor „prea mari”, amenințate de „noaptea anonimatului”. Lucidul Eusebiu Camilar este un scriitor „vechi”, rămas țaran, plonjând într-un univers sumbru, iubind lirismul peisagistic. Lumea rurală, prinsă de truda muncii, pare un spațiu lipsit de tandrețe. În consecință, acel viguros realism țărănesc este aspru, hrănind o viziune întunecată, chiar demoniacă (în *Avizuha*, 1945). „Grija de rădăcini” ne trimite într-o lume arhaică; întâlnim nu atât personaje bine conturate (prozatorul, s-a remarcat, prezenta deficiențe în construirea caracterelor), cât tablouri ale colectivității, trase în fraze aspre (vezi *Cordun*, 1942), chiar ample (ca în *Turmele*, 1946 ori *Valea Hoșilor*, 1948), cu o proză de atmosferă.

Acest amenințător realism sec, cu notații telegrafice, e în permanență corectat de lirismul funciar. Epicul coagulează într-un spațiu fabulos și sumbru, populat de duhuri, conectat la tradiția folclorică și purtând spre noi un ton baladesc și insidios, o pecete autobiografică. Etichetat de unii drept „pășunist”, Camilar a fost mânat de „lumina de a crea”. E puțin probabil că timpul lucrează în favoarea operei, cum concluziona,

plin de optimism, C. Călin. Îndepărtând molozul adunat din belșug, vom descoperi în poetul Eusebiu Camilar, în pofda celui debut nesemnificativ, cu un volum pierdut (*Chemarea cumpenelor*, 1937)¹, recuperat selectiv în *Călărețul orb*, dorința de a se dezgropa „din sgură și rugină”, ispitit de a vâna „columbe de lumină”. Un solar, s-ar zice; Camilar vrea să alerge „cu fruntea printre neguri” și poartă cu sine *satul uitat*.

Într-o vreme în corespondență cu Constantin Milici, un cantor folclorist din Soloneț (care scotea o revistă acolo), viitorul academician nu se sfia să sprijine ideea.

Din păcate, *Țara Fagilor* (o revistă de literatură și folclor) a trăit puțin, între iunie 1931 și mai 1932, directorul ei (adică țaranul C. Milici), vânzându-și vitele pentru a o putea tipări. Dar nici redactorul Eusebiu Camilar, deși cu sufletul „înflăcărat de poezie”, n-a putut-o salva. Schimbul lor epistolar indică, dimpotrivă, relații tensionate. La 8 august 1931, C. Milici (adică „înființatorul revistei”) era nemulțumit de sprijinul lui Eusebius (care „se prinsese” redactor); în primul număr, apărut la 1 iunie și pus în vânzare la prețul de 8 lei, Camilar tipărea două poezii: *Grădina pustie* și *Mi-e sete de liniște*. Eram avertizați, printr-o laconică notiță, că ambele vor figura în volumul *Cântărețul Pustiului*, a cărui iminentă apariție

poetul o anunța pentru toamna lui 1931. Dar n-a fost să fie. După cum, peste ani (mai exact, în 1957), nu va apărea nici *Chemarea Zeilor*, volum deja contractat de ESPLA.

Eusebiu Camilar, cunoscut și prețuit îndeosebi ca prozator, a început și a sfârșit cu volume de poezie. Între *Chemarea cumpenelor* și *Poezii* (EPL, 1964) se desfășoară nu doar un convulsionat traseu scriitoricesc, care, după unele voci, ar fi „epuizat fondul primar”, ci și o reîntoarcere la poezie, primenindu-și, desigur, perspectiva și mijloacele. Lamentația neguroasă a începuturilor, populată de umbre și ruine, freamățul elegiac (înstrunând o coardă eminesciană), influența „slutului misogin” (adică Schopenhauer) alimentează, nota C. Călin, „o tristețe mimetică”. Plecarea în lume, schimbarea mediului potențează incertitudinile și impulsionează o poezie cu „tendință socială”. Pe de altă parte, tânărul poet, cu „idealurile-n scrum”, conștientizându-și vinovăția, își propune să reziste, glorificând cruciada voievozilor „în sumane rupte”, într-un declarat „cult al străbunilor”. Deși, în 1943, va recunoaște că îi place poezia mai mult decât proza, peste patru ani, Camilar își încredința intențiile *Revistei literare*, fiind convins că „versuri n-am să mai scriu”. Totuși, instalat în „realismul negru” (după aprecierile călinesciene) și devenit un profesionist al prozei, scriitorul nu uită poezia. Volumul ultim, adunând „balade”, optând pentru distih (ceea ce obligă la concentrare și muzicalitate) mărturisește, și el, „dorul nepotolit de sat”; dar răsfrânge, parcimonios, alte experiențe spirituale, făcând din Camilar, aliniat – neîndoielnic – poeziei de factură clasică, „un mare vizual”

(cf. Ion Frunzetti). Fiorul elegiac difuz („Se-aude-n frunze un clopot nevăzut”) îl împinge de la vindicativ la meditativ, deși poetul, convins că „evurile comunică”, nu-și pierduse optimismul: „cătore viitoruri pulsăm”, zice el într-un loc, tras îndărăt de placenta udeșteană. Evident, exercițiile de traducător au întărit decizia reîntoarcerii la poezie, după masivul tribut propagandistic. Dar îngrijind și prefăcând *Cântărețul orb* (Ed. Minerva, 1975), Constantin Călin a lămurit (definitiv) nu doar împrejurările debutului, ci și „motivele” creației (aceleași, în poezie sau proză). Ca dovadă, paralela schițată între volumul de *Poezii și Cartea poreclelor* (1957) sau *Noapți udeștene* (1960).

Un evocator coborând în primordial, un liric cu intuiții ascunse și vibrație misterioasă (cum îl „descoperea” N. Manolescu), Camilar era interesat de fabulos și sedus de armonie, „învechind” meșteșugit culorile. Un iz arhaic răzbate din paginile sale, ritmate de „vuietul rapsodic”. Pașii săi grei, bătând ulițele Udeștilor sau urcând spre Oadecei, vorbesc despre semeția unui neam având ca blazon *opinca*. Iar opera sa, minus abundenta producție ficționalizată ideologic, de un maniheism strident, poate fi citită ca o nebuloasă lirică.

După ce a încercat să compună o Utopie, Camilar s-a întors spre fabuloasa lume a trecutului. Proletarian, revoltat la începuturi, apoi voluntarist (dar nu oportunist), el sfârșește într-o senectute prematură; de la violența spovedaniilor și evocarea, cu frenezie imagistică, a Apocalipsei, la calmul reflecțiilor din *Noapți udeștene* și *Călărețul orb*, autodidactul Eusebiu Camilar a rămas un mare muncitor. Cel înrobît povestirii știa prea bine că „legea creației e munca”. Când vom depăși violența excomunicărilor și o recepție calmă va fi posibilă, efortul recuperator va salva – și în cazul prolificului Camilar – ceea ce e de salvat.

Cordun, înscris (sub contract) la *Fundații* în 1940 și „pus sub tipar” abia în 1942 a fost lăudat de Pompiliu Constantinescu pentru vigurosul realism țărănesc, desfășurat, totuși, într-o „schiță de roman” sau ca posibil *memorial romanțat*. Acea suită de amintiri, trezind memoria afectivă a copilului capătă o tonalitate sumbră, de regăsit și în atmosfera cărților care vor urma, de la *Prăpădul Solobodei* (1943), pornind de la legenda unui sat scufundat misterios la *Avizuha* (interesată de eresuri și exorcisme), *Turmele* și *Valea hoșilor*, toate sub pecetea „inactualității”, plonjând într-o lume primitivă, apăsată de *fatum*. Și care puteau deveni capodopere², constata Marian Popa, criticul deplângând virajul prozatorului, „predându-se” prompt realismului socialist. Prima parte din *Negura* (1949), respectând indicațiile propagandiștilor sovietici, ilustrează nu doar maniheismul doctrinar, rescriind – prin politizare – Istoria, ci chiar „excesul de obediență”³, căzând în fals ostentativ, umilitor. Campania estică înregistrează, un cumul de orori, puse în cărca armatei române, negativizată prin supralicitarea perspectivei sovietice⁴, încât, după trei ani, cartea va fi retrasă iar subiectul (războiul antisovietic) va fi ocolit de fruntașii momentului literar. O ediție revizuită, din 1961, nu schimbă datele problemei, *Negura* păcătuiind prin antagonisme stridente, în pofida sensului poetic-naturist („negura deznădejdi”, „mers blestemat prin bezna fără hotare”, „zări de cenușă” etc.). Și alte titluri, livrate cu râvnă, trezesc rezerve; prozatorul – scria Cornel Ungureanu – „s-a acoperit de ridicol în anii cincizeci”⁵. Delicat, Ștefan Pavelescu, fostul său profesor de la liceul sucevean „Ștefan cel Mare” îi va reproșa „scumpului Zebi”, în popasurile sale timișorene, acea „notă stridentă”⁶, ajutându-l copios în documentarea pentru scenariul unui film despre Ciprian Porumbescu (neonorat, în pofida contractului semnat). Ca

să fim drepți, însuși prozatorul era temător, încercat de bănuiala că osteneala sa scriptică se va pierde, temeri mărturisite explicit în schimbul lor epistolar. Dar tot Camilar, cu un deceniu înainte, semnase cărți importante, evocând „spații insulare ale Bucovinei” și „habitudini străvechi”⁷.

Răspunzând exigențelor zilei, va binecuvânta pe noii veniți, aliniați preceptelor realismului socialist, explorând prezentul „ca un blid plin de toate bogățiile”⁸, cum a scris în *Precuvântarea* care însoțea debutul lui Ștefan Bănuțescu (*Drum în câmpie*, ESPLA, 1960). Semnalând „multele virtuți” ale tânărului prozator, și el cu sensibilități rustice, înscris „pe drumul gloriei viitoare”, Camilar nu era, însă, dincolo de frazele de circumstanță și „un naș” foarte atent la „mecanismele lansării”⁹. Încât, cocheta el însuși cu soluția retragerii, „pipăind” întâmplările de altădată, cele care „s-au dus de mult”, cum citim în *Cordon*.

Afundându-se în istorie, va izvedi un șir de *Povestiri eroice* („Editura tineretului”, 1960), volum completat în 1965, ultima carte pe care și-a văzut-o tipărită. Sau reîntorcându-se la traduceri, dovedindu-se un harnic tălmăcitor, stilizator și „adaptator”. Truda de a repovesti *Noptile Șeherezadei* (1947), confruntând versiunile, confirma o atracție specială pentru culturile Orientului, rodind în timp. A dat tălmăciri din Omar Khayyam, Saadi Muslihiddin și era foarte interesat de poetul persan Firdousi (Firdusi, după varianta franceză), poate și datorită „îngemănării biografiilor”, cum sugerează Elisabeta Isanos¹⁰. O călătorie în China, ivind *Împărăția Soarelui* (1955), va fi un bun prilej de a se apropia de poezia chineză, traducând, fără a fi sinolog (cum se explica), alături de „sărmanul Ciu Tsu-Di”; ori oferind o versiune a *Sakuntalei* lui Kalidassa, prin traduceri colaționate.

Cert, Eusebiu Camilar nu a fost un simplu traducător, poate chiar prea ambițios¹¹, ocupându-se și de Ovidiu, Gogol, Pușkin etc. De fapt, toată opera sa e impregnată de „impresionism poetic”, nota Marian Popa¹². Sau, cu vorbele Elisabetei Isanos, Camilar însușește orice text cu „duhul poeziei”. Mazilit de pe afișul festivalului udeștean, autorul are dreptul unor revizități / reevaluări calme.

NOTE

1. După un „vagabondaj” liric, cum scrie Nicolae Cârlan, cu versuri răspândite prin reviste, „cărțica”, purtând „răvnele și revoltele” unei inimi tinere, ilustrată de penelul prietenului Vasile Dobrian, a fost, pare-se, confiscată.
2. Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, volumul I (23 august-22 decembrie 1989), versiune revizuită și augmentată, Editura „Semne, București, 2009, p. 258.

3. Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism* (Proza), Editura Fundației PRO, București, 2002, p. 90.
4. Marian Popa, *op. cit.*, p. 631.
5. Cornel Ungureanu, *Geografie literară*, Editura „Universității de Vest”, Timișoara, 2002, p. 238.
6. Nicolae Cârlan, *Secvențe documentare cu Eusebiu Camilar și Magda Isanos*, Editura „Lidana, Suceava, 2010, p. 58.
7. Marian Popa, *op. cit.*, p. 238.
8. Nicolae Cârlan, *op. cit.*, p. 105.
9. Marian Popa, *op. cit.*, p. 238.
10. Pe lângă alte numeroase și solide contribuții, Elisabeta Isanos, fiica prozatorului, dezvăluia într-un serial din *Prosaeculum* tocmai această atracție (v. *Eusebiu Camilar și cultura orientală*, nr. 7-8/2015 și 1-2/2016).
11. Marian Popa, *op. cit.*, p. 258.
12. *Ibidem*, p. 257.

SUMMARY

Eusebiu Camilar (1910-1965) had written a whole lot. His writings carry a ballad mark and a somber vision, depicting the fabulous rural life. Camilar had signed important books, evoking „insular spaces of Bukovina”. He had initially pleaded for a schematic style in his old books, as, for example, in „Foundation”/ *Temelia*, from 1951, the first novel about cooperativism. The pages undoubtedly highlight the style of a lyricist. He, however, had not been exempted of „political and artistic flaws”. Eusebiu Camilar, known and much appreciated as a prose writer, had started and finished with poetry volumes. Between *The Calling of Limits* and *Poems* (EPL, 1964) one can spot a writer’s journey, which, according to some, would have not only „exhausted the primary fund”, as well as a return to poetry.

Eusebiu Camilar wasn’t just a simple translator, maybe far too ambitious, attempting Ovid, Gogol, Pushkin, etc. In fact, all his works are full of „poetic impressionism”, as Marian Popa would have stated. Camilar enlivened every text with a „spirit of poetry”. He had been driven by the „spirit to create”. It is mostly unlikely that, time works in favour of works of art, as the literary critic C. Călin would once have optimistically stated. One would discover in the poet Eusebiu Camilar a will to be dug out of „clay and rust”. Camilar wishes to run „with his forehead up in the mist” and carries the *forgotten countryside* with himself.

ISTORICUL ȘI CRITICUL LITERAR DAN MĂNUCĂ, MODEL DE RIGOARE ACADEMICĂ

Catinca Agachi*
Köln

Un foarte sumar portret al profesorului universitar, istoricului și criticului literar, eminescologului Dan Mănuță s-ar rostui în jurul câtorva linii de forță: autor al unei opere redutabile, sistematice, de o considerabilă dimensiune și prospețime, rigoare și etică a demonstrației, axată pe susținerea și promovarea valorilor literare și culturale autentice românești raportate continuu la literatura și cultura europeană, pe apărarea cauzei românismului, a identității și unității naționale în spațiul larg european. „Très bon connaisseur de la littérature française, allemande, anglaise, il a eu la capacité d'encadrer la littérature roumaine dans l'évolution littéraire européenne” – apreciază profesorul Horst Fassel (Deutsches Seminar, Universität Tübingen Deutschland). Opera, ca și parcursul biografic impresionant ce înscrie saltul fulminant de la condiția de traducător (Biblioteca Județeană Iași) și zilier (Arhivele Statului, din motive de „dosar politic”) la cel de profesor la Catedra de Literatură română, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași (titularul cursului „Marii clasici ai literaturii române”) și director al Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Al. Philippide”, Iași (calitate din care a coordonat monumentală lucrare *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, apărut în 1979 la Editura Academiei, a organizat renumitele sesiuni științifice academice internaționale) îl statuează ca reprezentant strălucit al cercetării științifice, istoriografice, al învățământului universitar și al vieții academice, o personalitate a spațiului cultural ieșean și al breslei scriitoricești, model de rigoare, muncă asiduă și viziune, disciplină de fier, cu o înaltă ținută intelectuală, morală și civică, formator de generații de discipoli. „Preocupările de natură academică m-au îndreptat către istoria literară”, mărturisea Dan Mănuță într-un interviu acordat poetului Spiridon Maria Spiridon („Convorbiri literare”, nr. 5, 2008).

Având ca reper de exigență motto-ul autoimpus „O valoare artistică poate fi comparată cu un poliedru” și ca motor de identificare ceea ce însuși numește „psihologia adâncurilor”, hermeneutul abordează fenomenul literar românesc fără granițe din perspectiva fenomenologului, a comparatismului, raportându-se continuu la nume importante în special din literatura și cultura germană, franceză, engleză, pe care le cunoaște foarte bine, ca repere teoretice. Se înscrie astfel în buna și rodnică tradiție a școlii de critică contemporană ieșeană ilustrată strălucit de câteva generații de universitari – Constantin Ciopraga, Gavril Istrati, Leon Volovici, Al. Husar,

* **Catinca Agachi** este doctor în filologie, cercetător în domeniul limbii și literaturii române. A absolvit Facultatea de Litere din Iași. A fost bibliotecar, șef de serviciu la Biblioteca „Gh. Asachi” din Iași. Debutează în presa literară în 1976. Colaborează la „Cronica”, „Symposion”, „Revista Română”, „Convorbiri literare” ș.a. Activitate susținută în domeniul biblioteconomic prin studii, articole, anchete de sociologia cărții, bibliografii. Îngrijește o serie de ediții. Premiul Festivalului „M. Eminescu” (2001), Premiul „Tibiscus” (1997, 2000). Diplome ale Saloanelor de carte de la Chișinău, Cernăuți și Iași.

Al Andreescu, Liviu Leonte, Petru Ursachi, Ion Apetroaie, Mihai Drăgan, Ion Constantinescu, Al. Călinescu ș.a. – care au adus în plan literar modele de interpretare a fenomenului literar românesc și universal. Ultimul dintr-o serie de mari cărturari ai Iașilor, universitarul Dan Mănuță, plecând de la o foarte solidă documentare și informație istorico-literară, interpretează și aduce sistematic clarificări referitoare la rostul adânc al culturii și literaturii române, trecându-le prin propriul filtru axiologic, valorizator, ce excelează prin claritate și precizie, limpezime și sinceritate, autenticitate și concretețe, spirit vioi neanchilozat, ce eludează echivocul și jocul gratuit de cuvinte. Trebuie menționat aici și faptul că reputatul critic s-a aplecat cu generozitate și asupra textelor mai tinerilor săi colegi de breaslă, recenzând cu atenție și fără abatere de la principiile sale de moralitate a criticii și obiectivitate noile apariții editoriale (Interviu în „Limba română”, Chișinău, nr. 3-4, 2008).

„Nu mai fac critică de întâmpinare din 1967-1968. Critică de text, ca suport al istoriei literare, am făcut însă neconținut. Nu am făcut însă niciodată critică tehnicistă, așa cum se practică în seminariile universitare, deoarece, având eu exercițiul anterior, consider că acest fel de abordare nu spune nimic despre specificul unui text literar. Am căutat să deslușesc sensurile profunde ale acestuia, relevate prin deslușirea procedeele tehnice” – se confesa criticul în interviul menționat.

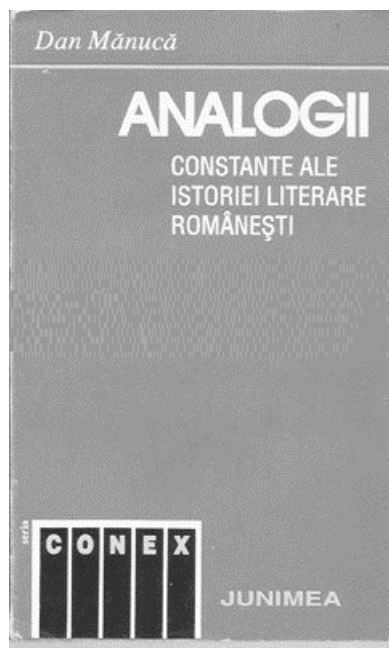
Fie că abordează chestiuni teoretice ori de critică și istorie literară, fenomenul literar românesc pe ansamblu sau pe epoci literare, fie că face critică retrospectivă ori prospectivă, exegează prodigioasă, cronică literară, portret literar, biografie comparată, sau că polemizează utilizând un ton glacial ori unul de controversă colocvială, fals ironic cu măsură, criticul este mereu atent la judecățile de valoare, nepermițându-și nici-o abatere de la rigoarea istoriografică, adevăr, păstrând dreapta măsură dar și implicându-se cu pasiune în actul critic, pe linia a ceea ce Sartre afirma, și anume: „Actul critic angajează omul în întregime”. Amplele sale studii se rostuesc în jurul unei teme centrale ce invită la reflexie privind identitatea națională și modalități de reflectare a acesteia în literatura română. Aduce argumentații robuste,

informații care impresionează prin bogăție și acuratețe, apelează la trimeri către nume mari din cultura europeană ce oferă greutate și substanțialitate argumentelor sale, întreprinde o curajoasă hermeneutică. Tratează cu maximă atenție și exigență probleme mai puțin clarificate (literatură și ideologie, literatură și geopolitică, globalizare, cultură și literatură, publicistică politică eminesciană, critică literară românească între 1840-1860) de teorie literară (de la identitatea obiectivă la identitatea impusă, criza de identitate literară), lansând conceptul de literatură generală română (regionalismul literar basarabean, concept literar sau concept geopolitic, obsesii regionaliste, hermeneutică și comparatism), reanalizând conceptele de diaspora, exil (dacoromânism, diaspora, exil), de istorie și critică literară și multe altele.

Mereu atent la text și la context, precaut documentarist, criticul abordează o gamă foarte bogată, variată, de tematici: de la privirea proaspătă privind începuturile literaturii române moderne, reabilitarea pașoptismului din prisma unei noi grile de lectură, la reconsiderarea spiritului junimist dintr-o nouă viziune (*Scriitori junimiști*, 1971 – volum de debut editorial; *Critica literară junimistă: 1864-1885*, teză de doctorat publicată în 1975, reeditată în 2000; *Argumente de istorie literară*, 1978; *Lectură și interpretare*, 1988; *Principiile criticii literare junimiste*, 2000, ce încheie seria cercetărilor junimiste, antologia de texte ilustrative *Documente literare junimiste*, 1973), la „apărarea junimismului de vechi sau recenti detractori (...) pe baza unei informații fără reproș” (Liviu Leonte, „Cronica”, nr. 39, 1975). Aduce contribuții eminescologice inedite cu referire specială la proza, teatrul, corespondența eminesciană, relațiile cu literatura germană, sintagma „Eminescu - poet național”, detractorii și adulatorii postdecembriști ai poetului (*Pelerinaj spre fință. Eseu asupra imaginărilor poetice eminesciane*, 1999; studiu la ediția Mihai Eminescu; *Opera poetică*, vol. 1-3, realizată de Petru Zugun; *Opinii literare*, 2001; *Oglinzi paralele*, 2008).

În *Oglinzi paralele* „abordez o sumă de aspecte ale operei eminesciene, privite prin prisma comparatismului, a naratologiei, a esteticii receptării, a traductologiei, a sociologiei” – specifică eminescologul în același interviu. Pornește de la începuturile romanului românesc, realizând un admirabil studiu în care pune nașterea acestuia sub semnul profilului epocii, al circumstanțelor economice, sociale și politice ale deceniului șase al veacului al XIX-

lea, realizează reconsiderări și sinteze istorico-literare, ajungând la monografii ce transcend canoanele tradiționale din domeniu (*Introducere în opera lui I. Al. Brătescu-Voinești*, 1997; *Pe urmele lui Mihail Sadoveanu*, 1982; *Liviu Rebreanu sau lumea prezumtivului*, 1995), la abordarea unor chestiuni de teorie literară, o polemică foarte atractivă (*Argumente de istorie literară*, 1978; *Lectură și interpretare. Un model epic*, 1988, *Analogii. Constante ale istoriei literare românești*, 1995; *Perspective critice*,

1998; *Opinii literare*, 2001; *Literatură și ideologie*, 2005; *Restituiri. Critica criticii*, 2007), ceea ce îl determină pe Ion Simuț să vorbească despre „Etica revizuirilor”. Câteva din aserțiunile domniei sale au valoare de aforisme: „romanul nostru de început este o emanație a climatului spiritual românesc al anilor 1850-1860”, „epica de la mijlocul secolului al XIX-ea structurează un model și întemeiază, neîndoielnic, o tradiție” (*Lectură și interpretare. Un model epic*); „starea de sentimentalism e o reacție la agresiunea lumii sau la vina de a trăi” (*Introducere în opera lui I. Al. Brătescu-Voinești*); „Eminescu este, indiscutabil, una din acele valori care stau la fundamentul literaturii române” (*Oglinzi paralele*); „transgresarea particularităților locale, a regionalismelor de orice fel” a fost cea care a dus la apariția și afirmarea conștiinței naționale (*Sursele concepțiilor regionaliste în literatura română*) ș.a. Deține arta de a face din autori „uitați” contemporanii noștri, de a-i aduce în atenția lectorului cu noi grile de lectură, prin interogarea și interpretarea modernă a textelor analizate cu discreție și echilibru. Se ridică astfel în contra „poncifelor” (Ioan Holban) din istoria literaturii române (*Opinii literare*, 2001), cum ar fi clișeul Eminescu „un Lenau român?”, „atitudinea vehement și trivial bolșevică” a abordării lui Eminescu la „Viața Românească”, ori „Oralitatea în opera lui Ion Creangă ș.a., agonia neojunimismului” în paginile revistei „Convorbiri literare” de

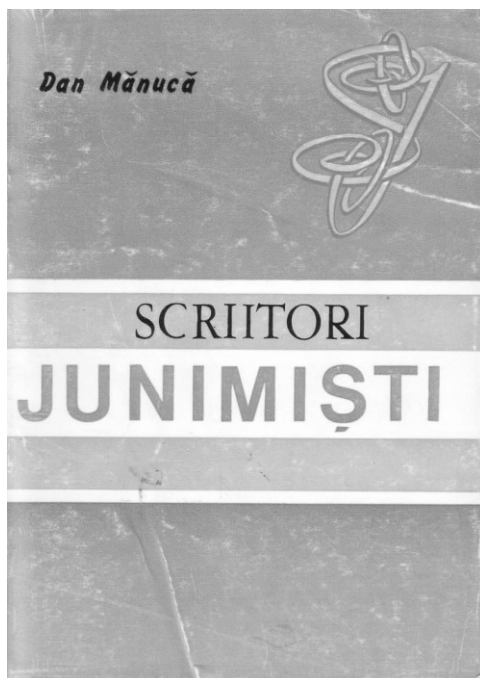
după 1900, semnalând „lipsa criticilor și eseistilor de valoare”, aducând argumente contrare solide și prețioase. Manifestă largă deschidere față de literatura și critica românească din Basarabia, reliefând valoarea incontestabilă a acesteia, ilustrând analiza sa pertinentă cu nume grele din generațiile de scriitori postbelici (Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Anatol Codru, Liviu Damian, Serafim Saka, Vladimir Beșleagă, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Nicolae Esinencu, Vasile Romanciuc, Ion Hadârcă, Leo Butnaru, Emilian Galaicu-Păun, Aura Christi, Irina Nechit, Mircea V. Ciobanu, Nicolae Leahu ș.a.) relevând o impresionantă „virtuozitate argumentativă” „erudiție filologico-istoriografică” (Mihai Cimpoi).

Volumul intitulat *Cronici literare. Publicistică și eseu contemporan*, publicat în 2016 în colecția *Opera Omnia* a Editurii „Moldova” din Iași (o colecție ambițioasă), însumează, cum arată și titlul, o serie de articole și eseuri apărute în ultima vreme în reviste, în principal în „Convorbiri literare” (al cărei redactor-șef adjunct a fost multă vreme) și în „Dacia literară”. Cartea este o mare și plăcută surpriză pentru toți cei care cunosc că profesorul trece printr-o perioadă foarte grea a vieții, având probleme grave de sănătate. Ea vine să se așeze, la fel de serios, în rândul bogatelor scrieri ale universitarului ieșean, care ne-au încântat spiritul și atunci, ca și acum, la o nouă lectură, printr-un impresionant exercițiu de măiestrie artistică și înălțime intelectuală date de sobrietatea, rigoarea academică, originalitatea și prospețimea unei priviri critice sincere, amplitudinea și adâncimea analizei și acribia cercetării științifice. Autorul discută „la rece” textele literare puse sub lupă, sau subiectele fierbinți controversate. Tipic pentru marca Dan Mănuță, inconfundabilă, fiecare studiu începe cu o largă incursiune în chestiunea teoretică ce vizează substanța textului pus în discuție, făcând trimiteri la vasta literatură de specialitate din plan european, observațiile de bun simț fiind amănunțite, relevând o foarte solidă cultură cât și o intransigență ce vine dintr-un înalt profesionalism ce nu face concesii chiar și atunci când este vorba de nume grele din literatura română contemporană. Analiza textului în sine este realizată din aceste perspective, criticul neiertând nimic din stridențele, ipocriziile, parti-pris-urile, superficialul, manifeste în ultimul sfert de veac.

Studiul ce deschide volumul *Sic iubeo, sic volo* cuprinde o privire critică, pe ton de controversă argumentată temeinic, asupra statutului istoriei și al criticii literare, marcat de tendințe accentuat dihotomice dintre cei doi termeni în spațiul românesc postdecembrist. Criticul semnalează astfel faptul că prima noastră istorie literară datează din anii 1875-1876 și este datorată lui Vasile Gherman Pop (*Concept asupra literaturii române și scriitorilor ei*), că „modelul istorico-literar călinescian” a produs revoluționarea în domeniu, dar și ruptura dintre critică și istorie literară, că „după 1990 s-a pus problema revizuirii criteriilor care au fundamentat scara valorică anterioară”, fundal pe care au apărut noi istorii literare, unele foarte bune, altele părtinitoare. Se ridică împotriva găselnițelor foiletoniste conjuncturale, aducând ca exemplu

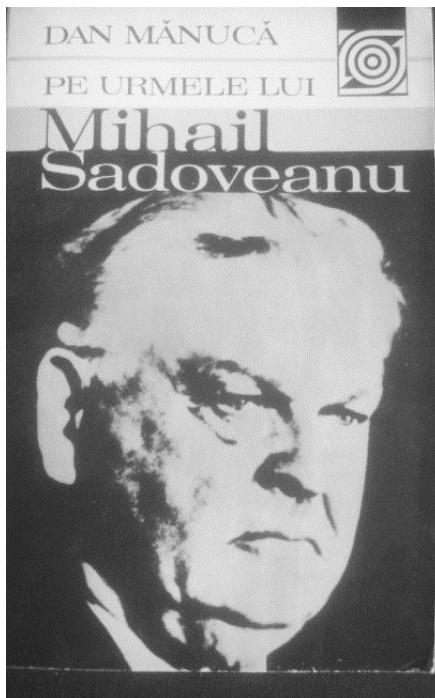
literatura germană în spațiul căreia cercetătorii nu vânează „complexele” acesteia pentru scopuri dubioase, nu-i acuză „pe Goethe de profascism” sau pe „Brecht de spionaj”, ci merg doar pe „reazem teoretic”, pe criteriul istoric și pe „modele integratoare”, depășind disputa de „prag de epocă”. Aduce în discuție probleme abordate de teoreticienii istoriei literare, cu referire specială la cei germani, care „caută modele integratoare”, subliniind „rapiditatea și intensitatea schimburilor de informații” din domeniu.

Pe tot parcursul volumului în discuție observațiile criticului sunt de mare profunzime și imbatabilă argumentație. El subliniază faptul că literatura postdecembristă a traversat și încă traversează o perioadă de criză, că există o „derută axiologică pronunțată”, în care criteriile sunt „radicalizate, polarizate”, paradigmele pulverizate („În ultimii zece ani paradigmele s-au modificat până la a deveni contrariul lor”), raționamentele „dilematice”, critica de întâmpinare suspendată. Combate curajos parti-pri-urile ce se manifestă în tratatele noastre istorico-literare, intruziunea factorului politic, multe din ideile vehiculate cu ostentație referitoare la așa zisul gol literar între 1950-1989, afirmând viabilitatea literaturii scrise înainte de acest an, face referiri la presiunile ideologice ce influențează negativ independența actului creator, „deruta provocată de intruziunea criteriilor politic, ideologic, biografic”, „dominația prelungită a conjuncturalului”. Semnalează șansele de supraviețuire a literaturii din diaspora care „se reduc simțitor”, discreditarea, pe considerente politice a unor mari valori (Mircea Eliade, Emil Cioran ș.a.), supraevaluarea altora (Constantin Virgil Gheorghiu), lărgirea granițelor literaturii române pe baza unor criterii ce nu s-au clarificat, revenirea în forță a prozei (Nicolae Breban, D. R. Popescu ș.a.), uriașa producție lirică, amestec de valoare și nonvaloare, invazia textualismului, afirmarea

termenului nebulos de postmodernism („probabil că literatura română este ultima din Europa în care critica și istoria literară vehiculează cu obstinație criteriul generaționist”) ș. a. Remarcă spectaculoasa transformare a criticii literare, apariția de sinteze istorico-literare, cât și „eșecul tehnicilor foiletonistice în alcătuirea unei istorii literare moderne”, afirmarea unor istorici literari „descendenți din foști foiletoniști”, absența trimerelor către literaturile europene.

Criticul este neiertător cu sinopticele lui Alex Ștefănescu - „procedeu împrumutat simplist de la G. Călinescu” al lui Nicolae Manolescu, apreciind că „Ioan Holban pare a fi unul dintre puținii noștri istorici literari care posedă foarte bune și actuale cunoștințe teoretice”. Observă faptul că literatura scrisă în limba română cunoaște două situații: „pe teritoriul în care românii au locuit dintotdeauna”; pe teritoriul stabilit în diferite perioade ale istoriei, că exilul înregistrează trei straturi: cei plecați în anii 40-50, cu vederi de dreapta; cei din anii 50-89. Analizează câteva texte importante, cărți primite spre prefăcare, recenzare, emițând judecăți de valoare imbatabile: „„metodologie modernă și capabilă să ofere soluții de tip integrator” (Paul Anghel, *O istorie a literaturii române. Modelul magic: Literatura și „modelul magic”*), încredere în judecata proprie, în corectitudinea criteriilor, sistematizare ireproșabilă, pesimism, „consecvența viziunii asupra unui scriitor” (Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*), „bogat material de studiu de sociologii interesați” (*Pornind de la zero* de Cassian Maria Spiridon, *Optzecismul și cenzura*), „atitudine vădit polemică”, s-a abținut să scrie o „istorie”, ci ne-a propus doar „secvențe”, „eseuri”; îmbină criteriile monografic, tematic, valoric (*Vămile posterității. Secvențe de istorie literară* de Ion Simuț), „contribuția aromânilor la dezvoltarea culturii românești” (*Literatura aromânească*), „despre conspirația anticălinesciană”, „un model credibil de cercetare a istoriei literaturii noastre din deceniile 1935-1955” (*G. Călinescu față cu totalitarismul* de N. Mecu, *Intellectualul și puterea*).

Problematica abordată de reputatul istoric este foarte amplă și ea vizează chestiuni complexe precum identitatea națională și identitatea culturală, literatura moldo-română și literatura germano-română, structuri sociale și modalități de lectură, de la comparatism la istorie literară. „Deosebirea criticii noastre de azi față de critica junimistă este dată, după părerea mea, de acordarea unei mai mari libertăți impresionismului, după lecția lovinescianismului și a călinescianismului”, observa scriitorul.

Problematica abordată de reputatul istoric este foarte amplă și ea vizează chestiuni complexe precum identitatea națională și identitatea culturală, literatura moldo-română și literatura germano-română, structuri sociale și modalități de lectură, de la comparatism la istorie literară. „Deosebirea criticii noastre de azi față de critica junimistă este dată, după părerea mea, de acordarea unei mai mari libertăți impresionismului, după lecția lovinescianismului și a călinescianismului”, observa scriitorul.

Istoricul Dan Mănuță deține secretul de a face din demersul critic științific o artă, astfel încât studiile, cărțile sale sunt parcurse cu interes crescând, având

valoare literară intrinsecă. „Un ,exercițiu de admirație” – definea Eugen Simion critica literară. Atent nu numai la valorizarea textului, profesorul reușește prin arta sa particulară retrezirea interesului pentru acesta, pentru lectură în general. Mergând pe linia analizei raționale promovată de Maiorescu, dar și pe cea a lui Călinescu care a considerat critica literară o artă, reputatul istoric ieșean cultivă o critică literară modernă care poate fi un model de interpretare literară, o marcă, marca Dan Mănuță. Dorința celor care îl cunosc și prețuiesc pe reputatul profesor ieșean, de aproape sau mai de departe, este de însănătoșire și forță creatoare, pentru a-și bucura lectorii cu noi asemenea apariții editoriale.

SUMMARY

The historian and the literary critic Dan Mănuță beholds the secret of turning the scientific critical approach into a piece of art, in a way that, his studies, books are discovered with growing interest and of a tremendous literary value. The volume called „Literary Chronicles. Publicity and Contemporary Essay”, published in 2016 in the collection Omnia Opera of „Moldova” Publishing House from Iași (an ambitious collection), summarizes, as the title itself shows, a series of abstracts and essays appearing lately in journals, mainly in „Literary Dialogues” (of which he has been a chief editor for a while) and in „Literary Dacia”. The book is a big and pleasant surprise for all that are aware the professor is going through a rough time in life, namely facing some serious health issues. The author has a „sober” approach to discussion of the literary texts closely examined, as well as hot controversial topics. Typical for Dan Mănuță brand, make no mistake, each study begins with a large incursion within theoretical problem, which marks the substance of the text under discussion, making referrals to a vast number of literature pieces of European descent, his well toned observations being smashing and relevant to a solid cultural background.

„An exercise of admiration” - as Eugen Simion has once defined the literary critics. Careful not only with the valorization of the text, throughout his masterpiece, professor Dan Mănuță manages to reawaken the interest to the above, to reading, in general. Following the rational analysis path, promoted by Maiorescu, as well as Călinescu's, who had considered literary critics a piece of art, the renowned historian from Iași cultivates a modern literary critics, which serves as a model of literary interpretation, a brand name, a brand named Dan Mănuță.

FAMILIA MANDICEVSCHI ÎN CONTEXTUL VIEȚII MUZICALE A BUCOVINEI

Vladimir Acatrini*
Cernăuți

Printre intelectualii secolului al XIX-lea, animatori ai vieții muzicale în Bucovina, se numără și familia Mandicevschi.

Vasile Mandicevschi, preot și compozitor, s-a născut la 1824, în satul Bahrinesti, județul Rădăuți și a murit în 1896, la Cernăuți. El a fost căsătorit cu Veronica Popovici (Baloșescu), descendentă dintr-o veche familie de boieri din Moldova.

Veronica Popovici (1834 – 1881), fiica lui Constantin Popovici, profesor la Institutul Teologic din Cernăuți, era o mare amatoare de muzică și o bună pianistă. Ea a fost sora savantului cu renume european, Eusebie Popovici, profesor universitar la Institutul Teologic din Cernăuți (a predat istoria bisericească) și a venerabilului arhimandrit Clementie Constantin Popovici, care de asemenea a fost profesor universitar¹.

Vasile Mandicevschi

Veronica Mandicevschi

Vasile Mandicevschi a avut opt copii: Aurora, Virginia, Maria, Ecaterina, Eusebie, Costantin, Erast și Gheorghe.

* **Vladimir Acatrini** s-a născut în 1988, satul Bahrinești, regiunea Cernăuți. A absolvit Facultatea de Istorie a Universității din Cernăuți. În prezent este bibliotecar la Biblioteca Universității din Cernăuți, Secția de Cultură și Educație. Autor de studii istorice în reviste de specialitate.

În jurul originii lui Vasile Mandicevski se duc multe discuții. Cine era și unde s-a născut? Unii sunt de părere că el a fost un preot uniatic din Galiția, însă această afirmație este greșită. În primul rând, Vasile Mandicevski a slujit timp de mai mulți ani ca preot în satul Bahrinești, care este o localitate ortodoxă de aproape 600 de ani. În al doilea rând, în vechiul cimitir din sat se află mormântul preotului ortodox, care se numea *Ioan (Iwan) Mandiceschi (a murit la 1853 în vârstă de 75 de ani)*, el este tatăl lui Vasile Mandicevski. Din fondurile Arhivei Statului din Cernăuți aflăm că Ioan s-a născut și a murit în satul Bahrinești. Astăzi este greu de spus când s-a născut părintele Ioan. Din dosarul *Cartea de înregistrare a decedaților din anii 1843-1890 din satul Bahrinești* găsim la pagina 96 sub numărul 57, că parohul Ivan Mandicevski a murit pe 18 iunie 1853 și a fost înmormântat pe 20 iunie în vârstă de 72 de ani. În cimitirul vechi din satul Bahrinești, unde este înmormântat părintele, pe cruce este scris că parohul Ioan Mandicevski a trecut la cele veșnice la vârsta de 75 de ani². De asemenea, găsim informații despre *Ioan (Iwan) Mandiceschi* în *Documente bucovinene* de Teodor Balan³, în documentul *Bahrinești 1814, 05 Februarie* sunt numiți proprietarii satului: „Antohi Stroici lasă copiilor săi Gheorghe, Manolachi, Petrachi, Mihalachi și Neculai moșia sa Bahrinești”. Documentul menționează în final: „La această dată m-am întâmpnat și eu Iohan Mandetschewski, pastor local”. Ioan (Iwan) Mandicevski a fost mult timp preot în satul Bahrinești și în satul Costina. Fiul lui, Vasile Mandicevski, a urmat studiile teologice la Cernăuți, unde a învățat să cânte și la flaut. După studiile teologice, între anii 1847-1850, a fost hirotonit preot, apoi, în anul 1880, a fost numit exarh. A fost preot în Bahrinești, Molodia și Voloca pe Derelui. A lăsat în manuscris un volum de piese muzicale pentru pian, doine, hore, valsuri, scrise sub influența soției sale, Veronica Popovici.

În revista bilingvă eparhială „Candela”, din 1896, (p. 512-513), la rubrica *Cronică*, aflăm că Vasile Mandicevski a slujit liturghia în satele Bahrinești și Molodia timp de 46 de ani. În anul 1873, arhiepiscopul Teofil Bendella l-a distins cu Brăul Roșu, iar în anul 1880, arhiepiscopul Silvestru Morariu Andrievici i-a acordat titlul de exarh. Peste puțin timp, Vasile Mandicevski a fost ales egumen al Mănăstirii Putna, dar moare în 1896 și nu a reușit să intre în această slujbă. De asemenea, în baza statisticilor bisericești *Schematismus der Bucovinaer gr.-or. Archiepiscopal – Diocese (Anuarul ortodox bisericesc)* pe anii 1847-1897, aflăm că Vasile Mandicevski a slujit în satele Bahrinești (1856-1867) și Molodia (1868-1891).

Aurora Mandicevski s-a născut la 10 aprilie 1852, în satul Bahrinești (astăzi raionul Hliboca, regiunea Cernăuți) și a murit în 1911. Fire întreprinzătoare, cu studii de specialitate la Viena, a ajuns institutoare în acest oraș. Călătorește mult, are o vastă cultură și preocupări muzicale. A fost căsătorită cu Constantin Țurcan.

Aurora Mandicevski

Virginia Mandicevski (1855-1933) a fost căsătorită cu Onesim Țurcan⁴, consilier de administrație, a avut o fiică, care s-a căsătorit cu viitorul mitropolit al Bucovinei, Nectarie Cotlarciuc. Le-a fost fraților săi în loc de mamă, mama acestora fiind mulți ani bolnavă. Ea avea pasiunea pianului, fiind o foarte bună interpretă. Fratele ei, Eusebiu, îi va dedica multe din lucrările sale și se va îngriji să-i trimită, din îndepărtata Viena, note și compoziții personale. I-a fost cel mai apropiat prieten și inspirator. Anume ei, Eusebiu Mandicevski i-a dedicat o mulțime de cântece, care apoi i le-a trimis personal⁵.

Maria Mandicevski s-a născut la 16 martie 1865, în satul Bahrinești (astăzi raionul Hliboca, regiunea Cernăuți), și a murit în 1940. A urmat studii de canto și pian. A ajuns o apreciată artistă în cadrul Societății Muzicale „Armonia” din Cernăuți.

Eusebie Mandicevski s-a născut la 17 august 1857 în orașul Cernăuți și a murit la 18 iulie 1929 în suburbia orașului Viena, Sulz. El este cel mai reprezentativ membru al familiei Mandicevski, afirmându-se ca o mare personalitate a muzicii românești și universale. Eusebie Mandicevski și-a desfășurat activitatea muzicală ca muzicolog, armonizator de cântece populare și a compus cântece religioase.

În anul 1929 ziarul londonez „Times”, apreciind activitatea științifică a teoreticianului Eusebiu Mandicevski, menționa: „În Anglia, în domeniul muzicologiei nu există un nume similar”, iar ziarul austriac „Wiener Tageblatt” l-a numit pe Eusebiu „Enciclopedie muzicală vie”.

Eusebie a fost cel mai mare fiu din familia Mandicevski și a fost numit în cinstea unchiului său pe linia mamei, Eusebie Popovici. Urmează studiile liceale la Cernăuți între anii 1867-1875⁶. Aceasta este perioada de început a mișcării de rededeptare națională a românilor bucovineni. Pasiunea pentru muzică i-a fost insuflată de către Isidor Vorobchevici (1836-1903) care, de fapt, a dezvoltat talentul lui în timpul studiilor la Gimnaziul din Cernăuți. În paralel, el a frecventat Școala de Muzică a Societății Filarmonice, unde l-a avut ca îndrumător pe Heinrich Josef Vincent (1819-1901), compozitor și profesor de muzică.

După suținerea bacalaureatului se înscrie în 1875 la Universitatea din Viena.

În perioada dintre anii 1875-1880 a studiat germanistica, istoria, filosofia, literatura și istoria artei⁷. Dar atracția pentru muzică se dovedește a fi mai puternică, determinându-l să se dedice în întregime muzicologiei. Beneficiază de îndrumarea unor profesori vestiți: Eduard Hanslick (istoria muzicii și artelor), Martin Gustav Nottebom (compoziția, contrapunct și fugă) și Robert Fuchs (muzicologie).

Din cauza situației financiare dificile, Eusebiu a trebuit să-și câștige traiul dând lecții particulare de muzică în familiile vieneze înstărite. Deja în 1879, Eusebiu a devenit maestru de cor la Școala de Artă Vocală a Conservatorului din Viena. În

același an, s-a întâlnit cu compozitorul german Johannes Brahms, care a marcat începutul prieteniei lor îndelungate. Brahms a jucat un rol important în cariera lui muzicală, apreciind compozițiile tânărului bucovinean. Brahms l-a sprijinit pe tânărul său coleg, făcându-l secretar și, în cele din urmă, managerul moștenirii sale muzicale.

În 1887 Eusebiu Mandicevski a fost numit în funcția de arhivist al Societății Prietenii Muzicii, care zeci de ani a fost în centru vieții muzicale din Europa, unde a predat istoria muzicii, vocalul și teoria instrumentelor muzicale. A trebuit să aibă nu numai abilități deosebite, dar, de asemenea, un succes considerabil, ca după câțiva ani să devină profesor la Conservatorul din Viena din 1896⁸, concomitent a fost și șef al Catedrei de Istorie a Muzicii.

După ce a publicat operele complete ale lui Joseph Haydn și o ediție de 42 de volume a lui Schubert, în 1897 Eusebiu va obține titlul de doctor la Universitatea din Leipzig. În același timp, Mitropolia Dunării îi atribuie statutul de cetățean de onoare al orașului Viena. Pe parcursul activității sale, Eusebie Mandicevski a scris multe lucrări bibliografice și articole științifice despre teoria muzicii, precum și cercetări despre lucrările compozitorilor clasici: Bach, Mozart și Beethoven. După moartea lui Brahms, în anul 1897, Eusebie editează o colecție completă a operelor compozitorului german, care va rămâne o amintire minunată despre activitatea pedagogului și prietenului său.

Eusebie Mandicevski

În Bucovina compozițiile sale muzicale se bucurau de un mare succes și popularitate. Cantata *În Țara Fagilor* a fost apreciată de cernăuțeni. În anul 1902, această piesă a fost dirijată de trei ori de compozitor. Pieseile sale erau incluse în repertoriul multor societăți muzicale bucovinene. Talentul său a fost apreciat de compozitori renumiți ca Piotr Ceaikovski, Anton Rubinstein, Franz Liszt și alți muzicieni străini.

Eusebiu Mandicevski a lăsat o vastă contribuție în dezvoltarea artei muzicale nu numai a Bucovinei, dar și a întregii românități.

Constantin Mandicevski s-a născut la 24 mai 1859, în satul Bahrinești (astăzi raionul Hliboca, regiunea Cernăuți), și a murit la 14 decembrie 1933, în orașul Cernăuți. A fost profesor de istorie și director de liceul din Suceava, inspector școlar, directorul Bibliotecii Universității din Cernăuți, este autorul renumitului cântec *Cântă cucu-n Bucovina*, dar puțini știu că el este autorul acestui *Imn* al bucovinenilor.

Constantin Mandicevski a absolvit școala veche moldovenească din Cernăuți, în anul 1869, începe cursul la obergymnasium din Cernăuți, susținând în vara anului 1877 bacalaureatul. Frecventează apoi Universitățile din Cernăuți și Viena, susținând în 1884 examenul de capacitate la istorie, geografie, limba și literatura germană⁹.

Constantin își începe activitatea pedagogică între anii 1884-1893, ca profesor

la Gimnaziul Superior Ortodox din Suceava, unde a predat cursul de istorie și limba germană. În această perioadă face cunoștință cu poetul Mihai Eminescu, care în anul 1885 s-a aflat de Crăciun la Suceava. Poetul venea de la Cernăuți, împreună cu sora sa Harieta, unde fusese să-și viziteze cealaltă soră, Aglaia. A treia zi de Crăciun, de Sf. Ștefan, poetul participă la o serbare, împreună cu Vasile Bumbac, Constantin Mandicevski, Ștefan Ștefureac, A. Dașchievici, Ștefan Dracinski și Dimitrie Isopescu, toți profesori la gimnaziul sucevean.

În anul 1885, tânărul profesor Constantin Mandicevski publică în „Anuarul gimnaziului sucevean” lucrarea cu titlul: *Influența geografică asupra dezvoltării culturale a Vechiului Orient*. Este o lucrare importantă și bine gândită din toate punctele de vedere. Nici un aspect al problemei nu a fost neglijat. Autorul dovedește argumentat, că situația geografică hotărăște dezvoltarea culturală a oricărui ținut.

Din anul 1893 începe perioada de activitate la Cernăuți. În perioada anilor 1893-1896 activează ca profesor la Școala Reală Superioară Ortodoxă, unde, în decurs de 22 ani, funcționează ca director. Reforma cea mai importantă, care a fost efectuată în anul 1898 de către Constantin Mandicevski a fost introducerea limbii române ca disciplină obligatorie pentru elevii acestei școli. Organizarea acestei reforme a fost realizată de el în mod exemplar, aducând rezultate excelente. Reforma a fost apreciată de cadrele didactice și elevi.

În anul 1901 prin rezoluția împărătească, în organul superior de control al învățământului în Consiliul Școlar provincial au fost numiți noi membri: consilierul gubernial, viceprimarul orașului Cernăuți, dr. Eduard Reiss, directorul Școlii Reale Superioare Ortodoxe, Constantin Mandicevski, și profesorul universitar Stepan Smal-Stocki.

Despre activitatea lui Constantin Mandicevski ca director a vorbit foarte clar cunoscutul savant, pedagog și rector al Universității din Cernăuți, Ion Nistor: „Primul român, care datorită talentului de conducător, a ridicat școala sa la nivelul celor mai bune școli din țară... Datorită unei munci enorme școala posedă o bază tehnico-materială bună, profesorii sunt excelenți, iar elevii din familiile sărace primesc multe burse... Ori vara, ori iarna, directorul, de la 7 dimineața este pe picioare...”¹⁰. Aceste cuvinte au fost rostite la Conferința directorilor bucovineni, care a avut loc între 13-14 februarie 1913, la Cernăuți.

Și acum revenim la cântecul *Cântă cucu-n Bucovina*, care este mai mult decât o doină, o pagină de istorie a destinului românesc de la începutul secolului al XX-lea, care a fost scris de Constantin Mandicevski¹¹. Versurile sunt originale, iar melodia este un cântec de jale bucovinean adaptat. A fost o „comandă” a ministrului Spiru Haret. Ajutat de prietenul său, Nicolae Iorga, el tindea să renască spiritul unei Românii ciuntite din toate părțile. C. Mandicevski a fost unul dintre organizatorii, în 1904, ai festivităților de comemorare a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare la Putna¹².

O altă etapă în activitatea lui Constantin Mandicevski s-a desfășurat între anii 1918-1922, când a fost, mai întâi inspector școlar, iar apoi director-general al școlilor din Bucovina.

Între 16 și 18 mai 1920 a avut loc vizita, în Bucovina, a familiei regale române Ferdinand I și Maria de Hohenzollern. Au fost vizitate mai multe localități bucovinene, începând cu orașul Cernăuți unde, în incinta Palatului Mitropolitan, s-a întâlnit cu liderii minorităților etnice din Bucovina, care l-au asigurat pe regele

Ferdinand I de loialitatea lor, iar monarhul a declarat că nu face nicio deosebire între naționalități: pentru el, *toți locuitorii țării sunt cetățeni români cu drepturi egale*. Familia regală a vizitat Casele naționale ale minorităților bucovinene din Cernăuți, participând, în același timp, la serviciile religioase ale minorităților, având discuții și întâlniri cu membrii fiecărui cult religios aparte. În discuția cu inspectorul școlar-șef, Constantin Mandicevski, regele Ferdinand I și-a exprimat încrederea în faptul că „naționalitățile din Bucovina se vor putea dezvolta ca și până acum, în limba maternă”.

La 15 octombrie 1922 Constantin Mandicevski este numit director al Bibliotecii Universității din Cernăuți. Puterea sa creatoare s-a manifestat în timpul celor șapte ani, cât a stat în fruntea Bibliotecii, inclusiv lucrările care i-au fost impuse prin funcția sa: memoriile și rapoartele oficiale, ar forma un tot întreg, adunate și publicate într-o revistă de specialitate, ar fi contribuții foarte instructive la discutarea problemelor de organizare a bibliotecilor din țară și istoricul lor¹³.

Documentul cu numirea lui C. Mandicevski, organizarea instituției al cărei șef devinise, trebuia să se schimbe esențial din cauza înființării depozitului legal, când Guvernul și Parlamentul oferi Bibliotecii, prin legea din 27 noiembrie 1922, un dar nespus de valoros, dispunând ca fiecare imprimat ieșit din teascurile tipografiilor țării întregite, să-i fie transmis în două exemplare, spre păstrare accesibilă. Din această dispozițiune legală rezultă un spor anual de ar. 10.000 volume, impunând totodată introducerea unor reforme fundamentale la toate serviciile, pentru a putea primi, descoperi și cataloga corect cărțile, revistele, ziarele și broșurile intrate în bibliotecă.

Prin acesta s-a rezolvat însă numai catalogarea cărților românești din epocă. O altă categorie a scrisului național, și anume, a cărților apărute înaintea războiului și în cursul lui, având lacune destul de mari, avea nevoie să fie completată. Noul director încearcă diferite căi, ca să ajungă la o înlăturare a acestei lipse. Se adresează Ministerul Instrucțiunii, solicitând și obținând o dotație specială în acest scop; cere ajutorul Academiei Române și al Casei Școalelor, ceea ce i se acordă într-un mod cât se poate de larg, lansează cu rezultate frumoase, un apel public, cumpără tot ce se poate găsi pe la anticariate și persoane particulare și reușește să adune o colecție respectabilă de literatură antebelică românească. Îl preocupă însă și o altă grijă de mare însemnătate. Biblioteca funcționa în cea mai mare parte după regulamentul vechi, datând încă din epocile tereziană și josefină al cărui dispozițiuni erau parte învechite, parte nepotrivite pentru organizarea bibliotecilor universitare românești. Constantin Mandicevski străuie ca regulamentul Bibliotecii universitare din Cluj să fie extins și asupra Bibliotecii universității din Cernăuți, și alcătuiește apoi, în colaborare cu funcționarii superiori, un

Constantin și Claudia Mandicevski

regulament nou precum și instrucțiuni mai moderne pentru diversele servicii. O mare parte din aceste proiecte au fost puse în aplicare, o altă parte a rămas, pentru viitor. Biblioteca avea o colecție prețioasă de date și considerațiuni, privind toate aspectele chestiunilor cu privire la biblioteci. El a mai elaborat două memorii voluminoase, aducând propuneri pentru amplificarea unor ramuri de servicii comune tuturor bibliotecilor din țară, și propuneri de colaborare internațională dintre toate bibliotecile din țările civilizate. Cel dintâi a fost înaintat biroului Congresului bibliotecilor, convocat în 1924 la București. Constantin Mandicevski a contribuit la înființarea Asociației Bibliotecarilor din țară. Asociația era organul competent pentru rezolvarea tuturor problemelor de specialitate, de existența cărora vor trebui să țină cont factorii conducători. Domnul Mandicevski a fost ales vicepreședinte al Asociației.

La 1 octombrie 1930, după șapte ani de activitate neobosită, în vârstă de 71 ani, eruditul director se retrage din postul său, dedicându-se preocupărilor științifice. La biblioteca universitară cernăuțeană, în colecția de manuscrise, se păstrează trei caiete scrise de dânsul. Ele au și fost citite la Congres.

Cea dintâia lucrare: *Înzestrarea bibliotecii cu cărți românești* din anul 1924, numai după doi ani de ființare a depozitului legal, prezintă situația cu privire la stocul cărților românești. Indicațiile bibliografiilor curente sunt comparate cu colecțiile disponibile, se stabilește diferența lor și se dau date precise, culese din catalogul și statisticele oficiale. Se propun și recomandări de îndreptare, care vizau toate bibliotecile mai mari românești. A doua lucrare scrisă este *Traficul cu dublete*. Este vorba de un regulament care, ținând cont de necesitățile tuturor bibliotecilor românești, propune înființarea unui birou central pentru evidența dubletelor existente. Ultima lucrare intitulată *Proiect de chestionar pentru un șematism al bibliotecilor* arată ce fel de date din istoricul, organizarea și statistica fiecărei biblioteci ar putea să intereseze publicul cercetător sau cititor.

Un manuscris de 40 pagini, *Biblioteca universitară din Cernăuți. Comunicări ale directorului C. Mandicevski*, este nu altceva decât istoricul Bibliotecii, de la naționalizarea ei încoace și cuprinde date statistice, foarte exacte și bogate, extrase din dispozițiile regulamentare, descrierea amănunțită a diferitelor faze de dezvoltare istorică, rezumate din rapoartele anuale, toate acestea formând elementele acestei monografii, constituind o documentație interesantă pentru epoca dintre anii 1918-1930. Un rezumat din această lucrare a apărut în revista „Zentralblatt für Bibliothekswesen 48”, Leipzig 1931.

Ultimii ani ai vieții, Constantin Mandicevski a muncit la adunarea datelor, cât se poate de complete, asupra operelor muzicale ale fratelui său mai mare Eusebiu, care în firea sa de artist adevărat, n-a avut grijă să noteze migălos locul în care se găsesc manuscrisele și publicațiile compozițiilor sale.

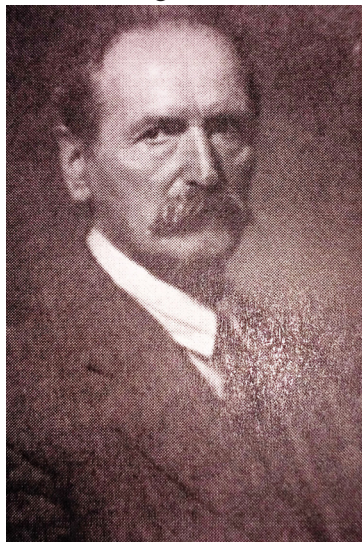
Institutul de Istorie și Limbă de pe lângă Universitatea din Cernăuți l-a ales, în anul 1932, pe Constantin Mandicevski profesor de onoare pentru participarea timp de zeci de ani la lucrările Muzeului Regional din Cernăuți.

Erast Mandicevski s-a născut la 29 septembrie 1860, în satul Bahrinești (astăzi raionul Hliboca, regiunea Cernăuți) și a murit în 1946, la București. A învățat la Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți (Obergymnasium-ul din Cernăuți), susținând examenul de maturitate în 1879. Este absolvent al Facultății de Drept a Universității din capitala Bucovinei (1883). A fost vicepreședinte, membru activ,

între anii 1879-1883¹⁴, al Societății Academice „Junimea” din capitala Bucovinei istorice.

Erast Mandicevski a fost și membru al Societății „Arboroasa”, care s-a înființat la 10 decembrie 1875 din care făceau parte studenții români de la Universitatea din Cernăuți. Pentru ținuta demnă, românească și atitudinea patriotică și curajoasă, societatea a fost desființată la 13 noiembrie 1877 de către guvernul austriac. Ideile și idealurile „Arboroasei” n-au murit, ci au rămas peste ani. Ele vor continua să însuflețească studențimea română după Marea Unire din 1918, când ia ființă Centrul Studențesc „Arboroasa”. La 9/21 decembrie 1875, a avut loc ședința Societății Culturale „Arboroasa”, unde Ciprian Porumbescu a fost numit „regens chori” – conducătorul corului „Arboroasa”. Tânărul muzician și patriot a fost impulsul dinamic, principalul motor al „Arboroasei”. Societatea îl preocupa mai mult decât orice. Între ani 1875-1877 activitatea lui Ciprian Porumbescu la Societatea „Arboroasa” s-a întretăiat cu cea a lui Erast Mandicevski.

Ciprian Porumbescu a compus pentru „Arboroasa” o serie de coruri pe versuri de I. A. Lapedat, Vasile Bumbac, Tudor Stefanelli. Mai târziu va compune muzică pe versurile lui Erast Mandicevski, Atanasie Marinescu, Nicu Xenopol, Dimitrie Petrino etc.

Erast Mandicevski

În anul 1879, când Erast Mandicevski își făcea studiile la Viena, s-a întâlnit din nou cu Ciprian Porumbescu, care frecventa des societatea lui Erast Mandicevski, apreciată în lumea muzicienilor. Ciprian Porumbescu va fi autorul multor compoziții pe versurile lui Erast Mandicevski.

Erast Mandicevski a avut o strălucită carieră juridică: a fost președinte al Tribunalului din Suceava, în anul 1910, în 1912 a fost consilier la Curtea de Casație din Viena, în 1919 a fost consilier la Curtea de Apel din Cernăuți, și la Înalta Curte de Casație și Justiție din București; a fost și profesor universitar de drept civil la Universitatea din București¹⁵. Din anul 1920 a fost președinte al Asociației «Cercul Bucovinenilor» din București, editor al publicației „Gazeta bucovinenilor”, între anii 1934-1938. După Unirea din 1918 a fost secretar pentru justiție al Guvernului local al Bucovinei. A avut o bogată activitate publicistică în presa de specialitate a timpului, a fost Membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina în perioada austro-ungară.

Erast Mandicevski este unul dintre membrii familiei Mandicevski despre care merită să se scrie.

Ecaterina Mandicevski (Cati) s-a născut 10 februarie 1867, în satul Bahrinești (astăzi raionul Hliboca, regiunea Cernăuți), și a murit în 1957 la Cluj-Napoca, România. După absolvirea Facultății de Teologie a Universității din Cernăuți, a predat teoria muzicii la Liceul Ortodox de fete „Elena Doamna” din Cernăuți. În jurnalul „Schematismus der Bucovinaer gr.-or. Archiepiscopal – Diocese” (Anuarul ortodox bisericesc) găsim informația, că între anii 1908-1912, Ecaterina a lucrat în

calitate de asistent de profesor, iar din anii 1912-1914 – ca profesoară de cânt, apoi dirijarea corului, promovând creația muzicală a lui Eusebie Mandicevski¹⁶.

Datorită talentului muzical și organizatoric, Ecaterina Mandicevski a creat corul elevelor școlii, a putut să-și alcătuiască din elevele școlii un cor atât de bine format și atât de disciplinat, încât a susținut concerte de mare succes. În anul 1911, la 15, 16 și 23 iunie, la Catedrala din Cernăuți, corul liceului a interpretat *Liturgia Minor* de Eusebie Mandicevski¹⁷.

Din amintirile contemporanilor aflăm că Ecaterina Mandicevski era o femeie cu o cultură muzicală aleasă, s-a dăruit cu un devotament desăvârșit liceului și muzicii. În „Anuarul” liceului găsim, că toată perioada de activitate la liceu, între anii 1907-1934, a însemnat pentru această instituție de învățământ o adevărată epocă de înflorire muzicală. Doamna Mandicevski, prin sârguința sa, l-a ridicat la cel mai înalt nivel.

Ecaterina Mandicevski a fost nu numai o minunată profesoară de muzică, după cum au afirmat inspectorii care au asistat la lecțiile ei, dar a știut, cu un rar tact pedagogic, să inspire elevelor liceului dragostea pentru această artă. În mod absolut dezinteresat material, gratuit, a alături dragostea pentru pian elevelor liceului, în incinta instituției de învățământ, cât și în mod privat, la ea acasă. A condus și corul orfanelor de război¹⁸. A pus baza bibliotecii muzicale

a liceului, donând lucrări muzicale proprii, lucrări ale corurilor organizate de ea, cât și compozițiile fraților săi, compozitori cu renume. Toate aceste lucrări au fost compuse cu diferite ocazii pentru liceu după textele trimise de ea.

Meritul doamnei Mandicevski constă în aceea că a știut să dezvolte elevelor sale și pasiunea pentru muzica clasică. În anul 1925 a avut loc primul mare concert susținut de corul liceului sub conducerea Ecaterinei Mandicevski, în sala Filarmonicii. Acest concert includea cântece bisericești de Eusebie Mandicevski, lucrările lui Dumitru Kiriac, Gheorghe Mandicevski și Robert Schumann¹⁹. În anii următori, Ecaterina Mandicevski a organizat mai multe activități consacrate diferitor compozitori. Astfel în anul 1926, la Teatrul din Cernăuți a avut loc o prezentare muzicală, intitulată *O producție de cântece pentru copii*, alcătuită din cântece populare românești, ilustrate cu tablouri vivante.

În anul 1927, în sala Filarmonicii din Cernăuți a avut loc serbarea consacrată lui Beethoven, unde cuvântul introductiv a fost rostit de către Ecaterina Mandicevski. Ea a rostit cuvântul introductiv și la concertul consacrat compozitorului Schubert (1928). Pentru ca elevele sale să cunoască diferite genuri muzicale, doamna Mandicevski

Alma și Erast Mandicevski

practica audiții muzicale la diferite matineuri. La aceste audiții participau cei mai buni muzicieni ai orașului.

Mediul cultural în care s-a dezvoltat folclorul muzical românesc în Bucovina, a fost susținut de biserică. Un rol important în acest mediu l-a jucat Societatea „Armonia”. Ea a fost constituită la 18 iulie 1881 la Cernăuți, la sugestia lui Silvestru Morariu Andrievici. Ecaterina Mandicevshi, împreună cu frații săi, a participat în mod activ la spectacolele acestei Societăți Muzicale.

Mulți ani la rând doamna Mandicevshi a fost secretara Comitetului școlar. Ea a organizat și a condus „Cutia elevelor”, adică biblioteca cărților didactice pentru elevele sărace.

În anul 1938 Ecaterina Mandicevshi a donat Bibliotecii Universității din Cernăuți o serie de manuscrise, reprezentând opere muzicale ale regretatului său frate Eusebie Mandicevshi, în număr de 251 opere în 13 mape și 8 volume legate²⁰.

De la Ecaterina Mandicevshi ne-au rămas traducerea în limba ucraineană a lucrărilor povestitorului român Ion Creangă: *Moș Ion Roată și Cuza Vodă*, *Popa Duhu*, *Moș Ion Roată și Unirea*, ele fiind publicate în revista din Lviv „Nedilea” (Duminica), (1912 p, № 33-36), iar *Amintiri din copilărie* – în ziarul cernăuțean „Nova Bucovina” (Bucovina Nouă), (1914, № 42-45, 49)²¹.

Ecaterina Mandicevshi

În perioada interbelică Ecaterina Mandicevshi a fost membră a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Gheorghe Mandicevshi s-a născut la 8 noiembrie 1870 în satul Molodia (astăzi raionul Hliboca, regiunea Cernăuți) și a murit la 23 martie 1907, în orașul Cernăuți. A fost compozitor, dirijor, profesor de muzică bisericească.

Cel dintâi mediu artistic i l-a oferit casa părintească, unde, cu toate greutățile materiale ale numeroasei familii, se găsea și prilejul de a audia o muzică aleasă, căci ficele și fiii părintelui Vasile Mandicevshi erau toți înzestrați cu un deosebit talent muzical²².

Între anii 1890-1895, după absolvirea cursurilor primare, el a urmat Seminarul Teologic din Cernăuți, unde i-a fost profesor Isidor Vorobchevici, care l-a încurajat și l-a îndrumat în mod deosebit. Între anii 1895-1899 Gh. Mandicevshi, sub supravegherea fratelui său, Eusebie, a studiat la Universitatea de Muzică și Arte Clasice din Viena contrapunctul, armonia și compoziția.

În anul 1900 s-a întors în Bucovina unde a devenit profesor titular de muzică la Seminarul Clerical, la Școala de Cântăreți Bisericești și la Liceul Ortodox de Fete, Între anii 1900-1907 a fost dirijorul corului Societății „Armonia”²³.

La 15 iulie 1904, cu prilejul comemorării a 400 de ani de la moartea marelui voievod Ștefan cel Mare, profesorul Gh. Mandicevski a participat cu corul „Armonia” la serviciul divin de la Mănăstirea Putna, cu *Liturghia* sa festivă în re-major, compusă pentru cor mixt în 4-8 voci.

La serbarea comemorativă care a urmat, Gh. Mandicevski a dirijat, în entuziasmul românimii adunată cu acel prilej, *Altarul Mănăstirii Putna* de Ciprian Porumbescu și piesa corală *Mănăstirea Putna* de Isidor Vorobchievici²⁴.

Presa cernăuțeană („Apărarea Națională”) în anul 1906 a publicat anunțurile în legătură cu primul jubileu de 25 de ani ai „Armoniei”, marcat la Cernăuți pe 25, 26 și 27 noiembrie. Cu acest prilej au avut loc mari manifestări, organizate de membrii societății, unde a fost interpretată o liturghie nouă, apoi un concert festiv și o serată de dans.

Din anunțurile publicate în ziare aflăm despre programul de pregătire a jubileului „Armoniei” pentru fiecare zi aparte, despre persoanele care au participat și au prezentat cântecele lor bisericești, piese, poezii. Printre cei care au participat la manifestare era și familia Mandicevski: Gheorghe, Eusebie, Ecaterina și Constantin²⁵. Dacă ne referim la Gh. Mandicevski, din programul, care a avut loc în Catedrală, se vede că prima zi, la 25 noiembrie, duminică, la orele 9.00 dimineața, s-a început cu o *Liturghie* și *Doxologie*, compuse de profesorul Gheorghe Mandicevski, cu un cor mixt sub conducerea compozitorului. Liturghia a fost săvârșită de către arhimandritul Miron Călinescu cu un sobor de preoți.

A doua zi, pe 26 noiembrie, a avut loc concertul festiv în sala Filarmonicii, la ora 7.30 seara, sub conducerea dirijorului, profesorului Anton Köller. Concertul a fost împărțit în mai multe părți. În partea a 4-a a avut loc un recital de cântece populare românești, aranjat pentru un quartet de coarde de Adalbert Hrimaly, interpretat de domnii Adalbert Hrimaly (violina I), Corneliu Tarnovietchi (violina II), George Mandicevski (viola) și dr. B. cav. de Duzinkiewicz (violoncello)²⁶, care pentru prima dată s-a prezentat publicului românesc. Quartetul a secerat aplauze frenetice prin executarea plină de măiestrie a variațiunilor unui cântec popular aranjat de Hrimaly. În partea a 12-a, a avut loc interpretarea *Uverturii*, compusă de dr. Eusebie Mandicevski pentru un quartet de coarde și două pianе în 4 mâini și interpretată cu măiestrie de doamnele Eugenia Halarevici și Eufrosina Vorobchievici (pianul I), de doamnele Ecaterina Mandicevski și Veronica Țurcan Mandicevski (pianul II) și de domnii Adalbert Hrimaly (viola I), Corneliu Tarnovietchi (viola II) Gheorghe Mandicevski (viola), și dr. baron, cav. de Duzinkiewicz (violoncell).

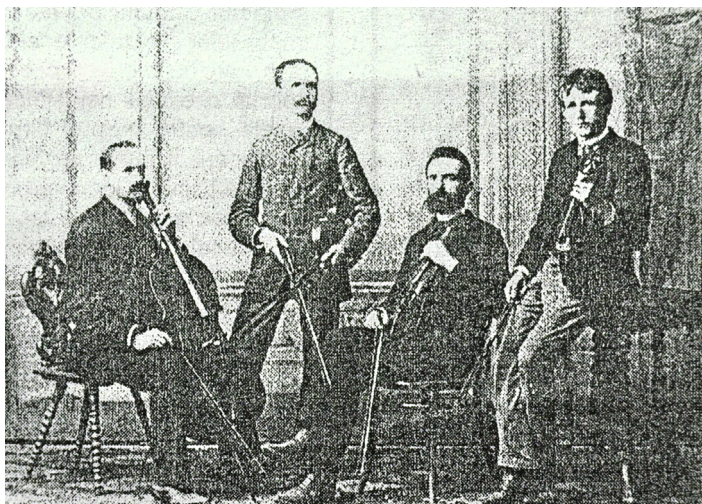

Gheorghe Mandicevski

De-a lungul timpului familia Mandicevski a jucat un rol activ în activitatea societății „Armonia”. Împreună cu frații săi, Gheorghe Mandicevski a format un adevărat cvartet de coarde, renumit în Cernăuții acelor ani.

Majoritatea lucrărilor sale s-au răspândit prin interpretarea corului Societății „Armonia” și mai cu seamă de corul Societății „Academia Ortodoxă”, care a fost creată în anul 1889 de către Silvestru Morariu Andrievici pentru studenții de la Facultatea de Teologie, numită Societatea Literară a Studenților „Academia Ortodoxă” unde Gh. Mandicevski a fost membru.

În anul 1906, la 20 ianuarie, la Rădăuți a avut loc ședința Societății „Academia Ortodoxă”, la care a participat și Gh. Mandicevski cu o prezentare a superbului cântec *Frumoase Floricele*.

**Cvartetul fraților Mandicevski. De la stânga la dreapta:
Erast – violoncel, Eusebie – vioara I, Constantin – vioara II,
Gheorghe – violă.**

Pentru această societate, compozitorul Gh. Mandicevski a scris și deviza „Uniți să fim în cugete, uniți să fim în cântece, uniți în Dumnezeu”. Printre acestea se numără un curs de contrapunct, în patru volume, scris în colaborare cu fratele său Eusebie, precum și studiul *Muzica la Evrei până la venirea Mântuitorului nostru Iisus Christos*, publicată în revista „Candela” din anul 1893 (p. 74-79, 140-146).

Gh. Mandicevski a compus muzica pentru piesele lui Vasile Alecsandri *Piatra din casa*, pentru cvartetul de coarde. El a scris o serie de lucrări corale, vocale și pentru pian, precum și cântece bisericești, variațiuni pe tema unui cântec popular german; muzica corală: *Stele*, cor bărbătesc; *Nu mai plâng*, pentru cor bărbătesc; răspunsuri religioase pentru cor bărbătesc; *M-am pogorât din cer*, pentru cor mixt în 6 voci; Cântările corale pentru Liturgia Sf. Ioan Chrisostom, pentru cor mixt; *Imnurile Sf. Liturghii* pentru cor bărbătesc; *Oratoriu pentru Vinerea Mare*, pentru cor bărbătesc; *Axion la Botezul Domnului*, pentru cor bărbătesc; *Din Psalmul 8*, pentru cor bărbătesc; *Din Psalmii 64 și 65*, pentru cor bărbătesc; *din Psalmul 128*, pentru cor mixt; *din Psalmul 133*, pentru cor mixt; *din Psalmul 150*, pentru cor bărbătesc, text slavon; *Cântece funebre*, pentru cor mixt; *Seara-i tristă*, pentru cor bărbătesc;

Valul lui Traian, pentru cor bărbătesc; *Noapte bună*, pentru cor bărbătesc; *Liniștea*, pentru cor bărbătesc; *O seară*, pentru cor bărbătesc; *Visuri*, pentru cor mixt; *Cântecul captivului*, pentru cor mixt; *Viorica*, pentru cor mixt; *Cântec de mai*, pentru cor mixt; *Întrebarea*, pentru cor mixt; *Cântec de toamnă*, pentru cor mixt; *O, rămâi*, pentru cor mixt; muzică vocală: *Veghind, tot plâng*, voce și pian, precum și studii de muzicologie și didactice.

Cu toate că a avut o viață scurtă, Gh. Mandicevski a adus o contribuție considerabilă la dezvoltarea artei muzicale românești. Lucrările lui desăvârșite vor dăinui peste ani.

NOTE

1. Păunel E. I., *Constantin Mandicevski (1859 -1933)*, în „Codrii Cosminului”, nr. VIII, 1934, p. 568.
2. Vladimir Acatrini, *Povernuty vtraceni imena: simia Mandicevskih*, în „Molodyi Vcenyi”, nr. 7(22), 2015, p. 32.
3. Balan T., *Documente bucovinene*, vol. VI (1760-1833), nr. 139, p. 414.
4. Emil Satco, *Arta în Bucovina*, 1991, p. 117.
5. Idem, *Enciclopedia Bucovinei*, Vol. II, 2004, p. 10.
6. *Ibidem*, p. 11.
7. Vasile Juravle, *Muzica religioasă din Bucovina în secolele XVIII-XIX*, în „Analele Bucovinei”, anul VII, nr. 2, 2000, p. 399.
8. Vladimir Acatrini, *Un cunoscut de-al lui Eminescu, Constantin Mandicevski*, în „Libertatea Cuvântului”, nr. 18(675), 5 mai 2016, p. 13.
9. Idem, *Constantin Mandicevski – vydatnyi prosvititel Bukovyny*, în „Bukovynskyi jurnal”, nr. 3(93), 2014, p. 246.
10. Idem, *Un cunoscut de-al lui Eminescu, Constantin Mandicevski* p. 13.
11. Idem.
12. Idem.
13. Idem, *Constantin Mandicevski – vydatnyi prosvititel Bukovyny*, p. 166.
14. Arcadie Dugan-Opaiț, *Albumul Mare al Societăților Academice „Arboroasa” și „Junimea” din Cernăuți, I. Erast Mandicevchi*, Editura Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, 2015, p. 65
15. Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862 -2012) la 150 de ani*, Vol. II, p. 350.
16. Vladimir Acatrini, *Ecaterina Mandicevski – pedagog uitat în Bucovina*, în „Libertatea Cuvântului”, nr. 18(696), 7 iulie 2016, p. 7.
17. *Ibidem*.
18. *Ibidem*.
19. Vladimir Acatrini, *Gheorghe Mandicevski - fiu al neamului românesc*, în „Libertatea Cuvântului”, nr. 39(696), 6 octombrie 2016, p. 14.
20. *Ibidem*.
21. Vasile Juravle, *op. cit.*, p. 399.
22. Vladimir Acatrini, *Gheorghe Mandicevski – fiu al neamului românesc*, p. 14.
23. *Ibidem*.
24. Emil Satco, *op. cit.*, p. 10.
25. Vladimir Acatrini, *Gheorghe Mandicevski – fiu al neamului românesc*, p. 14.
26. *Ibidem*.

SUMMARY

The article attempts to show the Mandichevski family's contribution to the development of the educational, cultural and musical life of Bukovina during the second half of the XIXth and the first half of the XXth century. It tells about Eusebius and George Mandichevski - famous composers, Erastus and Catherine Mandichevski - known Bukovinian teachers, Constantin Mandichevski – a teacher, school principal, school inspector and the director of the Scientific Library of the Chernivtsi University. It analyzes the contribution of each of them towards the development of education and cultural life, as well as the Bukovinian music.

POVESTEA BUCOVINEI

Vol. II Partea a șaptea

AMINTIRI ZĂGĂZUITE

de
Filip Țopa*

(Manuscris dactilografiat)

Amnezii neuitate

Primul război mondial s-a terminat, împărățiile s-au destrămat, tunurile au amuțit, iar Bucovina, revenită la sânul matern, renaște și înflorește; aspirațiile băștinașilor români, acel vis cutezător care făcu să le bată inimile timp de 143 de ani, s-a împlinit. Asupra ei se resfiră acum acele raze de soare, care încălzesc întreaga Românie reîntregită.

Chiar și cenușa de pe urma satelor pârjolite – ca Boianul, Rarancea, Mahala, Jucica, ce a rămas nemăturată de vânturi, era cu grijă întoarsă în brazdă odată cu sângele trupurilor sfârtecate în atâtea lupte de pe aici. Peste tot se căzneau bieții oameni să șteargă urmele cruntului război, doar nenumăratele cimitire cu crucile din crengi, acum multe aplecate sau căzute peste movilele de abia reliefate, pocănitul picioarelor din lemn a celor schilodiți și trupurile scheletice ale celor gazați ce-și târșesc pașii, cu gurile deschise, mai reamintesc trecătorilor indiferenți, de timpurile de abia când lumea era bântuită de frică și foame.

Astfel a trecut un deceniu și jumătate, când într-o zi de la începutul lunii februarie a anului 1933, lumea zgribulită de gerul aspru și mânată de crivăț se oprea din mersul său grăbit, ațintindu-și privirea uimită spre asfințit, uitându-se cum apunea soarele în acea zi de iarnă pe un ger roșu, roșu, de parcă razele sale s-ar scălda într-un ocean de sânge.

Bătrânii ce au zăbovit prin târgul Cernăuților, cu cine știe ce treburi și se întorceau grăbiți în acea zi după amiază la casele lor, opintindu-se împotriva crivățului care le aținea calea și le-a împodobit mustățile cu țurțuri de gheață, se opreau și ei pe podul Prutului, cu tot gerul ce îi îndemna spre adăpostul vetrei, nu reușeau să-și dezlipească privirea de la nefireasca imagine ce i-a ținut pe loc, până,

* Continuare. Începutul vezi „Glasul Bucovinei”, An. XIX, nr 2 (74), 2012, An. XIX, nr 3-4 (75-76), 2012, An. XX, nr 1-4 (77-80), 2013, An. XXI, nr 1-2 (81-82) 2014, An. XXI, nr 3-4 (83-84), 2014, An. XXII. nr. 1 (85) 2015, An. XXII. nr. 2 (86), 2015, An. XXII. nr. 3 (87) 2015, An. XXII. nr. 4 (88), 2015, An. XXIII, nr. 1 (89), 2016, An. XXIII, nr.2-3 (90), 2016.

în fine, întinericul înserării a înghițit-o. Atunci se îndreptau cu capul spre răsărit se descopereau și smeriți făceau semnul crucii zicând: „Ferește-ne Doamne de năpasta ce o să vie peste noi, is semne rele, rele de tot, de o să se întoarne lumea pe dos”, apoi cu capul plecat și ochii triști își continuau drumul cu presimțiri sumbre.

A doua zi, lumea aflase că acolo în apus, în țara nemțească s-a înscăunat la stăpânire un conducător fără inimă și scrupule, denumit „dictatorul brun”, care nu mai crede în crucea creștinească, ci în una încârligată și pe care vrea s-o semene în lumea toată, vrând s-o stăpânească după legile lui și poporul său ales de rasă ariană pură.

Deviza lui „Deutschland über alles” își va dovedi curând temeinicia; acest dictator nu se va sfi să inaugureze o eră a cotropirii țărilor vecine, a genocidului și a crimelor, folosind în acest scop metode nu numai necunoscute, dar nici măcar bănuite.

Dar cine este acest zeu al infernului adus în fruntea țării germane care a suscitât atâta neliniște în rândul populației cinstite germane și în întreaga Europă? E un mic caporal austriac pe nume Adolf Hitler, zugrav de meserie, care după prăbușirea Austriei Habsburgice își găsește refugiul în Germania lui Hindenburg, unde încă din anii 1920-1922, a început să-și recruteze apologeti, formând din ei batalioane de adepți politici, de fapt organizații paramilitare denumite „Sturm Abteilungen” sau prescurtat SA.

Cu ajutorul membrilor fanatizați din SA, ce timorau pe unii și ucideau pe alții, Hitler, conducătorul, sau Führerul SA-ului ajunge și Führerul Reichului german (31 ianuarie 1933).

Profitând de conjunctura în care se găsea Statul German în acele vremuri – cu industria sa postbelică încă foarte redusă și cu șomajul foarte dezvoltat, Hitler pune în funcție industria de armament, introduce serviciul militar obligatoriu și reorganizează armata pe care o înzestrează cu mijloacele cele mai moderne.

Obligațiunile *Tratatului de Pace de la Versailles* sunt călcate în picioare sub blânda și îngăduitoarea privire a politicienilor englezi, francezi etc. a căror datorie era tocmai să supravegheze respectarea prevederilor impuse prin tratat și de a opri reînarmarea Germaniei.

Numai după cinci ani de la instalarea lui Hitler în fruntea Reichului, adică în anul 1938, găsim acest stat cu o oaste de sute de divizii și înarmată până în dinți, putându-și permite de a păși la îndeplinirea visului Führerului: răzbușirea și cucerirea Europei.

Tactica utilizată în acest scop nu se baza, cum s-ar crede, pe mână înarmată care ar fi putut deschide ochii opiniei publice; atunci, pentru a înșela buna ei credință, se utiliza o metodă mai hâtră și mai vicleană, se trimiteau în țara vizată provocatori, aceștia împreună cu agenți recrutați din rândul minorității germane, se dedau la diverse provocări, provocările atrăgeau represalii, iar represaliile oricât de blânde și indulgente ar fi fost, în ochii presei germane deveneau „persecuții insuportabile ale minorității germane”. Instigatorii și provocatorii deveneau astfel victime.

În acest timp guvernul Reichului trâmbea prin presă și radio, dorința sa cea mai arzătoare: de a trăi cu toate popoarele lumii în cea mai bună înțelegere și pace, că el nu avea de la nimeni nici o pretenție teritorială și că el vroia numai să-și protejeze frații rasiali și nu putea permite nici unei țări să-i persecute.

Europa, în dorința de a păstra pacea, se mulțumea cu asigurările primite și se

liniștea.

Țara amenințată rămânea izolată, îngrozită și neputincioasă în fața devoratorului.

Austriei, prima victimă căzută în ghearele Reichului nazist, neputându-i-se invoca „persecuția fraților rasiali”, Hitler îi impune o reformă internă, apoi e învinovățită că nu și-a ținut angajamentele sale și într-o zi e în întregime ocupată de tancurile naziste, după care Reichul declară „Anschluss-ul” benevol, de atâta timp așteptat de austrieci...

Prada următoare a fost Cehoslovacia, căreia în conformitate cu *Hotărârea Conferinței Internaționale de la München*, 28-30 septembrie 1938, i se ia de către Reich teritoriul Sudet, iar la 13 martie 1939, îndată ce dispozitivul militar era pregătit, Hitler, convoacă pe președintele Cehoslovaciei deja mutilate, Hacha, la Berchtesgaden, unde i se înmânează un ultimatum, prin care i se pune în vedere de a pune stavilă imediată „dezordinii primejdioase” din țara sa. Ce dezordini primejdioase puteau prilejui neliniște dictatorului Germaniei, înconjurată de tunuri și acoperită de avioane, o țară dezarmată și pe jumătate ocupată, e un paradox. În orice caz, Hitler nu mai așteaptă răspunsul și după 24 de ore, trupele germane ocupă restul țării (15 martie 1939).

Încă cu două luni înaintea ocupației, Hitler declară în fața opiniei publice mondiale că: „Germania după reprimirea teritoriului Sudet, nu mai are nici o ambiție teritorială în Europa și nici o dorință de a anexa la Reich popoare de altă rasă ca cea germană”, în ceea ce privea Cehoslovacia Hitler a adăugat: „Statul Cehoslovac nu mă interesează și pot să-l garantez”.

Ce șoc a putut provoca o atare amnezie conducătorului statului german de l-a făcut să uite în așa scurt răstimp asigurările sale date lumii?

Acum lumea se întreba care „nouă victimă” vine la rând de a fi înghițită?

Polonia trebuia exclusă de la bun început din rândul țărilor periclitate, având în vedere raporturile excelente ce existau între ea și Germania între care există din 1934 și un pact de neagresiune pe timp de zece ani.

Ungaria, țară săracă și cu un guvern progerman, nu prezenta prea mare interes.

Singura România, bogată în grâne și petrol, cu o populație germană destul de însemnată, mai ales în Transilvania și ceva în Bucovina, ar putea fi vizată.

La data ocupării Cehoslovaciei, 15 martie 1939, România simțindu-se în pericol, decretează mobilizarea parțială a armatei române.

La data de 13 aprilie 1939, Marea Britanie și Franța acordă garanții unilaterale privind frontierele României, aceasta în urma mobilizării, cât și a convorbirii ce a avut loc la Berlin între Ribbentrop și ambasadorul Poloniei (21 martie 1939), prin care i s-a cerut guvernului polon, urgenta reglementare a chestiunii Danzigului și Coridorului. Propunerea germană în acest sens era „cedarea Danzigului către Reich precum și autorizarea construirii unei linii ferate dublate de o autostradă germană între Rusia orientală și Reich”.

Guvernul polonez răspunse la 26 martie cu contrapropuneri, dar Hitler nu mai admitea nici contrapropuneri și nici alte discuții, considerând rezervele poloneze ca un refuz de negocieri, și ca amenințare, Hitler denunță pactul de neagresiune (28 aprilie 1939). În același timp, guvernul german denunță tratatul naval anglo-german, acuzând Anglia și Franța pentru garanțiile acordate României și Poloniei, precum și pentru negocierile lor cu Rusia pentru obținerea sprijinului ei în caz de agresiune.

Începând chiar cu luna mai 1939, Reichul a pornit la pregătirea campaniei în Polonia, în lunile iunie-august dezlănțuie și o vastă campanie mincinoasă împotriva acestei țări, invocând „persecuția minorității germane”, plasând prin aceasta statul polon în poziția de agresor.

La data de 21 august 1939, se anunță acordul germano-sovietic prin care se pecetluiește mormântul țărilor baltice și soarta Poloniei. În zorii zilei de 1 septembrie 1939, Polonia este invadată dinspre răsărit de diviziile rusești și dinspre apus de cele germane.

După două zile, Franța și Anglia declară război Reichului german, o măsură iluzorie, declarația nefiind însoțită de nici o acțiune hotărâtă. Polonia este lăsată să lupte singură; rezistența ei eroică se încheie numai după 17 zile, când inima ei încetează să mai bată, iar pe cadavrul ei încă cald și însângerat, calcă cu semeție doi giganți, strângându-și mâinile.

Amintiri zăgăzuite

După prologul din Polonia, Germania își îndreaptă atenția spre apus, nescăpând însă din vedere să intensifice presiunile de ordin politic și economic asupra României.

Politica externă șovăitoare a guvernanților români nu întârzie să-și arate efectele.

Din toamna anului 1939 România se află singură și izolată de țări prietene, în sud-estul Europei, aidoma unei bărci cu pescari ce se așteptau din clipă în clipă să fie înghițită de un talaz al oceanului răscolit de uragan.

Primul val care ne lovește țara, zguduind-o din temelii, are loc în ziua de 26 iunie 1940, când guvernul sovietic transmite guvernului român o „notă ultimativă” prin care îl înștiințează că după 24 de ore, armata sa va trece granița și va ocupa Basarabia și Bucovina de nord.

Al doilea val care se succede numai la câteva zile, este scrisoarea lui Hitler din 15 iulie 1940 adresată regelui Carol al II-lea, prin care cere pe un ton ultimativ, să facă concesii teritoriale Ungariei horthiste, adăugând că, dacă România nu se va încadra integral în „noua ordine”, atunci „sfârșitul va fi mai devreme sau mai târziu posibil, chiar în foarte scurt timp, distrugerea României”.

Arbitrajul germano-italian (*Dictatul de la Viena*) acceptat după lungi dezbateri de Consiliul de Coroană, hotărăște cedarea părții de nord a Transilvaniei Ungariei horthiste (30 august 1940).

Al treilea val, cel din 7 septembrie 1940, partea de sud a Dobrogei, cuprinzând județele Caliacra și Durostor, devin teritoriul Bulgariei.

În decurs de două luni și 12 zile, țara românească a fost rășluită din toate părțile. La miazănoapte – de jumătatea de nord a Bucovinei (6.340 kmp cu 545.267 de locuitori); la miazăzi – de Dobrogea de sud (6.921 kmp cu 362.874 de locuitori); la răsărit – de Basarabia (44.422 kmp cu 2.864.402 de locuitori) și la apus – de Transilvania de nord (43.492 kmp cu 2.667.000 de locuitori).

Odată cu trecerea României de partea aliaților, după 23 august 1944, nordul Transilvaniei ne-a fost restituit. În privința județelor dobrogene Silistra și Durostor, România a fost de acord cu cedarea lor, cu ocazia tratatului de frontieră româno-bulgar la Craiova (7 septembrie 1940). Numai Basarabia, pentru a cărei stăpânire am avut cele mai mari garanții, date de însuși Lenin și Stalin, cât și partea de nord

a Bucovinei cu o parte a Herței, teritorii care nu au aparținut niciodată statului rus, ne-au rămas înstrăinate.

În privința afirmațiilor oamenilor politici sovietici, – că „Basarabia aparține României” – voi cita câteva rescripte și declarații ale acestora.

După victoria revoluției socialiste în Rusia, guvernul Sovietic adoptă la data de 2/15 noiembrie 1917 *Declarația drepturilor popoarelor din Rusia*, care proclamă egalitatea și suveranitatea popoarelor dezrobite din Rusia, dreptul lor la autodeterminare până la separarea și formarea de state independente, abrogarea tuturor privilegiilor și restricțiilor naționale și religioase, precum și dreptul de liberă dezvoltare a tuturor popoarelor asuprite și exploatare și a minorităților naționale (vezi *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București 1972, pag. 307).

Declarația de mai sus este cuprinsă în operele lui Lenin, sub titlul *Tezele la întrebări naționale*, repet citatul: „Din acest motiv, social democrații Rusiei, în toată propaganda lor, trebuie să susțină dreptul tuturor naționalităților de a-și forma un stat propriu sau a-și alege liberi o țară la care ei doresc să se alipească”. Dar nu numai Lenin repetă în mai toate discursurile sale declarația mai sus citată, dar și Stalin o enunță precum rezultă din discursul său din 5 decembrie 1917, citez: „Prin confirmarea dreptului tuturor popoarelor, de a se retrage din uniunea popoarelor...”.

Urmarea acestui rescript, populația majoritară din Basarabia fiind români – reprezentați de „Statul Țării” din Chișinău, hotărăște la 27 martie (9 aprilie) 1918, nesilită de nimeni, unirea Basarabiei cu România, de la care a fost răpită în anul 1812 de către imperiul țarist, după o înțelegere cu Imperiul Otoman.

Cu privire la ocuparea Basarabiei din 1812, Friedrich Engels publică la sfârșitul lunii februarie 1890, un articol, pe care îl găsim inserat în volumul 22 al operelor sale și care spune: „Dacă până atunci șovinismul rus, nu vreau să spun că ar fi îndreptățit, dar poate fi scuzabil, privitor la cuceririle lui Alexandru I, nu se poate susține același lucru Finlanda este finlandeză și suedeză, Polonia polonă și Basarabia românească”.

În toți anii postbelici 1918-1940, Rusia Sovietică nu și-a manifestat pretenția asupra Basarabiei și asupra Bucovinei cu atât mai puțin; dimpotrivă ea a garantat în mai multe rânduri integritatea teritorială a țării noastre. Astfel în anul 1922, Litvinov și Cicerin declară la Haga, Berlin și Montreux că „Uniunea Sovietică nu ridică nici un fel de pretenție asupra Basarabiei. Aceeași declarație o face și președintele consiliului militarilor poporului a RSSU Rakovschi la 24 decembrie 1922 la Montreux, cu ocazia unui interviu”.

La data de 3 iulie 1933, la semnarea convenției de definire a agresiunii, ce are loc în Londra, Litvinov declară lui Titulescu: „Eu știu că prin aceasta vă dăruiesc Basarabia”, iar ambasadorul sovietic la Roma, Potemkin, declară: „Basarabia a încetat de a mai fi un motiv de neînțelegere între poporul rus și român”.

La data de 21 iulie 1936 se semnează la Montreux protocolul sovieto-român în care se consemnează că Nicolae Titulescu și Maxim Litvinov au ajuns la un acord de principiu asupra conținutului unui pact de asistență mutuală, bazat pe respectarea reciprocă a independenței și suveranității naționale.

După căderea Poloniei la data de 17 septembrie 1939, Molotov declară ambasadorului României, că „Uniunea Sovietică este hotărâtă să respecte integritatea teritorială a României”. După opt luni, la data de 26 iunie 1940, URSS-ul transmite guvernului român o notă ultimativă prin care cere restituirea Basarabiei și drept despăgubire pentru cei 22 de ani de exploatare nemiloasă a acestui ținut de către

România, ocupă și nordul Bucovinei.

Consiliul de Coroană acceptă nota ultimativă la data de 28 iunie 1940, dar trupele sovietice au pătruns în Basarabia fără a mai aștepta acceptul, în dimineața acelei zile, iar în Bucovina de nord în cursul zilei de 29 iunie 1940.

Acestea au fost împrejurările care au încheiat cu brutalitate scurta perioadă de încălzire a oropsitei părți din Bucovina la pieptul țării mame.

Au trecut patru decenii de atunci, dar deschizând azi zăgazurile amintirilor, ziua de 29 iunie ne răscolește aceeași tristețe și ne stârnește același dor de locurile noastre înstrăinate. Ea va rămâne în inimile bucovinenilor „o zi de tristă amintire”.

În acea zi, bucovinenii au fost treziți de coșmaruri care de trei nopți îi tulburau somnul și află încă înainte de a bate clopotele de utrenie, groaznica veste că hotarul patriei lor moștenite de la străbuni, nu mai este pe apele Nistrului, unde l-a sădit cu veacuri înainte însuși Dumnezeu, ci a fost împins mai spre miazăzi cu vreo 80 de kilometri, pe linia Mihăileni, Fântâna Albă, Falcău, Ulma, Seletin, iar teritoriul cuprins între această demarcație și apele Nistrului trec în stăpânirea Rusiei sovietice. Cei ce doresc și au posibilități, se pot muta în termen de trei zile, la sud sau nord de noul hotar, alegându-și nesiliți de nimeni noua patrie.

Astfel, populației bucovinene, atât de crunt încercate în războiul 1914-1918, îi este sortit să re trăiască numai după 22 de ani un nou exod dramatic, un prăpăd și haos generator de atâtea suferințe morale și materiale.

Tinerii și bătrânii cu copii în brațe, oscilând între panică și nesiguranță, părăsesc îndurerăți locurile străbune și vetrele lor de viață, luând calea pribegiei în căutarea unui adăpost mai tihnit pe alte meleaguri.

Gemetele pline de amărăciune ale părinților, cât și plânsul copiilor speriați era înăbușit nu de dangătul clopotelor, ci de huruitul pâlcurilor de avioane ce se roteau pe bolta cerului cât și de șenilele tancurilor ce zdrobeau piatra de caldarâm peste care treceau.

Pe ulițele satelor și străzile târgurilor, lumea cu boccele în care a înghesuit în mare grabă mai mult lucruri nefolositoare decât utile, se alipea cortegiului nesfârșit, care de data aceasta nu se îndrepta, ca în anii trecuți spre biserici pentru a serba hramul Sfinților Petru și Pavel, ci spre gări, nădăjduind a apuca vreun tren. Dar trenurile care mai veneau, semănau mai curând roiurilor de albine prinse și înghesuite pe o creangă, decât vagoanelor trase de locomotive.

Dezamăgiți, cu fețele descompuse de amărăciune, unii s-au întors la casele lor, pierzând nădejdea de a mai putea părăsi țara lor, ocupată acum de străini și a se refugia la ai săi. Alții au pornit pe jos, aciundu-se pe lângă o căruță, mai puțin ticsită, din convoiul format.

Pribegii care au reușit să se refugieze au fost fericiți și mulțumiți sufletește, chit că și-au pierdut toate bunurile. Despre soarta celor rămași am aflat adevărul după un an și nu am pizmuit-o.

Au trecut patru decenii de atunci, mulți dintre cei ce au trăit acea zi a exodului au decedat, ei au părăsit această lume deziluzionați și cu sufletul îndurerat, lăsând urmașilor o rugămintă testamentară, de a reuni sub tricolorul românesc toate plaiurile bucovinene.

Cei în viață își întrerup adesea preocupările cotidiene și, uniți într-un singur cuget, deschid zăgazurile amintirilor, pentru a evoca trecutul, dar îndeosebi pe trecuți.

PARTEA A OPTA

EVOCĂRI ALE UNOR PERSONALITĂȚI ȘI FAMILII BUCOVINENE

Pe întregul cuprins al pământului românesc nu se găsește alt ținut ca al Bucovinei, care, restrâns precum este, să cuprindă în hotarele sale atâta frumusețe și atâta bogăție în amintiri din trecut încât pe drept cuvânt a primit numele de „muzeu al istoriei românești”.

Pe lângă aceste frumuseți naturale și bogății istorice, Bucovina a dat naștere unui mare număr de cărturari, cu suflet ales, care și-au dedicat cea mai mare parte din viața lor pentru binele patriei.

Pe acești patrioți, dintre care mulți au trecut de-acum în neființă, avem datoria să-i pomenim, lăsând astfel să fie activă încă amintirea trecutului. Pe cei în viață, aceeași datorie ne obligă să-i respectăm și să-i cinștim.

Profesorul Constantin Loghin

Născut la 4 noiembrie 1892 în comuna Budineți (Bucovina), din părinți răzeși și anume Leon Loghin și Rozalia. Constantin Loghin a fost unul dintre cărturarii frunzași ai Bucovinei, profesor de mare prestigiu și o personalitate rară prin onestitate, austeritate și devotament față de literele române. Profesor de română și ziarist, corespondent al ziarului „Universul” pentru orașul Cernăuți, Constantin Loghin a desfășurat o activitate cultural-patriotică timp de mai multe decenii, remarcându-se prin stăruință, destoinicie și merite deosebite.

După terminarea școlii primare în satul natal, urmează liceul și cursurile universitare la Cernăuți. Primul război mondial îl face să-și întrerupă studiile universitare între anii 1914-1919. Demobilizat cu gradul de locotenent de administrație își ia licența în 1919 cu specialitatea limba și literatura română. În toamna anului 1922 e numit profesor la liceul real din Cernăuți, unde i se încredințează și dirigenția clasei a III-a, cu elevi din prima generație postbelică, tineri de vârste și limbi materne diferite.

Cu răbdarea și cu buna sa metodă didactică, profesorul Loghin conduce această clasă până la examenul de absolvire (maturitate), învățând pe toți elevii săi să vorbească limba literară românească, să cultive literatura română și să simtă românește.

Publică, paralel cu activitatea la catedră, numeroase articole și studii în ziare și reviste dedicate literaturii române și descoperirii trecutului literar românesc al Bucovinei.

A publicat studii, dintre care multe merită să fie retipărite, comentate și actualizate.

Cităm pe cele mai cunoscute:

- *Istoria literaturii române din Bucovina* (1926). Este o carte de mare valoare pentru cunoașterea dezvoltării artei literare în această parte a pământului românesc (1775-1918);
- *Scrisori bucovinene*, Antologie (1924);
- *Stenografia română* (1926), după un sistem creat de el, grupat în 20 de lecții;
- *Istoria literaturii române de la început până în zilele noastre* (1927);
- *Geschichte der rumänischen Literatur* (1934), lucrare realizată în colaborare cu

profesorul Drimmer S.

- *Manuale din limba română*, clasele liceale I-VIII;
- *Monografia oraşului Cernăuţi* (1936);
- *Antologia scrisului bucovinean*, vol. I *Poezia*; vol. II *Proza* (1938);
- *Gramatica limbii române*, 2 volume (1942);
- *Societatea pentru cultură şi literatură română din Bucovina la a 80-a aniversare (1862-1942)*;
- *Eminescu şi Bucovina*, în colaborare cu Leca Morariu, Augustin Z. N. Pop, Aurel Vasiliu şi alţii (1943).

De asemenea C. Loghin a publicat materiale de interes literar-cultural pentru Bucovina, rapoarte anuale ale Societăţii pentru Cultură în perioada anilor 1936-1940.

În anul şcolar 1940-1941 profesorul Loghin a funcţionat la Liceul Matei Basarab din Bucureşti, iar după 1944 la un liceu din Timişoara. În 1949, nesuportând climatul din Banat, se transferă la şcoala pedagogică din Gherla, de unde se pensionează în 1957 şi se mută cu domiciliu la Gura Humorului, cu speranţa, că aerul şi liniştea din această localitate îi vor reface forţele de muncă, nădejde pe care n-a pierdut-o.

Înviorat oarecum şi stăpânit de pasiunea muncii, acceptă să revină la Catedra de Română a liceului din localitate, oferită în semn de preţuire acestui cunoscut profesor şi cărturar bucovinean. Funcţionează până în ziua de 18 februarie 1961, când exact la 41 de ani de la prima sa lecţie ținută la Liceul Real din Cernăuţi, face o criză, iar după cinci zile, la 23 februarie 1961, se stinge din viaţă.

Rămăşiţele sale pământeşti au fost înhumate în cimitirul din Gura Humorului sub o modestă cruce de piatră, pe care unul dintre discipolii săi a scris cu tristeţe un epitaf cu următorul început: „Te plâng fagii şi fraţii din scumpa Bucovină. Şi atâtea generaţii, cărora le-ai dat lumină...”.

Devotat trup şi suflet profesiunii sale, Constantin Loghin a fost un neînfriecat luptător pentru formarea şi propăşirea patriei şi a poporului român. Toţi cei care l-au cunoscut pe acest om minunat, opera sa plină de caldă înţelepciune românească, îi evocă amintirea cu dragoste şi admiraţie, preţuindu-i viaţa şi opera, ca unui fiu distins al Bucovinei.

Profesorul Alexandru Vitencu

S-a născut la 11 februarie 1878 în satul Broscăuţii Vechi dintr-o familie de răzeşi. Încă pe vremea studenţiei, Alexandru Vitencu, împreună cu fratele său Vasile, au luptat stăruitor împotriva deznaţionalizării Bucovinei ocupate de împărăţia austriacă. Apoi, după ce şi-au luat amândoi licenţele, devenind profesori de limbă şi literatură franceză la liceele cernăuţene, activează în continuare în Societatea mazililor şi răzeşilor din Bucovina al cărei scop era de a menţine flacăra românismului în rândul măzilizimii şi răzeşimii bucovinene, gata să-şi piardă însăşi limba maternă. Între anii 1911-1914 fraţii Vitencu redactează „Gazeta mazililor şi răzeşilor”, iar sub pseudonimul „Vitescu” ei colaborează la numeroase reviste şi publicaţii periodice româneşti din Cernăuţi. În anul 1919, Alexandru Vitencu a fost ales de românii bucovineni delegat al Bucovinei la pregătirea tratatului de la Versailles. În această calitate el publică la Paris o broşură intitulată „Situation ethnographique en

Bucovine”, cuprinzând material documentar pentru conferința de pace. În același timp, A. Vitencu colaborează la „Bulletin d’information roumanies” redactat în 1919 la Paris de un comitet, în frunte cu Mircea Djuvara, cu scopul lămuririi străinătății asupra drepturilor noastre naționale. În perioada interbelică 1918-1940, Alexandru Vitencu publică:

- *Istoricul Școlii reale ortodoxe din Cernăuți* (1924);
- *Vechi documente moldovenești* (1925);
- *Documente moldovenești din Bucovina* (1929).

Timp de 20 de ani (1919-1939) Alexandru Vitencu a fost directorul Liceului real din Cernăuți și mai mulți ani vice-președintele Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina.

Profesorul și directorul Alexandru Vitencu moare la 20 aprilie 1962 la Piatra Neamț, unde s-a stabilit împreună cu fiul său Dragoș după 1944.

Aducem un pios omagiu acestei marcante personalități bucovinene prin scurtele rânduri de mai sus, îndepărtând valul uitării care este gata să se așternă peste scumpa sa amintire.

Poetul și scriitorul Dragoș Vitencu

Născut la 15 octombrie 1908, la Cernăuți, fiul profesorului și directorului școlii reale din Cernăuți, Alexandru Vitencu și al învățătoarei Eugenia, născută Coribut. Sora lui Dragoș, profesoară, a fost căsătorită cu profesorul și muzicologul Radu Băcu, unul dintre cei mai buni traducători în limba germană a mai multor poezii de Mihai Eminescu, a fost un apreciat cântăreț solist, cunoscut în cercurile muzicale cernăuțene.

Cu o vădită înclinație spre poezie încă din timpul anilor de liceu (1919-1926), Dragoș Vitencu își dezvoltă aptitudinile sub îndrumarea profesorului C. Loghin la școala reală din Cernăuți.

În timpul studiilor superioare la Universitatea din Cernăuți (1926-1931), unde urmează Facultatea de Drept, Dragoș publică în revista „Junimea literară” din Cernăuți și în revista „Floarea soarelui” din București primele sale scrieri poetice.

În primăvara anului 1935, Dragoș Vitencu se căsătorește cu profesoara Oltea Iliuț, fiica cea mai mică a fostului paroh din Vatra Dornei și Cernăuți. Tot în acel an Dragoș ocupă postul de judecător la Șercaia (jud. Făgăraș), însă după doi ani părăsește această funcție, fiind prea izolat de cercurile culturale din care făcea parte și îmbrățișează profesiunea de avocat la Cernăuți.

Din anul 1945 se încadrează ca juriconsult la Timișoara și apoi la Piatra Neamț, unde a funcționat până la pensionare.

Fericita și armonioasă căsnicie cu Oltița, o ființă de o rară puritate și blândețe sufletească, i-a inspirat lui Dragoș nenumărate versuri în care se oglindește delicatețea tovarășei sale de viață.

Din bogata creație literară a lui Dragoș amintim:

1. *Când dai nas lui Ivan* – o broșură polemică, apărută la Cernăuți în 1935.
2. *Caiet de duminică*, versuri, apărute în 1943 la Cernăuți.
3. *Viața pasională a lui Ciprian Porumbescu*, Editură muzicală, București 1974.

Numeroasele manuscrise ale cercetătorului științific, care a fost Dragoș Vitencu, așteaptă lumina tiparului, astfel:

- *Cronica romanțată a târgului Cernăuți*, din care au apărut fragmente, în „Revista Bucovinei” nr. 8/1942 și nr. 6/1944;

- *Scrisori de la Dumnezeu* (în trei caiete), care cuprind imagini istorice ale provinciei Bucovina;

- *Studii istorice, despre valul de emigranți în Bucovina sub stăpânirea habsburgică și despre ineficiența politicii românești interbelice*, parțial publicate în 1934 și, în fine, o lucrare mai recentă, intitulată *Permanențe românești la miazănoapte și la răsărit*, în care autorul conchide: „Cititorul care are îndoieli, este rugat să se limiteze la relatările certificate de sursele citate complet și precis. Ele vor fi mai mult decât suficiente, ca să ajungă la concluzia autorului că însăși natura a fixat hotarele poporului român și cu vecinii cu care putem trăi nu numai în bună vecinătate ci și cu liberă și nesilită prietenie, dacă n-ar fi oameni ce nu pot respira liniștiți până nu încalcă hotarul vecinului”.

Între anii 1932-1944 Dragoș Vitencu a activat în cadrul comitetului Societății pentru Cultură, îndeplinind într-un timp și funcția de secretar. Pe lângă această societate a luat ființă în 1938 Asociația Scriitorilor Bucovineni (1938-1944) al cărei membru fondator era și Dragoș. Între anii 1942-1944 a fost redactor la revista „Bucovina”.

Dar cum în lumea aceasta totul are un început și un sfârșit, Dragoș dădea de-acum semne de oboseală fizică, la vârsta de 66 ani. O boală necruțătoare, după cinci ani de suferințe, din ce în ce mai intense, îl răpune în anul 1979. Presimțindu-și sfârșitul, își încheie albumul de versuri cu ultimele două poezii: „Icar // Știam c-am să mă prăbușesc în mare / Aripile-mi erau lipite doar cu ceară / Dar ca să fiu o clipă lângă soare / Dacă-ș fi viu, aș mai zbura a doua oară...”.

Și ultima – adresată prietenilor bucovineni: „Prietenilor mei pribegi // Când ne-om întoarce iar la noi acasă / Vom fi doar suflète cu nevăzut contur / Cei astăzi nenăscuți ne-or aduna în jur / Noi vom uita că țărâna ne-apasă / Ne-om risipi prin iarbă de mătase / Și alătura de suflétel lor pur, / Vom șterge urma pașilor de fur / Și-om sta cu toate vârstele la masă”.

Firul vieții lui Dragoș s-a rupt în dimineața zilei de 28 iulie 1981 la București (Spitalul Fundeni), însă numele lui Dragoș Vitencu va rămâne în cugetul tuturor celor ce l-au cunoscut, ca un înălțător exemplu al trecutului veșnic prezent.

Profesorul universitar Traian Brăileanu

Acest fiu al Bucovinei s-a născut la 14 septembrie 1882 în comuna Bilca din apropierea istoricului orașel bucovinean Rădăuți.

Tatăl sociologului, Gheorghe Brăileanu, a fost învățător în Bilca. Pe lângă atribuția sa de dascăl acesta a desfășurat o vastă activitate extrașcolară. El a fost apreciat pentru inițiativele și realizările sale în pomărit, legumicultură, cooperatie și bănci satești.

Fratele lui Gheorghe Brăileanu, preotul Dimitrie Brăileanu de la Putna, a rămas în amintirea generației Unirii Bucovinei din 1918, prin atitudinea sa patriotică, antihabsburgică. A fost sancționat de administrația austriacă deoarece a salutat familia regală română, urând ca „Bucovina să devină o parte a regatului României”.

Fratele profesorului Traian Brăileanu, Constantin, este autorul mai multor lucrări tipărite, din domeniul economiei și administrației. El a fost consul general

al României în unele țări din sud-estul Europei, director în Ministerul de Externe, iar după unire, director al învățământului din Bucovina. Fiul său, Mircea Brăileanu, moare în luptele de la Nămolosa din 1917.

Traian Brăileanu a urmat liceul la Rădăuți și Facultatea de Filosofie și Matematică la Cernăuți.

Doctoratul îl pregătește la Viena cu teza *Betrachtung und Beleuchtung der in der Geschichte der Philosophie auftretenden höchsten Kategorien* (1909).

În timpul studenției a fost președintele secției literare a societății studenților români „Junimea” din Cernăuți. În această calitate el sprijină înființarea valoroasei reviste bucovinene „Junimea literară”, unde debutează cu nuvela *Irina*. În continuare, Traian Brăileanu publică în această revistă mai multe schițe, toate luate din viața de la sate, în care redă fidel firea țăranului în partea ei umoristică. Citez un exemplu: „La țărani, nici copii nu-și aleg părinții, nici fetele bărbații”.

Schițele sale evidențiază un spirit fin de observație și sunt scrise într-o limbă limpede și vioaie.

Cu vremea, Traian Brăileanu a abandonat literatura și s-a dedicat studiilor filosofice și sociologice, încurajat în munca științifică de soția sa, Emilia Sillion (fica lui Simion Sillion și a Veronicăi Ștefaneli din Siret) cu care s-a căsătorit în anul 1910. (Din această familie a Sillionilor face parte și Arhitectul Leon Sillion, cunoscut ca președinte al Asociației Bucoveninilor din București, ca și prin clădirile proiectate în București și Cernăuți; el este fratele Emiliei Sillion).

Din lucrările științifice publicate de Traian Brăileanu menționăm:

- *Despre condițiunile conștiinței și cunoștinței* (1912);
- *Die Grundlegung zu einer Wissenschaft der Ethik* (1919);
- *Essai sociologique sur la liberte humaine* (1937);
- *Introducere în sociologie* (1923);
- *Sociologia generală* (1926);
- *Politica* (1928);
- *Teoria comunității omenești* (1940) etc.

Lucrările sale științifice ilustrează o cunoaștere și interpretare aprofundată a problemelor sociologice și exprimă tendința de reconstrucție în cadrul statului unitar român, precum și demersul pentru afirmarea valorilor umane în comunitatea de națiuni libere și suverane.

T. Brăileanu este primul traducător al celor trei critici Kantiene în întregimea textului, precum al altor opere ale aceluiași filosof umanist. El a tradus și din operele lui Aristotel.

Apreciat ca unul dintre cei mai valoroși sociologi români, T. Brăileanu este menționat și comentat pozitiv în dicționarele și enciclopediile de specialitate din străinătate, bucurându-se de un real prestigiu.

Lucrările sale de sociologie, etică și politică urmează să fie reconsiderate în mod critic, în condițiile construcției vieții noi în patria noastră.

În anul 1937, profesorul universitar T. Brăileanu a fost ales membru al Academiei Columbia din New-York, la propunerea sociologului francez Gaston Richard.

T. Brăileanu a murit în 1947, departe de locurile natale și de familia sa. Ulterior a fost înmormântat la București.

În 1982 a murit fiul său cel mai mare, Gheorghe Simion, inginer în petrol, de

la care au rămas lucrări de specialitate.

Cu moartea profesorului Traian Brăileanu, Bucovina a pierdut un patriot, un profesor vrednic și un om de știință de valoare deosebită.

Alți cărturari bucovineni decedați

Pierderile din rândul bucovinenilor mai ales din rândul cărturarilor și erudiților nu se rezumă la atât. Să amintim numai pe cei decedați între anii 1945-1982:

Profesorul universitar Dr. Simion Reli, prof. univ. dr. Radu Sbiera, prof. univ. dr. Ion Nistor, prof. univ. dr. Teofil Sauciuc-Săveanu, profesorii universitari frații dr. Aurel, Leca și Victor Morariu, prof. univ. Alecu Procopovici, dr. Alexandru baron Hurmuzachi, medicul dr. Casian Țopa, prof. dr. Constantin Țopa, comandorul Orest Țopa, fost viceprimar al orașului Cernăuți, iar din generațiile mai tinere: prof. dr. Teodor Balan, prof. dr. Ovid Țopa, prof. Traian Larionescu, prof. univ. ing. Ioan Irimescu, avocații: Constanin Jemna, Ioan Alex. Jemna, inginer Adrian Țopa și în ultimul an profesorul univ. dr. Milan Pavel Șesan de la Institutul Teologic din Sibiu, prof. univ. dr. Ilie Corfus etc., etc. toți aceștia s-au învrednicit de o deosebită strădanie culturală, fiind cunoscuți ca buni patrioți români. Mai voi aminti și unele familii bucovinene care perpetuează tradiția științifică și culturală.

Familia Tarnavski

După împărțirea Poloniei în anul 1772, multe familii de pravoslavnici, cum erau numiți pe atunci cei de credință ortodoxă, din cauza persecuțiilor religioase din partea catolicilor, s-au refugiat în Moldova ortodoxă. Printre cei pribegi au fost și fiii contelui Tarnavski.

Unul din frații Tarnavski se chema Alexandru (I) confesor de garnizoană, care s-a stabilit la Jadova (Storjineț) ca preot, căsătorindu-se cu fiica parohului din localitate, Maria Mitrofanovici. Celălalt frate nu-i cunoaștem prenumele, s-a oprit la Iași, și, fiind ofițer de carieră, s-a încadrat în armată, ajungând general, își schimbă numele în Tarnovski.

Alexandru (I) Tarnavski, căsătorit cu Maria Mitrofanovici a avut șase copii și anume: Dumitru - preot la Buninți, Davideni și Mihoveni. A avut 7 copii din care amintim: Alexandru (II), paroh la Revna (1855-1931), căsătorit cu Eugenia Patraș; Mihai preot la Adâncata și Cernăuți, și căsătorit cu Ștefania Stângaci și Gheorghe procuror la Suceava.

Alexandru (II) parohul din Revna are 11 copii din care: Aurora, Xenefon colonel, căsătorit cu Lidia Procopovici, Dimitrie, avocat, căsătorit cu Silvia Boca și Constantin, jurist, căsătorit cu Zoie Blându.

Mihai, preot la Adâncata și la Cernăuți, s-a căsătorit cu Ștefania Stângaci și au avut trei copii: Oton, profesor la Pomârla, apoi director la școala normală de băieți din Cernăuți; Cornel, profesor de matematică și geometrie descriptivă la liceul real din Cernăuți și Victor, inginer, decedat la frontiera Chinei în 1918.

Gheorghe, procuror în Suceava, are doi copii: Eleonora, căsătorită cu Alex Pohoartă – avocat și Alexandru, inginer silvic.

Al doilea fiu al lui Alexandru (I) Tarnavski a fost Vasile, preot la Lucavăț-Siret, Jud. Storjineț, căsătorit cu Elisabeta Hacman (nepoata mitropolitului), a avut

11 copii, dintre care amintim pe Teofil, salariat silvic la Marginea, la Jacobeni și la Vicovul de Sus, la rândul lui tată a 11 copii dintre care Ioan, profesor universitar de biologie și directorul Grădinii Botanice din București (1952-1975).

Al treilea fiu al lui Alexandru (I) Tarnavski a fost Teodor, preot la Rarancea (1855-1874), care are și el 11 copii din care amintim: Teodor, preot, prof. universitar, rector la Universitatea Cernăuți; Ipolit, preot la Rădăuți, Constantin, preot la Arbore, care are un fiu cu același nume, profesor de desen la liceul Aron Pumnul din Cernăuți; Angela, soția preotului, profesorul Dumitru Țopa și alții.

Din această mare familie de preoți cei cu preocupări profane (laice) sunt: profesorul Cornel Tarnavski (1885-1964), care a predat la liceul real din Cernăuți, disciplinele: geometria descriptivă și matematica, în perioada interbelică. Acesta avea o vervă deosebită și o erudiție profundă, expunea elevilor săi problemele din materiile ce păreau la început aride, dar claritatea sa în expunere și metoda sa pedagogică au făcut ca în scurt timp să le facă atrăgătoare, iar orele sale de predare erau așteptate cu drag și urmărite cu încordată atenție. Profesorul Tarnavski a fost acela care a inspirat multor elevi interesul pentru științele exacte, îndemnându-i și pregătindu-i pentru profesiile ingineresti. În rândurile intelectualității bucovinene Cornel Tarnavski reprezenta o figură foarte apreciată și stimată. El moare la Turda în anul 1964, unde s-a refugiat cu familia sa în 1944.

Aducem acum un omagiu postum unuia dintre dascălii de altă dată.

O altă personalitate laică din familia Tarnavski este profesorul universitar dr. Ioan Tarnavski, care prin cercetările și lucrările sale științifice în ramura științelor naturale și-a dobândit un renume național și internațional.

Născut la 19 august 1904 la Rădăuți, a urmat liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți. Facultatea de științe, secția de științe naturale (1924-1928). Titlul de doctor în științe naturale îl obține în 1935, la Institutul Botanic de la Universitatea din Cernăuți, având ca promotor pe renumitul profesor dr. Mihail Gușuleac, directorul Institutului și Grădinii Botanice de la Universitatea din Cernăuți, susținând teza cu subiectul: *Studii caryosistemice la genul Pulmonaria L., cu accentuarea morfologiei cromozomilor și a meiozei*. Este numit preparator universitar suplinitor în 1929 la Institutul Botanic din Cernăuți și definitivat în acest post în 1937. Trecând prin celelalte titluri și grade universitare, în 1948 e numit conferențiar și profesor universitar titular în 1965. La 1 noiembrie 1972 e pensionat și devine profesor universitar, consultant la Facultatea de Biologie de la Universitatea din București.

Între 1952-1975 a funcționat ca director al Grădinii Botanice a Universității din București, iar între anii 1967-1969 ca decan al Facultății de Biologie din București.

Din lipsa de spațiu nu voi putea specifica toate lucrările – în număr de peste 300, care sunt citate în numeroase izvoare de specialitate.

Neavând alte posibilități de a ne arăta recunoștința noastră față de acest ilustru și harnic fiu al Bucovinei, decât asigurându-l de respectul și stima noastră deosebită.

În privința numelui cu rezonanță polonă datorită sufixului „ski” bucovinenii erau nedumeriți cum de această familie originară din Polonia îmbrățișa exclusiv credința ortodoxă și a dat seria de patrioți români. Este de presupus că această familie a emigrat în Polonia din Transilvania din ținutul Târnavelor – în secolul XIII-XVIII, pe timpul prigoanei catolice împotriva ortodocșilor-considerați eretici (vezi Meteș Ștefan, emigrări românești din Transilvania, sec. XIII-XX, Edit. Enciclopedică, 1977). Rădăcina numelui „Tarnav” poate proveni de la Târnavă căruia i s-a adăugat

cu timpul de poloni sufixul „schi”.

Familia Țopa

Despre originea familiei Țopa ne informează Teodor Balan în lucrarea sa *Documente Bucovinene*. Astfel în vol. IV din această lucrare găsim un document din 9 octombrie 1788 în care martorii: Ioan Strășcă, vel-căpitan, Iordachi Perjul mazil, Grigoraș Tăutul, mazil din Vilaueca și Constantin Pârvul, căpitan, arată că Țopenii din Nepolocăuți sunt: Vasile, Alexandru, Nicolae, Dumitru, fiii lui Ioan Țopa, nepoții de sân (fiu) al lui Sandul Țopa, apoi Vasile și Dumitru, fiii lui Sandul Țopa, apoi Ioan și Grigoraș, fiii lui Ștefan Țopa, nepoții de fiu lui al Sandul Țopa; acest moș Sandul Țopa și nepot de fiu al lui Mihai Țopa a fost postelnic. Țopenii se trag din ținutul Tutovei. Arsene Țopa fugise, la vremea bejenilor, în țara Leșească, iar la bătrânețe s-a întors, iar copiii s-au așezat pe unde au putut.

În Bucovina, prezența Țopenilor se constată după un document din anul 1650, când postelnicul Mihai Țopa, originar din Tutova, primește prin căsătorie jumătate din satul Nepolocăuți.

În vol. VI, pag 293 din *Documente Bucovinene*, se arată că, căpitanul Țopa a fost martor în procesul de despresurare a moșiei lui Ioan Paladi, biv-spătar cu Ioan Figarschi din Nepolocăuți, ce a avut loc la Orășeni, la data de 20 iunie 1712.

În lucrarea *Moldova în epoca Feudalismului*, Academia de Științe din RSS Moldovenească, Institutul de Istorie, Edit. Științifică, Chișinău, 1975, în volumul VII, partea I-a, se publică recensământul populației Moldovei din anii 1772-1774, în care locuitorii cu titluri nobiliare sunt evidențiați nominal, fiind scutiți de dări. Astfel aflăm că în anul 1772, familia Țopa a fost de acum așezată și în alte localități, nu numai la Nepolocăuți, astfel: în ținutul Cernăuților (pag.122): la Nepolocăuți au fost recenzați următorii capi de familie: Ioan, Constantin, Vasile, Dumitru, Andrei, Grigoraș, Dimitrie și Ioan Țopa. În plasa (stan) Nistrului, la „Cohorlec” - Cuciurul-Mic, o singură familie a lui Vasile Țopa (pag.124) și în plasa (stan) Ceremușului, satul Vilaueca, tot o singură familie a lui Antochi Țopa.

La recensământul din 1774, în satul Țopeni, considerat „moșie răzeșească” au fost recenzați: Nicolae, ginerele lui Țopa Ioan, Grigoraș, Andrei, Vasile, Constantin, ginerele lui Dumitrașcu, fiul lui Grigoraș Țopa, Dumitrachi, fratele lui Ioniță Țopa și Sandul, fiul lui Ioan Țopa.

La Bănila de Jos – Ocolul Ceremușului, apare Antochi Țopa.

La Pedecăuți – moșia răzeșească – evidențiază trei argați ai lui Țopa.

În vol. IV din *Documente Bucovinene*, pag. 214-215, prin uricul din 28 ianuarie 1743 se arată că frații Țopa – e vorba de Sandul, Andrieș și sora lor Ilinca Țopa, jupâneasa lui Dima – vând vistiernicului Paladi partea lor de moșie din Nepolocăuți.

Urmărind genealogia familiei Nicolae Grigorcea, căsătorit cu Maria lui Sandu Volcinschi, care aveau doi fii, rezultă că: Ilie (1775-1846) a fost căsătorit cu Safta lui Nicolae Vasilco din Carapciu pe Siret; Iulian (1777-?) a fost căsătorit cu fiica lui Vasile Țopa din Cuciurul Mic.

În vol. V din *Documente Bucovinene*, pag. 171, un uric din 15 februarie 1810, se menționează că Paraschiva Hăsmășoia, fiica lui Constantin Tabără și a Saftiei (fiica lui Isac Vlad), dăruiește copiilor săi: Anița, căsătorită cu Dumitru Țopa; Gafița căsătorită cu Vasile Poclitar; Safta căsătorită cu Teodor Hahon; Smaranda și Catrina, apoi nepotul ei, Vasile Țopa, părți de moșie din Ivancăuți, Jadova, Vilaueca și Stănești

(Forum Nobilium, Cernăuți, Civilia nr. 4415), fascicola 138, iar la pag. 65 din vol. V, prin uricul din 28 octombrie 1789, Constantin Vlaicu din Horoșăuți, ginerele lui Grigoraș Țopa, dă fiicei sale Gafița, drept zestre partea de moșie din Vilaucea, ce o are după soția sa Nastasia, fiica lui Grigoraș Țopa, iar el rămâne cu moșiile din Cuciurul Mic, Broscăuți, Vășcăuți, Lucavăț și Vioreni.

Vasile Țopa, fiul lui Sandul Țopa, prin căsătorie cu fiica lui (Tăutu) se stabilește la Cuciurul Mic. El are o singură fiică ce s-a măritat cu Julian Grigorcea, pentru a avea un ajutor la gospodărie, el își cheamă pe nepotul de frate și fin din Nepolocăuți, care generează familia Țopenilor în Cuciurul-Mic.

Prof. Traian Larionescu, fost bibliotecar al Fundației Regele Carol I din București, genealog de marcă și fondatorul „Revistei de Genealogie”, a întocmit, în baza datelor extrase din Arhiva Genealogică Română și a documentelor bucovinene din Arhiva Statului, din Cernăuți, genealogia familiei Țopa din Bucovina, începând cu Ionașcu Țopa, – armaș în 1650. Acesta a stăpânit în Jud. Tutova moșia Cârceoaia și moșiile în satele Grădești, Cârstești, Halmăgeni, Glodeni, Strâmba și Puiești. El a fost căsătorit cu Candochia, fiica stolnicului Dimitrie Ghencea cu care a avut un singur fiu Mihalache Țopa, mare postelnic. Acesta prin căsătorie cu Maria Tăutu obține ca zestre ½ din satul Nepolocăuți din Bucovina de nord.

Un vrednic descendent al acestei familii este preotul Dimitrie Țopa (1865-1931), fiul mazilului Gheorghe Țopa și al Domnicăi, fiica mazilului Petrașcu din Nepolocăuți, care prin bogata sa activitate de profesor, catihet, preot și fruntaș politic, se află în permanență în centrul inițiativelor și organizațiilor de apărare a limbii, obiceiurilor și drepturilor populației românești din acea parte atât de oropsită a țării noastre.

Dimitrie Țopa s-a născut în comuna Nepolocăuți, o așezare răzeșească aflată puțin mai la nord de vărsarea Ceremușului în râul Prut, nu departe de nodul feroviar, gară-vamă, Grigore Ghică Vodă, la frontiera dintre România și Polonia.

Tatăl lui Dimitrie, Gheorghe Țopa, un mazil sărăcit, cu mulți copii, a fost cândva primarul satului. Îi plăcea să călărească, ținând ca poarta curții să-i fie deschisă numai de Domnica, soția sa. Să fi fost o reminiscență a vieții călăreților Moldovei lui Ștefan cel Mare?

Copilul cel mai mare a lui Gheorghe și al Domnicăi, s-a bucurat de ajutorul unchiului Ilie Țopa, care trăia la Suceava, unde era judecător. Fratele Vasile și surorile Maria, Modesta și Zenovia au rămas la gospodărie. Fratele Casian a urmat școala normală și a fost învățător la Cernăuți.

Ilie Țopa din Suceava este cunoscut în istoria Bucovinei prin activitatea sa patriotică, alături de alți buni români din Bucovina, semnând memorii și făcând parte din delegații, care cereau regimului habsburgic să deschidă școli în limba română.

După ce a absolvit liceul din Suceava, Dimitrie Țopa urmează Facultatea de Teologie din Cernăuți, primind după sfințire, păstoria satului Rarancea de lângă Cernăuți. S-a căsătorit cu Angela Tarnavski, dintr-o familie de cunoscuți intelectuali români, după cum am văzut mai sus, parte dintre ei afirmându-se ca oameni de știință, artiști și profesori de prestigiu.

Educația pe care a primit-o la liceul din Suceava, centru românesc deosebit de activ în viața culturală și cu legături permanente cu centrele de cultură din Transilvania și cu cele de la Iași și București, l-a format ca un tânăr conștient de dreptatea cauzei românești, de pericolul deznaționalizării, precum și de necesitatea

luptei pe toate planurile pentru afirmarea și eliberarea poporului român de sub stăpânirea habsburgică.

Face parte din comitetul Societății Mazililor și Răzeșilor, societate înființată în 1899, pentru sprijinirea și emanciparea națională a populației românești din nordul Bucovinei, precum și din alte societăți și comitete ale românilor bucovineni, luptând pentru unitatea statală în hotarele sale firești. În 1914 este urmărit de poliția austriacă, fiind învinuit de trădare și spionaj împotriva pajurii cu două capete (vezi: Teodor Bălan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina în timpul războiului mondial, 1914-1918*, Cernăuți, 1923, pag. 72).

Preot sătesc, apoi profesor catihet la liceul real din Cernăuți, consilier eparhial pentru comunitățile bisericești din zona de nord a Bucovinei, deputat în parlamentul de la București, Dimitrie Țopa a sprijinit generațiile tinere de români, a susținut pretutindeni cauza națională, iar după Unirea cea mare, s-a dedicat unei lucrări care a rămas un document istoric deosebit de valoros, folosit pentru apărarea drepturilor noastre legitime față de unele revindecări neîntemeiate. Este vorba de lucrarea intitulată *Românismul în regiunea dintre Prut și Nistru din fosta Bucovină*, editată de Casa Școalelor, București, 1928 (180 pagini).

Cartea e constituită din două secțiuni: una generală, în care se face istoricul zonei respective pe bază de documente și lucrări anterioare, e mai ales o istorie a stărilor sociale, dovedindu-se caracterul românesc al aceluia pământ prin viața bisericilor, prin tradiții, prin puterea economică, prin numărul populației și o secțiune specială, în care sunt folosite izvoare inedite, deosebit de valoroase și anume condicile și conscripțiile parohiale din cancelariile bisericești ale comunelor bucovinene dintre Prut și Nistru, de la introducerea lor (1783) și până în 1926.

Pe baza acestor izvoare se dovedește, comună de comună și familie de familie, an de an, procesul de naționalizare a românilor băștinași prin măsurile pe care le-a folosit administrația austriacă, favorizând imigrația elementelor străine și lipsind elementul autohton românesc de apărare politică, economică, școlar-culturală etc.

Acest document este și azi o importantă sursă de date în favoarea poporului nostru, în apărarea libertății și dreptății românești.

Vom aminti și copiii lui Dimitrie Țopa: Ovidiu, Ipolit, Silvia, Angela și Liviu care s-au remarcat prin sentimentele lor de dragoste față de popor, prin activități școlare-educative ca și prin lucrări de istorie.

Ovidiu Țopa a fost directorul școlii normale de învățători din Vășcăuți pe Ceremuș (1931-1938), formând o nouă generație de învățători, apoi să emancipeze sub aspect național și cultural-economic populația de origine românească din această parte a României.

De la Ovidiu (1891-1974) au rămas mai multe caiete de amintiri istorice, începând cu anul 1900, inclusiv perioada 1916-1919.

În aceste caiete de memorii sunt înfățișate multe portrete ale unor intelectuali români bucovineni, transilvăneni etc. din perioada 1916-1918. Memoriile se remarcă prin evocarea atmosferei politice și culturale în preajma Unirii din 1918.

Unul dintre elevii lui Ovidiu la școala normală, polonezul născut în Vășcăuți pe Ceremuș, cu numele Mieczyslaw laworowski, a publicat în 1979, la Varșovia, prețioasa lucrare *Historia norodu rumunskiego (Istoria poporului român)* în 510 pagini, lucrare despre care publicațiile de specialitate și presa noastră au scris elogios.

Prin întreaga sa viață, de profesor catihet la liceul real din Cernăuți, ca

îndrumător al clerului bucovinean, ca ales al poporului în parlamentul Unirii de la 1918, dar mai ales prin lucrarea mai sus amintită, unică și de valoare neprețuită, Dimitrie Țopa rămâne în istoria Bucovinei un reprezentant de frunte al românilor, o personalitate vrednică de recunoștință și aprecierea generațiilor care l-au urmat și-l vor urma.

Familiiile bucovinene de boieri și mazili, legitimate conform patentei imperiale din 14 martie 1787.

Familii stabilite în Bucovina după 1775.

Totalul familiilor legitimate între anii 1788-1817 a fost conform registrului amintit de 158.

Familiiile: Balș (Lupul, Manole, Teodor), Balotă, Beldiman, Cantacuzino, Cuza, Dari, Donici, Ghica, Luca, Lupul, Neculce, Rășcanu, Roset, Stratulat și Sturza, nu au cerut legitimarea.

BIBLIORAFIE

1. Asachi Gheorghe Dragoș, Bibl. Căminul fasc. 115-116.
2. Petru Rareș, Bibl. Căminul fasc. 133-134.
3. Balan Theodor. *Documente Bucovinene*. Vol. I-VI.
4. *Noi documente privitor la fam. Hâșdeu.*
5. *Țara Sepenicului.*
6. *Cetatea Chmielov.*
7. *Forum Nobilum.*
8. *Berladnicii.*
9. *Vornicia în Moldova.*
10. *Satele dispărute din Bucovina.*
11. *Emigranți poloni în Bucovina și Moldova.*
12. *Suprimarea mișc. naț. din Bucovina 1914-18.*
13. Bărbulescu Ilie, *Felurile de scriere la Români.*
14. Beza Marcu, *Urme românești în răsăritul ortodox.*
15. Cantemir Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, trad. Gh. Pascu, P. Pandrea.
16. Capidan Theodor, *Limba și cultura.*
17. Cronicarul Cremene, *Cum trăiau strămoșii noștri.*
18. Dimitriev și Savetov, *Moldova în epoca feudalismului*, Chișinău, 1976.
19. Drăgan Mihai, *Monografia B. P. Hașdeu*
20. Duzinchievici Gh., *Ștefan cel Mare și epoca sa* (1973).
21. Eliade Mircea, *De la Zamolxis la Cenghis Han*
22. Filipașcu Alex, *Istoria Maramureșului.*
23. Giurescu I. C. și Dan, *Istoria Românilor.*
24. Grămadă Ioan, *Din Bucovina de altă dată.*
25. Ghibănescu Gh., *Surete și isvoade.*
26. Ghibănescu Gh., *Episoade și zapise.*
27. Handoca Mircea, G.T. Kirileanu, *Correspondență.*
28. Iorga Nicolae, *Afirmarea vitalității românești.*

29. Iorga Nicolae, *Materiale pentru istoriologie umană*.
30. Iorga Nicolae, *Istoria lui Ștefan cel Mare*.
31. Hasdeu B.P., *Biblioteca critică*, Ed. Eminescu, Buc., 1972.
32. Hasdeu B.P., *Ioan Vodă cel Cumplit*.
33. Hasdeu B.P., *Răzan și Vidra*.
34. Kozac C. și Ficher E., *Heimatkunde der Bukowina*, Czernowitz, 1900.
35. Keindl R.F., *Geschichte der Bukowina*, Cz., 1896.
36. Keindl R.F., *Kurze Landeskunde der Bukowina*, 1895.
37. Loghin Constantin, *Soc. Pentru Cult. și Liter. Română din Bucovina, 1852-1918*.
38. Loghin Constantin, *Istoria literaturii rom. din Bucov., 1775-1918*.
39. Larionescu Traian, *Familii vechi Bucovinene*.
40. Larionescu Traian, *Besonderheiten und Quellen der Genialog*, Forschung Liege, 1972.
41. Lupaș T., *Lecturi din izvoarele istoriei române*
42. Mete, Ștefan, *Istoria bisericii românești din Transilvania*.
43. Meteș Ștefan, *Emigrări românești din Transilvania*, p.13-20.
44. Morariu Constantin, *Skizzen über die Rumänen der Bukowina*.
45. Moraru Leca, *Ce a fost odată din trecutul Bucovinei?*
46. Nandriț Grigore, *Din istoria Soc. Pentru Cultură. Centenar*, 1952.
47. Neculce Ioan, *O samă de cuvinte*.
48. Popa Lisseanu G., *Izvoarele Istoriei Românilor*, vol. XIII și XIV.
49. Pârvan Vasile, *Getica*.
50. Phlillide Alex., *Originea Românilor*.
51. Poghire Cicerone, *B.P.Hasdeu*.
52. Reli Simion, *Din Bucovina vremurilor grele*.
53. Russo Alexandru, *Cântarea României*.
54. Sacerdoțeanu Aurel, Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, vol. I și II.
55. Sadoveanu Mihai, *Nicoară Potcoavă*.
56. Staeger Rene, *Buletinul bibliotecii Române, 1969-1970*.
57. Țopa Dimitrie, *Românismul dintre Prut și Nistru din fosta Bucovină*, 1926.
58. Țopa Emilian, *Călăuză monumentelor naturii din Moldova*.
59. Țopa Emilian, *Natura ca factor constitutiv al unității neamului românesc*.
60. Țopa Emilian, *Ștefan cel Mare promotor al ocrotirii naturii*.
61. Țopa Emilian, *Rolul făgetelor în existența poporului român*, manuscris.
62. Wagner Rudolf, *Bukowina und ihre Deutschen*, Wien, 1979.
63. Wiekenhauser F.A., *Bochotin oder Geschichte der Stadt Czernowitz*, Wien, 1874
64. Wiekenhauser F.A., *Geschichte und Urkunden des Klosters Solka*, 1877
65. Wiekenhauser F.A., *Die Urkunden des Klosters Moldowitza*.
66. Vorobchievici O., *Bucovina*.
67. Vorobchievici O., *Răpirea Bucovinei după documente autentice*.
68. Xenopol A. D., *Istoria Românilor*.
69. Ureche Grigore, *Letopisețul Țării Moldovei*.
70. K. K. Gendarmerie, *Die Bukowina*.
71. K. K. Gendarmerie, *Herzogthum Bukowina*, in „Wort und Bild”.
72. N. Iorga, *Studii și documente*.
73. N. Iorga, *Neamul românesc din Bucovina*.
74. I. Nistor, *Românii și rutenii din Bucovina*.

75. I. Nistor, *Problema ucraineană în lumina istoriei*.
76. Dimitrie Dan, *Mănăstirea Sucevița*.
77. Dimitrie Dan, *Rutenii din Bucovina*.
78. I. Simionescu, *Bucovina*.
79. N. Coman, *Martiriul Bucovinei*.
80. S. Reli, *Reședința Mitropolitană*.
81. P. Aurelian, *Bucovina*.
82. Dr. Casian Țopa, *Monografia sanit. a circ. Vășcăuți / Ceremuș*.
83. Dr. Casian Țopa, *Revista mazililor și răzeșilor*, 1/1944.

TO CONTRIBUTORS

Authors are invited to send us original studies in the fields of history, literature and culture, essays, literary texts, and reviews of published volumes or magazines, particularly on the subject of Bukovina or relating to authors from Bukovina, and book presentations, lectures or other materials of topical interest that fall within the other headings of the review.

We regret that unpublished manuscripts cannot be returned. Studies or essays shall extend to a maximum of 25-30 pages and shall include a summary (1/2 – 1 page) in Romanian and English. Materials shall be typed up using Microsoft Word. Texts in electronic format can be sent via e-mail as attached documents.

Articles that have not been drafted correctly in Romanian with all the necessary diacritical marks and handwritten texts and summaries will not be considered for publication. The drafting of manuscripts shall follow the standards laid out by the 2007 edition of *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro>, and the 2005 edition of *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, Editura Univers Enciclopedic. Proposed articles that have been wholly or partly published in other reviews and those that do not have the pertinent academic content and up-to-date and relevant bibliographical apparatus shall be rejected.

Authors bear exclusive responsibility for the content of materials.

The title of articles shall be written in capital letters and shall be followed by the name of the author and his or her town of residence. Bibliographical references shall be made either by using numbers in the text, with the necessary notes positioned at the end of the work in the order in which they are referred to, indicating the page on which the quotation appears respectively. Volume numbers shall be indicated using Roman numerals, in the second position.

Photographs (illustrations, drawings, figures, tables) shall be produced using the appropriate computer programmes and shall be in black and white, with a contrast suitable for print publication. Abbreviations and acronyms shall be explained where they appear for the first time in the body of the text.

Authors are likewise requested to send us a few essential details about their academic activity and important publications (academic title, position, place of work, country, contact details: telephone, e-mail etc.), in order for these to be presented within the issue.

The address of the editorial offices

Chernivtsi, Ukraine:

Alexandru cel Bun Publishing House,
str. 28 iunie, nr. 44, cam. 105

Tel./fax: 0038 0372/ 90 30 43

Tel. mobil Ukraine: +380 990 731 246

Editor-in-chief: Alexandrina Cernov

E-mail: alex_cernoff@yahoo.com

ilie_luceac@mail.ru // maringherman2014@gmail.com

Postal address: str. 28 iunie, nr. 44, cam. 105, (for „The Voice of Bukovina” review)
Chernivtsi, 58000, Ukraine

Bucharest, Romania:

The Romanian Cultural Institute (for „The Voice of Bukovina” review),

Aleea Alexandru, nr. 38

011824 Bucharest, Romania

Project manager: Mădălina Marcu

Tel. (+40)0317.10.06.34

Fax: (+40)0317.10.06.07

CĂTRE COLABORATORI

Autorii sunt invitați să ne trimită studii originale de istorie, literatură și cultură, eseuri, opere literare, recenzii ale unor volume publicate sau ale unor reviste, cu precădere despre Bucovina sau aparținând unor autori bucovineni, prezentări de carte, conferințe sau alte materiale de actualitate ce se încadrează în celelalte rubrici ale revistei.

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Studiile sau eseurile, însoțite de un rezumat (1/2 – 1 pagină) în limba română sau engleză, vor fi extinse până la maximum 25-30 de pagini. Materialele se vor culege în Microsoft Word, 14 pt. Textele vor fi prezentate în format electronic (CD, stick) sau pot fi trimise prin e-mail, ca fișiere atașate.

Studiile care nu sunt tehnoredactate corect în limba română, cu semnele diacritice respective, cât și cele scrise de mână nu vor fi luate în discuție spre publicare. Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro>, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic. Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate parțial sau integral în alte reviste, cele care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Autorilor le revine în exclusivitate responsabilitatea pentru conținutul materialelor.

Titlul articolelor se va scrie cu litere mari și va fi urmat de numele autorului și orașul de reședință. Referințele bibliografice se vor face prin numere în text, notele necesare fiind așezate la sfârșitul lucrării în ordinea în care se face trimiterea la ele, indicând pagina din care a fost extras citatul. Volumul va fi indicat cu cifre latine, în poziția a doua.

Fotografiile (ilustrațiile, desenele, figurile, tabelele) se vor realiza cu programe informatice respective, în alb-negru, cu un contrast accesibil publicării. Abrevierile și acronimele se explică atunci când apar pentru prima dată în corpul textului.

Autorii sunt rugați de asemenea să ne transmită și câteva date esențiale despre activitatea lor științifică și publicațiile mai importante (titlul științific, funcția, locul de muncă, localitatea, țara, datele de contact: telefon, e-mail etc.), pentru a le prezenta la sfârșitul volumului.

Adresele redacției:

Cernăuți, Ucraina

Editura *Alexandru cel Bun*

Str. 28 iunie, nr. 44, cam. 105.

Tel./fax 0038 372 / 90 30 43

Telefon mobil, Ucraina: +380990731246.

Redactor-șef Alexandrina Cernov

E-mail: alex_cernoff@yahoo.com

ilie_luceac@mail.ru // maringherman2014@gmail.com

Adresa poștală: Str. 28 iunie, nr. 44, cam 105, (pentru revista „Glasul Bucovinei”)

Cernăuți, 58000, Ucraina.

București, România

Institutul Cultural Român (pentru revista „Glasul Bucovinei”)

Aleea Alexandru, nr. 38,

011824 București, România

Coordonator proiect: Mădălina Marcu

Tel. (+40)0317.10.06.34

Fax: (+40)0317.10.06.07

Bun de tipar: 2017
Apărut: 2017
Traducător: Iuliana Luceac
DTP: Marin Gherman